

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Filip Crnčević

**Náboženská společenství a čl. 9 evropské Úmluvy o ochraně
lidských práv a základních svobod v kontextu činnosti některých
orgánů Rady Evropy**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D., E.MA.

Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 23. 6. 2023

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že diplomová práce má celkem 212 686 znaků vlastního textu včetně mezer a poznámek pod čarou.

V Praze dne 23. 6. 2023

Filip Crnčević

Poděkování

Děkuji tímto prof. JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, Ph.D. E.MA. nejen za velmi cenné rady při psaní mé diplomové práce a za ochotu a trpělivost při jejím tvoření, ale i za prohlubování mého zájmu o oblast mezinárodního práva veřejného v průběhu mého studia.

Obsah

Úvod	6
Cíl práce a dílčí úkoly	7
Struktura práce	8
Metodologie	10
Zdroje	10
Terminologie	13
1. Čl. 9 Úmluvy	14
1.1. Teoretické uvedení do problematiky	14
1.2. Evropský soud pro lidská práva	15
1.3. Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva	16
1.4. Struktura čl. 9 Úmluvy a jeho jednotlivé svobody	17
1.5. Náboženské společenství jako subjekt svobod dle čl. 9 Úmluvy	18
1.6. Pozitivní a negativní závazky smluvních stran	21
1.7. Typologie sporů	21
1.8. Dílčí shrnutí	38
2. Případová studie – Řecko	39
2.1. Proselytismus	40
2.2. Majetek, právní subjektivita a náboženská svoboda	45
2.3. Dílčí shrnutí	49
3. Činnost Evropské komise pro demokracii prostřednictvím práva (Benátské komise)	51
3.1. Benátská komise jako orgán Rady Evropy	51
3.2. Činnost Benátské komise	53
3.3. Benátská komise a náboženská společenství	54
3.4. Dílčí shrnutí	62
4. Případová studie – Lidskoprávní dopady černohorské konfesněprávní úpravy	63
4.1. Identifikace sporu a analýza zákona	64
4.2. Ex ante kontrola zákona	71
4.3. Kontrola ex post	76
4.5. Shrnutí případové studie	80
5. Přístupy Benátské komise a ESLP	82
5.1. Proselytismus v očích Benátské komise	82
5.2. Principy dovozené z případových studií	84
5.3. Dílčí shrnutí	87

Závěr	89
Seznam zdrojů	92
Knižní zdroje.....	92
Příspěvky v časopisech.....	94
Mezinárodní smlouvy a deklaráce.....	94
Vnitrostátní právní předpisy	94
Judikatura ESLP	95
Ostatní judikatura	96
Dokumenty Benátské komise.....	96
Internetové zdroje.....	98
Ostatní zdroje.....	102
Název práce.....	103
Klíčová slova	103
Abstrakt	103
Title of Thesis.....	104
Keywords	104
Abstract.....	104

Úvod

V této práci se budu zabývat dopady činností vybraných orgánů Rady Evropy, konkrétně Komise pro demokracii prostřednictvím práva (dále jen „Benátské komise“) a Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) na právní výklad některých aspektů náboženské svobody a právního postavení náboženských společenství ve státech, které jsou smluvními stranami Úmluvy o lidských právech a základních svobodách z roku 1950 (dále jen „Úmluva“). V případě Benátské komise se zaměřím i na výstupy, které proběhly jako reakce na legislativní návrhy států, které nejsou smluvními stranami Úmluvy. Dále v práci obsáhnou dvě případové studie, které zaměřím na Řecko a Černou Horu, respektive na výstupy zmíněných orgánů Rady Evropy vůči těmto státům.

Téma jsem si vybral z toho důvodu, že v roce 2020 eskaloval konflikt mezi srbským a černohorským národem na území dnešní Černé Hory, který se tentokrát projevil ve sporu mezi Černou Horou a Srbskou pravoslavnou církví, jež je mimo jiné aktivní a fungující i na území Černé Hory. Spor se vedl o rozsáhlé nemovité majetky na území Černé Hory v držbě Srbské pravoslavné církve (resp. jejích partikulárních církví¹ na území Černé Hory), které si nárokoval černohorský stát a mimo jiné i za tímto účelem přijal novou konfesněprávní legislativu. To se u věřících hlásících se k srbské pravoslavné konfesi nesetkalo se souhlasem, a proto v Černé Hoře vypukly největší protesty za dobu trvání moderního černohorského státu namířené proti černohorské vládě.

Pro paralelu s Řeckem jsem se rozhodl, protože se v Řecku v minulosti odehrála obdobná situace, která vyvrcholila u ESLP. Na rozdíl od Černé Hory se však předmětné spory v Řecku dostaly k ESLP, který měl možnost vytvořit k nim přínosnou judikaturu. Tuto judikaturu považuji za klíčovou ve vztahu k právnímu postavení náboženských společenství, a proto jsem se rozhodl ji v práci zahrnout. Dále řecká judikatura sehrála klíčovou roli ve výkladu tzv. proselytismu.²

V obou zemích se odehrály situace, kdy se stát rozhodl zasáhnout do práv náboženským společenstvím, přičemž jde o situace, které se neodehrávají pouze ve výše zmíněných státech.

¹ Partikulární církev je název pro tzv. dílčí církev, tedy samostatně existující jednotka církve (např. eparchie, náboženské obec, exarchát, farnost, a pod.), blíže v: TRETERA, Rajmund Jiří a Záboj HORÁK. Slovník církevního práva. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3614-3, s. 97.

² Proselytismus je úsilí náboženského společenství o získání novověrců prostřednictvím přesvědčování k přijetí určité konfese, blíže v: TRETERA, Rajmund Jiří a Záboj HORÁK. Slovník církevního práva. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3614-3, s. 108-109.

Celkově tak spory mezi státy a náboženskými společenstvími se opakují a já jsem toho názoru, že na jejich základě lze provést typizaci těchto sporů.

Mimo proběhlé dění v Černé Hoře mám i další důvody, proč jsem si předmětné téma zvolil. Téma mi je osobně blízké, neboť se o náboženskou svobodu v pravoslavných zemích zajímám z hlediska teoretického. Měl jsem možnost v rámci projektu Erasmus+ absolvovat semestrální studijní pobyt na Aristotelově univerzitě v řecké Soluni, kde jsem se náboženskou svobodou zabýval a na její téma jsem absolvoval předměty na této škole.

Tato diplomová práce je tedy na závěr mého magisterského studia částečným výstupem mého bádání o fungování náboženských společenství v zemích, kde je majoritním náboženstvím pravoslavné (ortodoxní) křesťanství. Tomu tak je i v Řecku a v Černé Hoře.³

Doufám, že práce bude pro čtenáře dostupnou vstupní branou do problematiky církevní autonomie v pravoslavných zemích z pohledu mezinárodního práva. Samozřejmě nelze celou práci zobecnit na problematiku všech pravoslavných zemích, nicméně čtenáři poskytne určitý vhled do situace v některých z nich. Stejně tak nelze práci vztáhnout na všechny možné spory vznikající z problematiky církevní autonomie v pravoslavných zemích. Práce však čtenáři poskytne vhled do problematiky dvou z nich z pohledu mezinárodního práva.

Kromě toho práce poskytne čtenáři vhled do zajímavé problematiky proselytismu, jehož právní regulace byla předmětem sporu před ESLP mnohokrát právě v pravoslavném Řecku, přičemž já jsem toho názoru, že tomu tak bylo kvůli unikátnímu postavení Řecké pravoslavné církve jakožto jediné pravoslavné státní církve na světě.

Cíl práce a dílčí úkoly

Cílem mé práce tedy bude zkoumat dopady judikatury ESLP a činnosti Benátské komise na právní výklad některých aspektů náboženské svobody a autonomie náboženských společenství. Konkrétně se zaměřím na dopady v otázce právní subjektivity náboženských společenství a dále na dopady ve výkladu práva, jde-li o majetkové spory.

³ Internetové stránky U.S. Department of State, 2021 Report on International Religious Freedom: Greece, Executive Summary, www.state.gov (online), 2. 6. 2022, cit. dne 11. 1. 2023, dostupné z: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/greece/> a Internetové stránky U.S. Department of State, 2021 Report on International Religious Freedom: Montenegro, Executive Summary, www.state.gov (online), 2. 6. 2022, cit. dne 11. 1. 2023, dostupné z: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/montenegro/>.

Dopady činnosti zmíněných orgánů Rady Evropy budu zkoumat ve světle čl. 9 Úmluvy, přičemž se ale nevyhnu rozboru zásahu i do jiných práv garantovaných Úmluvou, protože často porušení práv plynoucích z čl. 9 Úmluvy znamená i zásah do jiného práva. Je třeba vzít v potaz, že náboženská svoboda je široký koncept zahrnující v širším slova smyslu i jiná práva, např. právo sdružovací a shromažďovací nebo právo vlastnit majetek.

Rovněž si stanovuji jako cíl práce provést typizaci sporů, které vznikají v problematice náboženské svobody se zaměřením na náboženská společenství. Tuto typizaci provedu jednak ve světle rozhodovací praxe ESLP a dále ve světle činnosti Benátské komise.

Třetím cílem práce je provést komparaci přístupů ESLP a Benátské komise ve vybraných problematikách, které v práci rozeberu. V případě, že zjistím rozdílný přístup, uvedu, v čem rozdíl spočívá a pokusím se ho zdůvodnit.

Kromě hlavního cíle práce je třeba stanovit i dílčí úkoly pro jednotlivé její části. Jako první dílčí úkol si stanovuji deskriptivním způsobem čtenáři práce poskytnout úvod do problematiky čl. 9 a Úmluvy jako takové. Rozeberu jednotlivá práva v čl. 9 a poskytnu k nim teoretický výklad opřený o odborné publikační zdroje a judikaturu ESLP. Dále stejným způsobem provedu rozbor činnosti Benátské komise. Tento vhléd je nutný pro správné uchopení předmětné problematiky.

Dále si jako dílčí úkol stanovuji vypracovat případovou studii zabývající se konkrétními vybranými rozsudky ESLP v řízeních vedených proti Řecku. Zde uvedu, proč judikaturu považuji za klíčovou ve vnímání vybraných otázek náboženské svobody.

K částečné aplikaci řecké judikatury dojde ve druhé případové studii, kterou jsem se rovněž rozhodl vypracovat. Zde uvedu, jakým způsobem by se šlo o judikaturu v řeckých případech opřít v případném sporu. Toto považuji za důležité, neboť to dokazuje přínos judikatury rozebrané v řecké případové studii.

Struktura práce

Co se týče struktury práce, tak ji vyjma úvodu a závěru celou rozdělím do pěti na sebe navazujících kapitol, které dále rozdělím na dílčí podkapitoly a případně i části podkapitol. V první kapitole mé diplomové práce se zaměřím na čl. 9 Úmluvy a na krátké představení Rady Evropy a jejích výše zmíněných orgánů. Čl. 9 Úmluvy rozeberu z hlediska jednotlivých práv a svobod v něm obsažených a zaměřím se na ta, se kterými budu v této diplomové práci pracovat.

Dále provedu první případovou studii zaměřenou na judikaturu ESLP v řeckých případech. Vzhledem k tomu, že Řecko je země s velmi specifickým přístupem k náboženským společenstvím, který dle mého názoru do velké míry ustálil judikaturu ESLP, půjde o přínosnou případovou studii zaměřenou na to, jaké byly podněty pro vznik této ustálené judikatury.

V případové studii budu zkoumat dopady judikatury ESLP na řeckou konfesněprávní legislativu. Rovněž se zaměřím na rozbor dané judikatury a uvedu, jaké judikatura má důsledky pro výklad náboženské svobody. V případové studii věnuji podkapitolu rovněž problematice proselytismu.

Rozsudky jako je Katolický kostel v Canea proti Řecku nebo Svaté kláštery proti Řecku totiž dle mého názoru do velké míry determinovaly vnímání svobody náboženského vyznání dle čl. 9 Úmluvy z doktrinnálního hlediska. Stejně tak ke klíčové judikatuře ESLP patří rozsudky Kokkinakis proti Řecku a Larissis proti Řecku týkající se proselytismu, se kterými také budu pracovat.

Po řecké případové studii bude následovat kapitola věnovaná Benátské komisi. V této kapitole představím Benátskou komisi jako orgán Rady Evropy a zaměřím se na to, jakým způsobem její činnost ovlivňuje legislativu jednotlivých smluvních stran Úmluvy a jakým způsobem Benátská komise funguje a pracuje. Ve třetí kapitole rovněž provedu dílčí typizaci, tentokrát však problémů, které se v souvislosti s náboženskou svobodou a autonomií náboženských společenství řeší Benátská komise. Dále vyvodím závěry týkající se přínosu výstupů Benátské komise pro právní praxi.

Následovat bude další případová studie, a to tentokrát věnovaná Černé Hoře. V Černé Hoře roku 2020 vyvrcholilo dlouholeté náboženské a národnostní napětí v masivní protesty.⁴ Černou Horu jsem se rozhodl analyzovat z důvodu příkladné aplikovatelnosti předchozí ustálené judikatury ESLP, dále z důvodu aktuálnosti a závažnosti problému.

Pátou kapitolu práce věnuji formulování obecných přístupů a principů, které plynou z rozebraných výstupů Benátské komise a ESLP. Tato kapitola bude vyvrcholením práce, kde uvedu konkrétní prvky, kterými tato práce obohatí právní vědu. Tyto principy a přístupy zde rovněž odůvodním.

⁴ Zpravodajský web Danas.rs, Zakon o slobodi veroispovesti: Kome odgovara nestabilna Crna Gora, www.danas.rs, (online), 13. 1. 2020, cit. dne 11. 1. 2023 dostupné z: <https://www.danas.rs/bbc-news-serbian/zakon-o-slobodi-veroispovesti-kome-odgovara-nestabilna-crna-gora/>.

Metodologie

Jakožto vědecké metody diplomové práce jsem zvolil metodu analýzy, za jejíž pomoci budu analyzovat judikaturu ESLP a *soft law* instrumenty Benátské komise. Metodu analýzy použiji i v případových studiích, kdy budu čtenáři diplomové práce osvětlovat situace v těchto zemích.

Kromě toho uplatním ve své práci metodu komparace. Za pomocí metody komparace budu srovnávat situace v Řecku a v Černé Hoře, přičemž z výsledku této komparace vyvodím závěr o přiléhavosti judikatury ESLP týkající se Řecka na situaci v Černé Hoře. Kromě komparativního vztahu mezi případovými studii se komparace uplatní i v poslední kapitole práce, kde srovnám přístup ESLP a Benátské komise k náboženské svobodě.

Metodu syntézy použiji zejména v poslední části diplomové práce, kdy se pokusím formulovat závěr o přístupech Benátské komise a ESLP. Zde rovněž za užití metody syntézy formuluji obecné principy přístupu k náboženským společenstvím.

Kromě výše uvedených metod budu používat i deskriptivní metodu, a to zejména v první a třetí části této diplomové práce. Pomocí deskriptivní metody budu moct poskytnout čtenáři této diplomové práce širší úvod do problematiky čl. 9 Úmluvy a činnosti dvou výše zmíněných orgánů Rady Evropy.

Zdroje

Tato práce se bude opírat především o judikaturu ESLP, vybraná stanoviska Benátské komise a různé *soft law* dokumenty těchto orgánů, jako jsou kompilace a komentářové texty k vybraným článkům Úmluvy.

Judikaturu ESLP považuji za klíčový zdroj této práce, a to především již zmíněné rozsudky v řeckých věcech, které do velké míry determinovaly přístup ESLP a tím pádem i vnitrostátních soudů smluvních stran Úmluvy k čl. 9 Úmluvy. Blíže se k těmto judikátům vyjádřím ve druhé části této diplomové práce v rámci případové studie věnované Řecku.

Vzhledem k tomu, že tato diplomová práce je odborný text, opřu ji i o odbornou literaturu. Co se týče problematiky náboženské svobody, právní subjektivity náboženských společenství a sporů mezi státem a náboženským společenstvím, budu používat především publikaci jednoho

z předních českých zástupců právní doktríny v oboru konfesního práva, pana Jakuba Kříže *Autonomie církví*.⁵

Tato publikace je velmi důsledně propracovaným exkurzem do problematiky autonomie náboženských společenství. V publikaci nalezneme obecný výklad k problematice autonomie náboženských společenství a dále zvláštní část, která představuje typizaci určitých právních oblastí, kde dochází ke sporům mezi náboženskými společenstvími a státy. V rámci této zvláštní části pak autor publikace pracuje kazuisticky s jednotlivými případy, které vztahuje na obecnou část publikace, přičemž obdobně, jako je cílem mé práce, autor představuje situaci v některých vysokých smluvních stranách Úmluvy.⁶ Ačkoliv se autor v rámci své publikace zabývá i judikaturou ESLP v řeckých případech,⁷ nelze to považovat za shrnutí klíčové řecké judikatury ve věcech dle čl. 9 Úmluvy.

Kříž v *Autonomii církví* hovoří o šesti německých sporech mezi náboženskými společenstvími a jejich zaměstnanci jako o určitém základu pro chápání specifického vztahu mezi náboženským společenstvím a jeho zaměstnancem. Dle mého názoru tak lze obdobně i v řeckých případech hovořit o základu pro chápání problematiky např. proselytismu nebo právní subjektivity a náboženských společenství. V tomto ohledu práce českou právní vědu doplňuje.

Dále budu pracovat s komentářovou literaturou k Úmluvě (Evropská úmluva o lidských právech, kolektiv autorů Jiří Kmec, David Kosař, Jan Kratochvíl a Michal Bobek).⁸ Kromě komentářové literatury se opřu i o obecnou literaturu zaměřenou na mezinárodní právo veřejné od autorů jako je Vladislav David⁹ a Pavel Sladký¹⁰ nebo Čestmír Čepelka¹¹ a Pavel Šturma.¹² Dále kromě obecné literatury týkající se mezinárodního práva veřejného budu pracovat s literaturou zaměřenou na činnost a fungování Rady Evropy. Půjde o publikace *European*

⁵ KŘÍŽ Jakub, *Autonomie církví*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9.

⁶ Autor např. označuje řízení před ESLP o šesti stížnostech proti Německu ve věci pracovněprávních vztahů náboženských společenství jako tzv. „Šest německých případů“, viz KŘÍŽ Jakub, *Autonomie církví*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9, s. 101.

⁷ Tamtéž, s. 41-42.

⁸ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3.

⁹ DAVID Vladislav, SLADKÝ Pavel, *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, 3. vydání, Praha: Leges 2022, ISBN 978-80-7502-497-8.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ ČEPELKA Čestmír a ŠTURMA Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-721-1.

¹² Tamtéž.

*Court of Human Rights in Action a Protection of Human Rights in the Post-Communist Countries in the Context of the Case-Law of the European Court of Human Rights.*¹³

V řecké případové studii, jak jsem uvedl výše, se budu zabývat především judikaturou ESLP. Nicméně kromě judikatury budu vycházet i ze *soft law* dokumentů ESLP, jako je například *Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Freedom of thought, conscience and religion*.¹⁴ Jde o text vydávaný přímo ze strany ESLP, jehož účelem je praktikujícím osobám pomoci s hledáním relevantní judikatury.

V další z případových studií použiji druhý klíčový *soft law* instrument, kterým je stanovisko Benátské komise ve věci černohorské konfesněprávní úpravy.¹⁵ Jde o klíčový dokument, o nějž se bude opírat černohorská případová studie. Celá druhá případová studie je součástí soutěžní práce v rámci XIII. ročníku SVOČ, přičemž v sekci mezinárodního a evropského práva jsem se s ní umístil na 1. místě v česko-slovenském kole v Bratislavě.¹⁶ Práce vyšla jako příspěvek v odborném časopise *Theologická revue* a nese název *Lidskoprávní dopady nové černohorské konfesněprávní úpravy*.¹⁷

Vzhledem k tomu, že celá práce má nemalý přesah i do církevního a konfesního práva, budu používat i publikace zaměřené na církevní a konfesní právo od Jiřího Rajmunda Tretery a Záboje Horáka.¹⁸ Ze zahraničních zdrojů budu čerpat z publikace *Církevné právo* od slovenského autora Jána Jacoše.¹⁹

¹³ TYMOFEYEVA Alla (ed.), *European Court of Human Rights in Action*, Beroun: nakladatelství Eva Roztoková, 2021, ISBN: 978-80-7630-011-8. TYMOFEYEVA Alla, BÍLKOVÁ Veronika, JANČÁRKOVÁ Tatiana, ŠTURMA Pavel, *Protection of Human Rights in the Post-Communist Countries in the Context of the Case-Law of the European Court of Human Rights*, Beroun: nakladatelství Eva Roztoková, 2014, ISBN: 978-80-87975-20-6.

¹⁴ Internetové stránky ESLP, *Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Freedom of thought, conscience and religion*, www.echr.coe.int (online), 31. 8. 2022, dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_9_eng.pdf.

¹⁵ *Opinion on the draft law on Freedom and Religion or Beliefs and legal status of religious communities (Montenegro) No. 953/2019*, 24. 6. 2019, CDL-AD(2019)010.

¹⁶ Internetové stránky Právnické fakulty Univerzity Karlovy, prf.cuni.cz (online), 24. 9. 2020, dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/aktuality/uspech-pf-uk-v-pravnicke-soutezi-o-nejlepsi-studentskou-praci-roku-2020>.

¹⁷ CRNČEVIĆ Filip, *Lidskoprávní dopady nové černohorské konfesněprávní úpravy*. *Theologická revue*. Praha: Husitská teologická fakulty Univerzity Karlovy, 2020, 91(4/2020), ISSN 1211-7617, s. 454-473.

¹⁸ TRETERA Jiří Rajmund, HORÁK Záboj, *Církevní právo*, Praha: Leges, 2016, ISBN: 978-80-7502-192-2. TRETERA Jiří Rajmund, HORÁK Záboj, *Konfesní právo*, Praha: Leges, 2015, ISBN: 978-80-7502-118-2. TRETERA, Rajmund Jiří a Záboj HORÁK. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3614-3.

¹⁹ JACOŠ, J. *Církevné právo*, Prešov: Prešovská univerzita v Prešově – Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2006, ISBN: 80-8068-499-5.

Ze zahraničních zdrojů budu pracovat s různými příspěvky řeckého specialisty na právní postavení náboženských společenství a konfesní právo Kyriakose Kyrizapoulose z Aristotelovy univerzity v Soluni. Dále s komparativní studií *Law and Religion in Europe: a Comparative Introduction*, kterou publikoval Norman Doe z Cardiff University. Také budu pracovat s publikačními příspěvky od jednoho ze zakladatelů Benátské komise a jejího emeritního prezidenta Gianniho Buquichcia.

Dále budu pracovat s příspěvky v odborných časopisech zaměřených na lidská práva, a to českých i zahraničních. Mezi ně patří např. Bulletin Centra pro lidská práva a *Journal of Law and Religion*.

Vzhledem k historickému přesahu práce v její čtvrté kapitole budu pracovat i s publikacemi v oblasti historie, a to publikací *Dějiny Černé Hory* od Františka Šístka a ze zahraničního prostředí s publikací *The Medieval Late Balkans, A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest* od amerického historika Johna V. A. Fina.

Terminologie

V poslední části úvodu považuji za důležité vyjádřit se k jedné terminologické problematice. V české právní praxi se běžně užívají pojmy církev a náboženská společnost namísto obecného pojmu náboženské společenství. Ostatně i český vnitrostátní zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, v platném znění, užívá oba tyto pojmy a tato praxe se v českém právním prostředí ustálila. Církvi se rozumí korporace věřících křesťanské konfese a náboženskou společností se myslí korporace věřících jiné než křesťanské konfese.²⁰

Já osobně tuto praxi nepovažuji za šťastnou. Z právního (respektive z hlediska práva světského) není mezi církvemi a náboženskými společnostmi rozdíl. Osobně se budu držet praxe ustálené v zahraničí a užívat pojem náboženské společenství, jakožto označení korporace věřících bez ohledu na jejich konfesi.²¹

²⁰ TRETERA, Rajmund Jiří a Záboj HORÁK. Slovník církevního práva. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3614-3, s. 33 a s. 85.

²¹ Srov. s německým *Religionsgemeinschaft*, anglickým *Religious Communities* nebo černoorským *Vjerske zajednice*, více viz: TRETERA Jiří Rajmund, HORÁK Záboj, Církevní právo, Praha: Leges, 2016, ISBN: 978-80-7502-192-2, s. 24.

1. Čl. 9 Úmluvy

V této části práce krátce představím historický úvod do problematiky čl. 9 Úmluvy a stručně uvedu čtenáře do struktury čl. 9 Úmluvy. Dále vysvětlím, jaká práva a svobody čl. 9 Úmluvy obsahuje, a zaměřím se na ta, která jsou relevantní pro tuto diplomovou práci. Stejně tak blíže rozeberu fungování dotčených orgánů Rady Evropy.

1.1. Teoretické uvedení do problematiky

Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání, kterou zakotvuje čl. 9 Úmluvy, byla po staletí předmětem krvavých konfliktů sužujících evropský kontinent, české země nevyjímaje. Náboženské války, díky kterým si české země vybojovaly určitou dílčí a dočasnou náboženskou svobodu, mají své místo v naší historii. Dokumenty jako Čtyři pražské artikuly nebo Česká konfese byly jedny z prvních dokumentů garantující českému národu dílčí náboženskou svobodu.

S postupující globalizací a nástupem moderní doby se náboženská svoboda stala předmětem diskuzí na mezinárodním poli. Klíčový lidskoprávní dokument – Všeobecná deklarace lidských práv, zakotvuje náboženskou svobodu ve svém čl. 18. V tomto úsilí mezinárodní společenství pokračovalo dále do přijetí Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který dané právo chrání svým čl. 18. Ačkoliv se znění daných ustanovení co do obsahu příliš neliší, je tu zásadní rozdíl v závaznosti daných právních pramenů. Všeobecná deklarace lidských práv na rozdíl od Mezinárodního paktu o občanských a politických právech není sama o sobě právně závazná.²² Je nicméně vhodné uvést, že ačkoliv nelze hovořit o závaznosti Všeobecné deklarace lidských práv jako takové, lze práva a svobody v ní uvedené považovat za kodifikační základ pro lidskoprávní mezinárodní smlouvy a také za soupis části obyčejového práva z oblasti lidských práv.²³

V tomto směru postoupil dál evropský kontinent, kde se v 50. letech 20. století začal připravovat nový lidskoprávní dokument – Úmluva o ochraně lidských práv a základních

²² DAVID Vladislav, SLADKÝ Pavel, Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou, 3. vydání, Praha: Leges 2022, ISBN 978-80-7502-497-8, s. 289.

²³ ČEPELKA Čestmír a ŠTURMA Pavel. Mezinárodní právo veřejné. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-721-1, s. 266-267.

svobod.²⁴ Cílem tohoto dokumentu bylo chránit základní lidská práva a svobody včetně svobody náboženské.

Úmluva samozřejmě z čl. 18 Všeobecné deklarace lidských práv vycházela a čl. 9 Úmluvy obsahuje všechny dílčí svobody, které obsahuje i čl. 18 Všeobecné deklarace lidských práv. Ostatně při návrzích čl. 9 Úmluvy se vycházelo právě z čl. 18 Všeobecné deklarace lidských práv, přičemž dokonce padl návrh, že by se Úmluva měla v čl. 9 odkázat přímo na čl. 18 Všeobecné deklarace lidských práv.²⁵

Úmluva je v současné době jednou z mnoha mezinárodních smluv Rady Evropy, tedy mezinárodní organizace založené v roce 1949 Londýnskou smlouvou s působností v Evropě sdružující evropské státy za účelem bližší spolupráce za účelem ochrany lidských práv, vlády práva a demokracie.²⁶

V současné době v rámci Rady Evropy existují různé orgány, přičemž předmětem této práce bude činnost dvou z nich, a to Evropského soudu pro lidská práva a Benátské komise.

1.2. Evropský soud pro lidská práva

Jedním z orgánů Rady Evropy, o kterých tato práce bude pojednávat, je Evropský soud pro lidská práva. Jde o soudní orgán Rady Evropy se sídlem ve Štrasburku zřízený na základě Úmluvy, jehož úkolem je ochrana lidských práv na území, resp. v rámci jurisdikce smluvních stran Úmluvy.²⁷

ESLP samotný začal působit v roce 1959. Působí v něm tolik soudců, kolik je členských států Rady Evropy (46),²⁸ přičemž individuální stížnost dle čl. 34 Úmluvy na porušení práv garantovaných Úmluvou mohou podat jednotlivci, které takové porušení nějakým způsobem zasáhlo.²⁹

²⁴ TYMOFEYEVA Alla (ed.), *European Court of Human Rights in Action*, Beroun: nakladatelství Eva Roztoková, 2021, ISBN: 978-80-7630-011-8, s. 19-20.

²⁵ Internetové stránky ESLP, Preparatory Work on Article 9 of the European Convention on Human Rights, www.echr.coe.int (online), 16. 8. 1956, cit. dne 12. 1. 2023, dostupné z: [https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHRTravaux-ART9-DH\(56\)14-EN1338892.pdf](https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHRTravaux-ART9-DH(56)14-EN1338892.pdf), s.2.

²⁶ 1949 Treaty of London, Statute of the Council of Europe, art. 1 par. 1.

²⁷ ČEPELKA Čestmír a ŠTURMA Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-721-1, s. 333-334.

²⁸ Internetové stránky Rady Evropy, 46 Member States, www.coe.int (online), cit. dne 12. 1. 2023, dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/portal/46-members-states>.

²⁹ TYMOFEYEVA Alla (ed.), *European Court of Human Rights in Action*, Beroun: nakladatelství Eva Roztoková, 2021, ISBN: 978-80-7630-011-8, s. 24.

Samosoudce může dle čl. 27 Úmluvy rozhodnout o předložené stížnosti pouze v případě, že je nepřijatelná, a to pouze lze-li o takovém postupu rozhodnout bez dalšího přezkoumání, tzn. je zjevně nepřijatelná.

Pokud lze o stížnosti rozhodnout na základě ustálené judikatury (v její prospěch), tak o stížnosti rozhodne výbor tří soudců dle čl. 28 odst. 1 písm. b) Úmluvy, případně ji zamítne dle čl. 28 odst. 1 písm. a) Úmluvy. O těchto věcech výbory o třech soudcích rozhodují jednomyslně.³⁰ Dále o stížnostech může rozhodovat senát o sedmi soudcích, který řeší ostatní případy nespádající pod působnost Velkého senátu.

Velký senát rozhoduje v případech, kdy se senáty v souladu s čl. 30 Úmluvy vzdají případu v jeho prospěch, nebo když strana sporu požádá o přezkoumání rozhodnutí senátu.³¹

Kromě pravomoci rozhodovat individuální stížnosti, které jsou z hlediska této diplomové práce klíčové, má ESLP i jiné pravomoci. Patří mezi ně řízení o mezistátních stížnostech dle čl. 33 Úmluvy, nebo vydávání posudků o výkladu Úmluvy na základě žádosti Výboru ministrů dle čl. 47 Úmluvy. Nejnovější pravomocí ESLP je vydávání poradních stanovisek. Tuto pravomoc ESLP svěřil Dodatkový protokol č. 16 k Úmluvě. Dle tohoto protokolu jsou nejvyšší soudní orgány smluvních stran Úmluvy oprávněny podávat k ESLP žádosti o vydání poradních stanovisek ohledně výkladu Úmluvy. Žádných z poradních stanovisek ESLP ani mezistátních stížností řešených před ESLP však nejsou předmětem této práce.

1.3. Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva

Druhý orgán, jehož činností se budu zabývat, je Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva (dále jen „Benátská komise“). Jde o poradní orgán Rady Evropy poskytující smluvním stranám právní rady, které jim pomohou přizpůsobit vnitrostátním předpisům Úmluvě a mezinárodním standardům.³²

Na rozdíl od ESLP Benátská komise nevydává žádné závazné rozsudky, ale vydává stanoviska, která nejsou právně závazná. Stejně tak vydává studie a zprávy týkající se aktuálních právních problémů, které může vypracovávat sama nebo ve spolupráci s orgány jiných mezinárodních organizací.³³

³⁰ Tamtéž, s. 24-24.

³¹ Tamtéž, s. 25.

³² Tamtéž, s. 133.

³³ Tamtéž, s. 134.

Dále Benátská komise může na rozdíl od ESLP při zpracovávání svých stanovisek vycházet z širšího okruhu právních pramenů. ESLP aplikuje výlučně Úmluvu a její dodatkové protokoly (dle čl. 32 odst. 1 Úmluvy), avšak Benátská komise vychází z těch právních pramenů, které uzná za relevantní. Stejně tak stojí za zmínku, že Benátská komise na rozdíl od ESLP funguje *ex ante*.³⁴

1.4. Struktura čl. 9 Úmluvy a jeho jednotlivé svobody

Čl. 9 odst. 1 Úmluvy se nakonec formuloval tak, že obdobně jako Všeobecná deklarace lidských práv ve svém čl. 18 garantuje čtyři svobody, kterými jsou:

- svoboda myšlení;
- svoboda náboženského vyznání;
- svobody svědomí;
- svoboda vnějšího projevu výše uvedených.³⁵

První tři zmíněné svobody zahrnují možnost jednotlivce (fyzické osoby) mít vlastní interní autonomii spočívající v jeho absolutní názorové svobodě. Tyto tři svobody představují tzv. *forum internum*, což můžeme považovat za absolutní právo jednotlivce myslet si, co chce, aniž by stát mohl jakýmkoliv způsobem do tohoto jeho svobodného myšlenkového prostoru aktivně zasahovat.³⁶ Pakliže by se nejednalo o absolutní svobodu, znamenalo by to, že stát by mohl jednotlivci nařizovat, co si smí a nesmí myslet. Něco takového se však jeví v evropském prostoru jako nepřípustné.³⁷

Ačkoliv se v teorii složka *forum internum* předmětných náboženských svobod označuje jako absolutní, lze i zde dle mého názoru spatřit určité možnosti jejího omezení. Dle čl. 2 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě ze dne 20. 3. 1952 (dále jen „Dodatkový protokol I“) mají rodiče dítěte právo ovlivňovat jeho vzdělávání a východu v souladu s jejich vlastním náboženstvím nebo přesvědčením.³⁸ Lze si tak v praxi představit situace, kdy dojde ke konfliktu

³⁴ Tamtéž, s. 134.

³⁵ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 965.

³⁶ Tamtéž, s. 965-966.

³⁷ Internetové stránky ESLP, Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Freedom of thought, conscience and religion, www.echr.coe.int (online), 31. 8. 2022, dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_9_eng.pdf, s. 12.

³⁸ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 966.

mezi náboženskou svobodou dítěte a právem jeho rodičů ovlivňovat jeho výchovu a vzdělání v náboženském směru.

Čtvrtá uvedená svoboda, tedy svoboda projevat své náboženské přesvědčení a vyznání, na rozdíl od tří předchozích svobod není absolutně chráněná a představuje tzv. *forum externum*. Svoboda projevat své vyznání je omezitelná v souladu s čl. 9 odst. 2 Úmluvy za předpokladu kumulativního splnění tří podmínek. Těmito podmínkami jsou právní základ ve vnitrostátní legislativě Vysoké smluvní strany umožňující dané právo nebo svobodu omezit, objektivní existence nutnosti v demokratické společnosti tuto svobodu nebo právo omezit a legitimní cíl, kvůli kterému stát přistupuje k omezení dané svobody nebo práva. Tedy i složka *forum externum* je chráněna velmi přísným přístupem EÚLP. Právě složka *forum externum* je nejčastějším předmětem sporů před ESLP.

Ačkoliv, jak vyplývá z výše uvedeného, čl. 9 Úmluvy obsahuje různé svobody a různá práva z nich plynoucí (např. svoboda mít a projevat přesvědčení),³⁹ předmětem této diplomové práce je náboženská svoboda a práva a svobody s ní úzce související.

Vzhledem k široké oblasti dopadu čl. 9 Úmluvy považuji za důležité vymezit, kterých práv a svobod z něj plynoucích se tato práce věnovat nebude. Práce se nebude zabývat problematikou související s přesvědčením, neboť nejde o nábožensky orientovanou problematiku. Stejně tak se práce nebude týkat problematiky námitek svědomí.

1.5. Náboženské společenství jako subjekt svobod dle čl. 9 Úmluvy

Vzhledem k četnosti svobod, které čl. 9 Úmluvy garantuje subjektům práv, vyvstává otázka, jestli jsou subjektem práv jen fyzické osoby, nebo i právnické osoby, a to především v situacích, kdy jde o náboženská společenství.

ESLP se k této problematice v minulosti vyjadřoval, přičemž došlo k ustálení praxe, že právnické osoby nejsou subjektem svobod, které patří do *fora interna*, ale mohou být subjekty práv spadajících pod *forum externum*. Ostatně náboženská společenství slouží právě mimo jiné i k projevům náboženského vyznání.

³⁹ Pojem přesvědčení nelze zaměňovat s pojmem náboženské vyznání. Hovoříme-li o přesvědčení, myslíme tím souvislý a koherentní světonázor nenáboženského charakteru jedince na fungování společnosti a základní filozofické otázky s tím spojené (např. pacifismus). Blíže v: KMEC, Jiří, KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 972.

V praxi tento problém vyvstal například ve sporu mezi Moldavskem a Metropolitní církví Besarábie. Šlo o spor o registraci uvedeného náboženského společenství, kdy Moldavsko registraci odmítlo provést.⁴⁰ Moldavská vláda odmítnutí registrace odůvodnila tím, že jiná pravoslavná náboženská společenství působící i na území Moldavska považují existenci Metropolitní církve Besarábie za spornou, a proto by její registrace vyvolala spory mezi pravoslavnými náboženskými společenstvími, a že existence jiného pravoslavného společenství je dostatečně uspokojující pro všechny pravoslavné křesťany, tudíž registrace jiného není nutná.⁴¹ Moldavská vláda výslovně označila Metropolitní církví Besarábie za „*schismatickou skupinu v rámci Metropolitní církve Moldávie*“.⁴²

U vnitrostátních soudů byla Metropolitní církev Besarábie neúspěšná, a proto se obrátila na ESLP se stížností na porušení čl. 9 a čl. 11 Úmluvy, přičemž argumentovala ve své stížnosti i tím, že Moldavsko zasáhlo do práv na svobodu náboženského vyznání.⁴³

ESLP v projednávaném případě zdůraznil, že náboženské společenství má aktivní legitimaci k podání stížnosti, neboť právě jako takové je prostředkem svým členů (fyzických osob) k uplatňování práv dle čl. 9 Úmluvy.⁴⁴ Z uvedeného vyplývá, že ESLP považuje náboženské společenství za subjekt práv a svobod dle čl. 9 Úmluvy, a to jako prostředek sloužící k projevování a praktikování příslušného náboženství.

Obdobně se ESLP vyjádřil i v případě Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii. Zde šlo o spor s obdobnou charakteristikou, kdy náboženské společenství judaistické konfese Cha're Shalom ve Tsedek registrované ve Francii žádalo o povolení k rituálním košer porážkám zvířat určených ke konzumaci.⁴⁵

Francie toto povolení odmítla vydat s odůvodněním, že uvedené společenství nereprezentovalo dostatečné množství věřících a nešlo o náboženské společenství dle francouzského

⁴⁰ Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldavsku, rozsudek ve věci č. 45701/99 ze dne 13. 12. 2001, par. 14.

⁴¹ Tamtéž, par. 23-24, par. 26.

⁴² Tamtéž, par. 28. Metropolitní církev Moldávie (také Moldavská pravoslavná církev) je autonomní církví v rámci Ruské pravoslavné církve, jejímž kanonickým územím je Moldavsko. Internetové stránky Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku, Autokefální pravoslavné církve, www.pp-eparchie.cz (online), cit. dne 12. 3. 2023, dostupné z: <https://www.pp-eparchie.cz/autokefalni-pravoslavne-cirkve/>. Jde o odlišný subjekt než Metropolitní církev Besarábie.

⁴³ Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldavsku, rozsudek ve věci č. 45701/99 ze dne 13. 12. 2001, par. 95.

⁴⁴ Tamtéž, par. 101.

⁴⁵ Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii, rozsudek ve věci č. 27417/95 ze dne 27. 6. 2000, par. 2.

vnitrostátního práva.⁴⁶ Dle stěžovatele v uvedeném případě Francie porušila čl. 9 Úmluvy. Porušení čl. 9 Úmluvy mělo spočívat v znemožnění projevení náboženského vyznání ze strany stěžovatele (Cha'are Shalom Ve Tsedek).⁴⁷ ESLP stejně jako v případě zmíněném výše uvedl, že náboženské společenství je prostředkem pro vyznavače daného náboženství k projevení tohoto vyznání a k hájení práv plynoucích z Úmluvy.⁴⁸

Přístup ESLP, že právnická osoba nemůže být subjektem *fora interna*, lze považovat za ustálený. Dokazuje to starší rozhodovací praxe ESLP a Evropské komise pro lidská práva (dále jen „EKLP“), a to konkrétně v případě Verein-Konrakt-Information-Therapie a Sigfried Hagen proti Rakousku. Šlo o případ, kdy se nezisková organizace pomáhající osobám závislým na drogách domáhala svobody svědomí dle čl. 9 Úmluvy, kdy nechtěla vyrazit důvěrné informace o drogově závislých osobách v rámci řízení vedených proti těmto osobám, které proti nim měly být použity jako důkazní prostředek.⁴⁹

EKLP odmítla stížnost neziskové organizace jako nepřijatelnou. Mimo jiné uvedla, že právnická osoba ze své podstaty není způsobilá být subjektem svobody svědomí, neboť právní konstrukt, jakým právnická osoba je, nemůže mít svědomí.⁵⁰

Z uvedeného tedy vyplývá, že náboženským společenstvím lze přiznat právo domáhat se svobody projevu náboženského vyznání, které tvoří *forum externum*. Už jim však nelze přiznat další práva a svobody plynoucí z čl. 9 Úmluvy odst. 1 tvořící *forum interum*, neboť právnická osoba je pouze právní konstrukt.⁵¹ Jako takový konstrukt není ani nemůže být právnická osoba, ačkoliv zřízená za účelem praktikování práv a svobod dle čl. 9 Úmluvy, subjektem vnitřní autonomní sféry charakteristické výlučně pro jednotlivce.

Závěrem je vhodné poznamenat, že spor o právo na ochranu ve *foru internu* tvořil pouze zlomek judikatury ESLP týkající se stížností na údajné porušování čl. 9 Úmluvy. I přes tuto skutečnost je judikatura v této věci poměrně bohatá. Z toho důvodu se v další části práce zaměřím na typologické rozlišení jiných sporů mezi státy a náboženskými společenstvími.

⁴⁶ Tamtéž, par. 36.

⁴⁷ Tamtéž, par. 58.

⁴⁸ Tamtéž, par. 72.

⁴⁹ Verein-Konrakt-Information-Therapie a Sigfried Hagen proti Rakousku, rozhodnutí EKLP č. 11921/82 ze dne 12. 10. 1988 (bez číslování odstavců).

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ KNAPP Viktor, Teorie Práva, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 73.

1.6. Pozitivní a negativní závazky smluvních stran

Obdobně jako u jiných práv a svobod stanovených Úmluvou i svoboda náboženského vyznání a přesvědčení stanovuje smluvním stranám Úmluvy povinnosti pozitivního a negativního charakteru.

Pozitivní závazky jsou takové závazky států, kdy stát (smluvní strana Úmluvy) je povinen aktivně jednat na podporu určitého práva nebo svobody. Je tak povinen k aktivnímu jednání (*dare, facere*). Na poli ochrany lidských práv můžeme označit za příklad porušení pozitivního závazku nečinnost státu při stavu, kdy jsou porušována lidská práva nebo svobody subjektu, vůči kterému má stát povinnost je chránit.⁵²

U lidskoprávních závazků negativního charakteru je stát naopak povinen se zdržet nějakého jednání, typicky takového, které by zasáhlo do chráněných práv a svobod subjektu.

Jako příklady pozitivních závazků na poli ochrany čl. 9 Úmluvy mohu uvést povinnost státu zakročit v případě proselytismu uplatňovaného vůči podřízeným,⁵³ a povinnost zajistit, aby jednotlivci nebo náboženská společenství nebyli terčem urážek.⁵⁴

Příklady negativních závazků jsou povinnost nezasahovat nad přípustnou míru do autonomie náboženských společenství,⁵⁵ povinnost nezasahovat do náboženských nebo schizmatických sporů⁵⁶ a povinnost nezasahovat do *fora interna*.⁵⁷

1.7. Typologie sporů

Z ustálené judikatury ESLP ve věci sporů dle čl. 9 Úmluvy vyplývá, že jsou si spory co do údajného protiprávního jednání státu směřujícího k zásahu do náboženských práv a svobod podobné. Nyní se na toto rozdělení okrajově zaměřím a vyberu ty spory, které jsou důležité pro tuto diplomovou práci.

⁵² Council of Europe, Positive obligations under the European Convention on Human Rights, A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights, Jean-Francois Akandji-Kombe, Human Rights handbooks No. 7, January 2007, cit. dne 16. 3. 2023, dostupné z: <https://rm.coe.int/168007ff4d>, s. 10-11.

⁵³ Larissis proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 23372/94, 26377/94, 26378/94 ze dne 24. 2. 1998, par. 53-54.

⁵⁴ BERGER Vincent, Judikatura Evropského soudu pro lidská práva, 1. české vydání, Praha: IFEC s.r.o., 2003, ISBN: 80-86412-23-7, s. 514.

⁵⁵ Hasan a Chaush proti Bulharsku, rozsudek ve věci č. 30985/96 ze dne 26. 10. 2000, par. 62.

⁵⁶ Metropolitní církev Besarábie proti Moldavsku, rozsudek ve věci č. 45701/99 ze dne 13. 12. 2001, par. 116.

⁵⁷ Buscarini a další proti San Marinu, rozsudek ve věci č. 24654/94 ze dne 18. 2. 1999, par. 39.

První typ sporů, který čtenáři krátce představím, jsou spory *pracovněprávní*. Jde typicky o spory ve věci neplatnosti výpovědi ze strany zaměstnavatele (náboženského společenství) zaměstnanci (kněžímu či laikovi).

V tomto typu sporů mezi náboženským společenstvím a jejím zaměstnancem lze nalézt konflikt více práv různých subjektů. Jde na jedné straně o právo projevovat náboženské vyznání (*forum externum*) náboženského společenství a na straně druhé jde o různá práva jejího zaměstnance, typicky o právo na rodinný a soukromí život, o jeho náboženskou svobodu a o jeho sociální a pracovněprávní jistoty, které by měl, pracoval-li by u světského zaměstnavatele.

Vzhledem k tomu, že ESLP se s touto problematikou vícekrát setkal, ustálil se jeho přístup v judikatuře. ESLP se musel při vypořádávání se s těmito spory vypořádat rovněž s rozdílností přístupů jednotlivých smluvních stran Úmluvy a v s rozdílnostmi v jejich pracovněprávních předpisech.⁵⁸

První případ, kdy se ESLP zabýval otázkou církevní autonomie z hlediska personálního v souvislosti s organizační strukturou náboženského společenství, byl případ Hasan a Chaush proti Bulharsku.⁵⁹ V uvedeném případě nastala situace, kdy Bulharsko odvolalo z čela registrovaného náboženského společenství islámské konfese hlavního muftího,⁶⁰ pana Fikriho Saliho Hasana (jednoho ze stěžovatelů).⁶¹

Po uplynutí určité doby od odvolání muftího došlo k jeho znovuzvolení v rámci náboženského společenství, avšak Bulharsko toto zvolení odmítlo uzнат. Toto jednání státu považovali bulharští muslimové za zásah do svého práva na vyznání a projev víry a po vyčerpání všech vnitrostátních prostředků právní ochrany se obrátili se stížností k ESLP.⁶²

ESLP v tomto rozsudku přijal přístup, že čl. 9 Úmluvy musí být vykládán v souladu s čl. 11 Úmluvy (svoboda shromažďování a sdružování), tedy že nebyla-li by organizační struktura

⁵⁸ KRÍŽ Jakub, *Autonomie církví*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9, s. 95.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 96.

⁶⁰ Jde o právně zaměřeného duchovního a učence, který má v rámci náboženských společenství islámské konfese pravomoc vydávat právní stanoviska a dobrozdání z hlediska práva šaría (tzv. fatvy) a vykládat právo šaría, viz TRETERA, Rajmund Jirí a Záboj HORÁK. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3614-3, s. 85 a 48.

⁶¹ Hasan a Chaush proti Bulharsku, rozsudek ve věci č. 30985/96 ze dne 26. 10. 2000, par. 9.

⁶² *Tamtéž*, par. 66.

náboženského společenství chráněna proti neoprávněným státním zásahům, mělo by to za následek zranitelnost náboženských práv a svobod jednotlivce.⁶³

Nejdříve ESLP posuzoval, jestli došlo k nezákonnému zásahu ze strany Bulharska.⁶⁴ ESLP usoudil, že k zásahu skutečně došlo. ESLP uvedl, že tímto jednáním bulharské úřady upřednostnily jednu z frakcí v rámci daného náboženského společenství, což je v rozporu se závazky státu plynoucích z čl. 9 Úmluvy.⁶⁵ ESLP tak rozhodl o porušení čl. 9 Úmluvy odvoláním muftího.⁶⁶ Kritérium stanovené čl. 9. odst. 2 Úmluvy, kterému stát nedostál, byl nedostatečný zákonný základ, tj. omezení nebylo stanoveno zákonem.⁶⁷

Tento rozsudek je důležitý, neboť zásady, které v něm ESLP stanovil (svoboda náboženského společenství v personálních otázkách, úloha státu jako nestranného arbitra ve sporech mezi náboženskými společenstvími), se staly klíčové pro další rozhodování sporů mezi státy a náboženskými společenstvími.⁶⁸

Rozsudek, který znamenal další průlom v judikatuře týkající se personalistiky a autonomie náboženských společenství, byl rozsudek ve věci Lombardi Vallauri proti Itálii. Skutkově šlo o situaci, kdy se italský učitel práva a filozofie zaměstnaný Katolickou univerzitou Nejsvětějšího srdce v Miláně na této instituci nedomohl prodloužení pracovní smlouvy, kterou s ním univerzita opakovaně prodlužovala 20 let.⁶⁹ Stěžovatel se před podáním stížnosti k ESLP obrátil na italské soudy, které se případem však odmítly zabývat z důvodu, že nemají jako takové pravomoc přezkoumávat rozhodnutí církevních institucí.⁷⁰ Ve svém rozhodování se italské soudy odkázaly mimo jiné i na konkordát⁷¹ uzavřený mezi Itálií a Svatým stolcem.⁷²

ESLP případ uzavřel jako porušení Úmluvy, a to konkrétně procesní složky ochrany dle čl. 10 Úmluvy. Dle ESLP tak měly vnitrostátní soudy přezkoumat, že ze strany církevních institucí

⁶³ *Tamtéž*, par. 62.

⁶⁴ *Tamtéž*, par. 75.

⁶⁵ *Tamtéž*, par. 80-83.

⁶⁶ *Tamtéž*, par. 89.

⁶⁷ *Tamtéž*, par. 86.

⁶⁸ KRÍŽ Jakub, *Autonomie církví*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9, s. 97.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 99.

⁷⁰ Lombardi Vallauri proti Itálii, rozsudek ve věci č. 39128/05 ze dne 20. 10. 2009, par. 51-52.

⁷¹ Konkordát je mezinárodní smlouva uzavřená mezi státem a Svatým stolcem jakožto dvěma subjekty mezinárodního práva veřejného. Viz DAVID Vladislav, SLADKÝ Pavel, *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, 3. vydání, Praha: Leges 2022, ISBN 978-80-7502-497-8, s. 95.

⁷² KRÍŽ Jakub, *Autonomie církví*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9, s. 100.

došlo k rozhodnutí, které nebylo svévolné. Tímto rozhodnutím ESLP nastavil procesní limity autonomie náboženských společenství.⁷³

Přístup zavedený rozsudkem Lombardi Vallauri proti Itálii ESLP potvrdil a dále rozvinul rozsudkem Fernández Martínez proti Španělsku. Zde šlo o skutkově podobný případ, kdy se učitel náboženství a etiky zaměstnaný veřejnou školou (zřizovatelem byl region Murcia) domáhal prodloužení pracovněprávního vztahu se školou, jež mu bylo odepřeno.⁷⁴

Předně je třeba uvést, že, v případě Fernández Martínez proti Španělsku šlo o porušení čl. 8 Úmluvy, nikoliv čl. 9. I přes tuto skutečnost je však případ z hlediska čl. 9 Úmluvy relevantní. V případě stěžovatel porušení čl. 9 Úmluvy namítal, stejně tak se na něj odkazovala španělská vláda a ESLP ho označil za relevantní ustanovení, protože v případě šlo i o stěžovatelovo právo na svobodu náboženského vyznání.⁷⁵ Stejně tak bylo nutné zkoumat rozsah svobody náboženského společenství ve vztahu k pracovněprávnímu vztahu stěžovatele z hlediska čl. 9 Úmluvy.⁷⁶

Pracovní smlouva se stěžovatelem nebyla ze strany španělského samosprávného celku obnovena z důvodu neudělení souhlasu příslušného náboženského společenství. Tento souhlas byl podmínkou stanovenou konkordátem mezi Španělskem a Svatým stolcem. Souhlas ze strany náboženského společenství nebyl udělen z důvodu, že stěžovatel dle názoru náboženského společenství nežil v souladu s morálními standardy tohoto společenství (šlo o katolického kněze, který se oženil a měl děti, čímž porušil povinnost celibátu).⁷⁷

Stěžovatel se domáhal prodloužení pracovní smlouvy s odvoláním se na vnitrostátní pracovněprávní předpisy. Byl sice úspěšný u soudu prvního stupně, avšak u dalších soudů španělské soudní soustavy nikoliv.⁷⁸ Následně podal stěžovatel stížnost k ESLP, kde rovněž nebyl úspěšný, a proto žádal o postoupení věci k přezkumu Velkému senátu ESLP, který jeho stížnosti vyhověl a konstatoval porušení čl. 8 Úmluvy těsnou většinou devíti ku osmi.⁷⁹

ESLP odkázal na svůj dosavadní postoj, který umožňuje náboženským společenstvím požadovat po svých pracovnících zvýšenou míru loajality ve vztahu k pravidlům chování (i

⁷³ *Tamtéž*, s. 100-101.

⁷⁴ Fernández Martínez proti Španělsku, rozsudek ve věci č. 56030/07 ze dne 12. 6. 2014, par. 13-15.

⁷⁵ *Tamtéž*, par. 3, 83 a 108.

⁷⁶ *Tamtéž*, par. 127-128.

⁷⁷ *Tamtéž*, par. 14.

⁷⁸ *Tamtéž*, par. 33-40.

⁷⁹ *Tamtéž* (ve výroku).

v jejich osobním životě) vycházejících z náboženského vyznání, které náboženské společnosti zastupuje, avšak s odkazem na rozsudek Lombardi Vallauri proti Itálii potvrdil, že v tomto rozsahu autonomie náboženských společností není absolutní povahy.⁸⁰

Jako poslední případy týkající se pracovněprávních vztahů mezi fyzickými osobami a náboženskými společnostmi chci v diplomové práci zmínit tzv. Šest německých případů. Jde o doktrinální název pro šest řízení o stížnostech rozhodovaných mezi lety 2010 až 2011 proti Německu. U všech stížností šlo o situace, kdy náboženské společnosti rozvázalo poměr se svým pracovníkem (ať už vysvěceným duchovním nebo ne) na základě tvrzeného rozporu chování těchto pracovníků s náboženským vyznáním, které dané náboženské společnosti zastávalo.⁸¹ V rámci diplomové práce se zaměřím na tři z těchto případů, a to na případy Obst proti Německu, Schüth proti Německu a Siebenhaar proti Německu.

První z případů, Obst proti Německu, se týkal člena náboženského společenství Mormonů. Stěžovatel (Michael Heinz Obst) pracoval jako neduchovní pracovník (PR ředitel pro Evropu) pro náboženské společenství Mormonů.⁸² Žil v souladu s náboženskými zvyklostmi a pravidly tohoto náboženského společenství až do doby, kdy začal jako ženatý muž udržovat nemanželský poměr, o kterém řekl svému nadřízenému. Po této události náboženské společenství ukončilo pracovněprávní poměr se stěžovatelem (z důvodu cizoložství), což stěžovatel napadl u německých soudů.⁸³

U německých soudů stěžovatel úspěšný nebyl, neboť ty zastávaly přísnou doktrínu nevměšování se do interních záležitostí náboženských společností. Z toho důvodu se obrátil se stížností na ESLP. U ESLP ovšem stěžovatel úspěšný také nebyl. ESLP svůj závěr zdůvodnil tím, že náboženské společenství má široký prostor pro vlastní uvážení ohledně požadavků na své zaměstnance, je-li to důležité z věroučného hlediska.⁸⁴

Vzhledem k tomu, že v uvedeném případě stěžovatel vystupoval jako PR (*public relations*) ředitel pro celou Evropu, je pochopitelné, že svým věroučně nevhodným jednáním v osobním životě může poškodit celé náboženské společenství. Na základě těchto důvodů ESLP stížnost

⁸⁰ *Tamtéž*, par. 112, 122, 127, 131.

⁸¹ KRÍŽ Jakub, *Autonomie církví*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9, s. 101.

⁸² Obst proti Německu, rozsudek ve věci č. 425/03 ze dne 23. 9. 2010, par. 7.

⁸³ *Tamtéž*, par. 9.

⁸⁴ *Tamtéž*, par. 41-43.

stěžovatele zamítl, neboť zájem náboženského společenství na prosazení vlastní autonomie převážil nad zájmem stěžovatele (princip proporcionality).⁸⁵

Druhý německý případ, Schüth proti Německu, byl skutkově podobný prvnímu. Šlo o varhaníka (zaměstnance partikulární církve – katolické farnosti)⁸⁶ s mimomanželským poměrem. Stěžovatele propustilo náboženské společenství z pracovního poměru z důvodu trvání nemanželského poměru.⁸⁷

Stěžovatel se postupu zaměstnavatele bránil u vnitrostátních soudů, avšak nebyl úspěšný, pročež podal stížnost u ESLP. Stejně jako v předchozím případě vnitrostátní soudy argumentovaly požadavkem vyšší loajality zaměstnance vůči náboženskému společenství (konkrétně užily výraz, že pracovní poměr stěžovatele byl „klerikalizován“).⁸⁸

Oproti případu Obst proti Německu zde ESLP rozhodl o porušení čl. 8 Úmluvy.⁸⁹ ESLP zkritizoval přístup německých soudů, které se dle jeho názoru dostatečně nevypořádaly s proporcionalitou mezi právem zaměstnance (stěžovatele) na soukromí a rodinný život a zájmem náboženského společenství na vlastní autonomii a s tím souvisejícím projevem náboženského vyznání.⁹⁰ Oba případy nastolily základní principy v rozhodování určitého skutkově obdobného sporu. Z obou případů vyplývá, že ESLP připustil v rozhodování pracovněprávních sporů mezi náboženskými společenstvími a jejich zaměstnanci určitý zvýšený požadavek na loajalitu těchto zaměstnanců vůči svým zaměstnavatelům, než by tomu bylo u běžných (světských) zaměstnavatelů. Zároveň však v obou případech ESLP zdůrazňoval, že je třeba při rozhodování těchto sporů důkladně poměřit, jestli není zvýšený požadavek loajality stavěn na nepřiměřených požadavcích.⁹¹

Stejně jako v případě Fernández Martínez proti Španělsku i v případech Obst proti Německu a Schüth proti Německu se ESLP nezabýval porušením čl. 9, ale čl. 8 Úmluvy. Nicméně vzhledem k tomu, že pro potřeby této práce jsou případy relevantní zejména z hlediska rozsahu

⁸⁵ *Tamtéž*, par. 50-52.

⁸⁶ Viz poznámka pod čarou č. 1.

⁸⁷ Schüth proti Německu, rozsudek ve věci č. 1620/03 ze dne 23. 9. 2010, par. 11-13.

⁸⁸ *Tamtéž*, par. 35.

⁸⁹ *Tamtéž*, viz výrok.

⁹⁰ *Tamtéž*, par. 74-75.

⁹¹ Obst proti Německu, rozsudek ve věci č. 425/03 ze dne 23. 9. 2010, par. 49, 50-51 a Schüth proti Německu, rozsudek ve věci č. 1620/03 ze dne 23. 9. 2010, par. 71.

církevní autonomie a typizace sporů, je na místě se jimi zabývat. Ostatně i ESLP v rozsudcích rozsah církevní autonomie zkoumal právě z hlediska čl. 9 Úmluvy.⁹²

Rozsudky nebyly vždy ze strany doktríny přijaty, neboť zavádějí určitý dvojí standard v posuzování vnitřních záležitostí náboženských společenství, kdy na jedné straně má mít náboženské společenství autonomii v rozhodování o vlastních náboženských a s tím spojených morálních otázkách, ale na straně druhé má státní (resp. světský) soud mít pravomoc v některých případech posoudit oprávněnost teologických závěrů náboženských společenství.⁹³

Dle mého názoru je však argumentace ESLP správná. Ačkoliv náboženské společenství je společenstvím osob zastávajících určité náboženské vyznání a s ním spojené morální zásady, není na místě přisuzovat náboženským společenstvím roli jakéhosi arbitra toho, co je správné a co není.

Pakliže náboženské společenství vystupuje v soukromoprávních vztazích jako zaměstnavatel, má mít všechny povinnosti zaměstnavatele. Dle mého názoru je přípustné, aby náboženské společenství nemělo povinnosti dle antidiskriminačních předpisů při výběru zaměstnanců co do upřednostnění vyznavačů vlastního náboženství před vyznavači jiného. Ostatně toto zvláštní privilegium předpokládá i harmonizující právní úprava EU.⁹⁴

Kříž například odkazuje na dokumenty z dílen Latinské církve, avšak u takových zdrojů lze předpokládat, že budou stranit náboženským společenstvím. Na druhou stranu Kříž správně odkazuje na Alexyho, který z hlediska právní teorie rozebírá úhel pohledu účastníka a pozorovatele právních vztahů.⁹⁵

Dle Alexyho přístupu je třeba rozlišovat způsob, jakým na určitý právní vztah nahlíží jeho účastník a jakým na něj nahlíží jeho pozorovatel. Alexy uvádí, že pozorovatel může mít ze své

⁹² *Obst* proti Německu, rozsudek ve věci č. 425/03 ze dne 23. 9. 2010, par. 44 a *Schüth* proti Německu, rozsudek ve věci č. 1620/03 ze dne 23. 9. 2010, par. 58.

⁹³ SCHEU Harald Christian, *Autonomie církve v pracovněprávních záležitostech jako součást ochrany náboženských menšin*. In: Scheu, H., Ch., Kříž J., Děkanovská, K. (eds.), *Právní postavení náboženských menšin*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, ISBN: 978-80-87146-82-8, s. 78-79 *nebo také* KŘÍŽ Jakub, *Autonomie církví*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9, s. 105.

⁹⁴ Čl. 4 odst. 2 Směrnice Rady č. 2000/78/ES ze dne 27. 11. 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání.

⁹⁵ KŘÍŽ Jakub, *Autonomie církví*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9, s. 104-105.

pozice zúžený úhel pohledu na určitou problematiku, protože si neuvědomuje veškeré problémy účastníka.⁹⁶

Kříž tento argument uvádí ve prospěch církve (v případě Schüth proti Německu) a demonstruje ho na situaci, kdy laická veřejnost vnímá varhaníka jako obyčejného hudebníka, jehož funkce nemá nic společného s liturgickým charakterem hudby, kterou hraje. Dále odkazuje na pohled církve, pro kterou je varhaník (v případě Latinské církve) vykonavatelem důležitého liturgického úkonu, přičemž tento pohled si veřejnost (pozorovatel) neuvědomuje.⁹⁷

ESLP své rozhodnutí, kdy konstatoval porušení čl. 8 Úmluvy v případě Schüth proti Německu, založil však především na přístupu německých soudů, které bez dalšího převzaly argumentaci církve a dostatečně se nevypořádaly s testem proporcionality.⁹⁸ ESLP sám neposuzoval kanonickopravní postavení varhaníka, což mu ostatně ani nepřisluší.

Rovněž Scheu kritizuje způsob, jakým se ESLP s případem Schüth proti Německu vypořádal. Uvedl, že ESLP nevhodně nastavil pravidlo posuzování možného narušení důvěryhodnosti náboženského společenství ze strany jejího zaměstnance. Podle Scheue není na místě, aby státní (tj. světský) soud posuzoval hodnotu role varhaníka pro náboženské společenství. Dále Scheu kritizoval, že ESLP sice stanovil pravidlo posouzení poškozování církevního jména (z objektivního hlediska), avšak již nestanovil, co tato objektivní hlediska jsou a jak se k nim má přistupovat.⁹⁹

Je třeba připomenout, že úlohou ESLP je především vykládat Úmluvu a rozhodovat, jestli v jednání určitého státu došlo či nedošlo k porušení některého z ustanovení Úmluvy (viz oddíl 1.2. této práce). Ve své rozhodovací činnosti se musí ESLP vypořádávat s rozdílnými kulturními hledisky ve všech smluvních stranách Úmluvy.

⁹⁶ ALEXY Robert, *Pojem a platnost práva*. Bratislava: Kalligram, 2009, ISBN: 978-80-8101-062-0, s. 48-49. Alexy tento příklad demonstruje na manželském páru, kdy muž je bílé barvy pleti a žena černé, přičemž muž plánuje, že spolu procestují Jihoafrickou republiku v době platnosti zákonů Apartheidu, avšak si neuvědomuje komplikace s tím spojené pro svou manželku.

⁹⁷ KRÍŽ Jakub, *Autonomie církvi*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9, s. 104-105.

⁹⁸ Schüth proti Německu, rozsudek ve věci č. 1620/03 ze dne 23. 9. 2010, par. 69.

⁹⁹ SCHEU Harald Christian, *Autonomie církve v pracovněprávních záležitostech jako součást ochrany náboženských menšin*. In: Scheu, H., Ch., Kříž J., Děkanovská, K. (eds.), *Právní postavení náboženských menšin*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, ISBN: 978-80-87146-82-8, s. 78.

Jakmile přijde na rozhodování v oblasti autonomie náboženských společenství, je zavedeným standardem u ESLP nechat vnitrostátním soudům širokou míru uvážení (*margin of appreciation*).¹⁰⁰

V případě sporu, jakým byl Schüth proti Německu, je primárně povinností státu (tj. vnitrostátních soudů) nalézt proporcionální rovnováhu mezi právy zaměstnance a právy náboženského společenství. Dle ESLP by vnitrostátní soud měl po náboženském společenství požadovat, aby v případě propuštění zaměstnance pro nedostání vyšším požadavkům loajality taková nedostání náležitě prokázalo. Nestačí tak pouhé nařčení ze strany náboženského společenství, že k nedostání vyšším požadavkům loajality došlo.¹⁰¹

Dle mého názoru tak lze přístup ESLP považovat za správný, neboť v případě sporů výše uvedených proti sobě stojí více práv, přičemž nelze právo na církevní autonomii patřící pod čl. 9 Úmluvy ve spojení s čl. 11 Úmluvy nadřazovat jiným právům. Způsob, jakým jednotlivé vnitrostátní soudy dospějí k náležitému provedení testu proporcionality, se z povahy věci bude lišit dle procesních předpisů každého státu, neboť ty určují, jakým způsobem může vnitrostátní soud získávat podklady od stran sporu.

Poslední pracovněprávní případ, který je dle mého názoru vhodné zmínit, je případ Siebenhaar proti Německu. Šlo o případ, kdy evangelická církev propustila ze zaměstnaneckého poměru učitelku ve školce provozované dotčenou církví z důvodu, že konvertovala k tzv. Univerzální církvi.¹⁰²

V uvedeném případě německé vnitrostátní soudy pečlivě provedly test proporcionality, kdy na obou stranách poměřovaly práva plynoucí z čl. 9 Úmluvy. Německé soudy rozhodly, že zrušení zaměstnaneckého poměru ze strany náboženského společenství bylo v souladu s právem a že stěžovatelka nedostala požadavku zvýšené loajality.¹⁰³

Uvedený případ představoval konflikt mezi individuálními náboženskými právy jednotlivce a náboženskými právy náboženského společenství. ESLP se tímto konfliktem však příliš nezabýval a nechal ho na posouzení německých soudů s odkazem na široký prostor pro

¹⁰⁰ Internetové stránky ESLP, Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Freedom of thought, conscience and religion, www.echr.coe.int (online), 31. 8. 2022, dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_9_eng.pdf, par. 242.

¹⁰¹ *Tamtéž*.

¹⁰² Siebenhaar proti Německu, rozsudek ve věci č. 18136/02 ze dne 3. 2. 2011, par. 11-12.

¹⁰³ *Tamtéž*, par. 31-32.

uvážení.¹⁰⁴ ESLP se zaměřil na postup, jakým německé soudy k případu přistoupily a shledal, že dostatečně důkladně poměřily práva obou stran sporu.¹⁰⁵

Případ Siebenhaar tak utvrdil přístup ESLP v předchozích dvou případech, který ani tak nestanovil poměr a hlediska považování práv náboženských společenství na straně jedné a jejich zaměstnanců na straně druhé, ale stanovil, že vnitrostátní soudy mají povinnost vždy důkladně a dostatečně individuálně poměřit testem proporcionality práva proti sobě stojící.

Typologicky dalším druhem sporů, který se objevuje u smluvních stran Úmluvy, jsou spory týkající se *právní subjektivity náboženských společenství*. Jde typicky o situace, kdy stát stanoví pravidla pro získání právní subjektivity náboženského společenství, avšak náboženské společenství tato pravidla nesplní, ačkoliv již v minulosti jako subjekt práv vystupovalo. Případně jde o situace, kdy náboženské společenství považuje podmínky pro získání vlastní subjektivity za příliš přísné, tedy omezující a rozporné s čl. 9 Úmluvy.

Tzv. právo na právní subjektivitu náboženského společenství je pro tuto práci mimořádně důležité, neboť právě tomu se budu podstatnou částí řecké případové studie věnovat, přičemž černohorská případová studie bude rovněž z velké části o něm. Proto považuji za důležité typologicky tento spor odlišit.

Právo na právní subjektivitu sice není výslovně stanoveno v Úmluvě, avšak ESLP opakovaně toto právo dovozuje z výkladu čl. 9 Úmluvy ve světle čl. 11 Úmluvy. ESLP považuje sdružování věřících do právnických osob tvořených za účelem kolektivního výkonu náboženských práv za součást práv garantovaných čl. 9 Úmluvy.¹⁰⁶

Problematiku právní subjektivity náboženských společenství ESLP i právní doktrína podřazují pod tzv. negativní závazky státu plynoucí z čl. 9 Úmluvy.¹⁰⁷

Důležitou roli v postavení náboženského společenství jako právního subjektu sehrála právě řecká judikatura, kterou však důkladně rozeberu v následující části diplomové práce. V této

¹⁰⁴ *Tamtéž*, par. 38-39, par. 47.

¹⁰⁵ *Tamtéž*, par. 42-43.

¹⁰⁶ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 987.

¹⁰⁷ Internetové stránky ESLP, Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Freedom of thought, conscience and religion, www.echr.coe.int (online), 31. 8. 2022, dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_9_eng.pdf, par. 160.

části se zaměřím na rozsudky proti jiným zemím, které jsou dle mého názoru pro správné uchopení problematiky též důležité a zároveň hrají zásadní judikaturní úlohu.

Prvním rozsudek ESLP, na který se co do problematiky právní subjektivity náboženských společenství zaměřím, je rozsudek ve věci Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku.

V uvedené věci šlo o situaci, kdy Ruská federace přijala novou konfesněprávní legislativu, která změnila požadavky na náboženská společenství co do získání právní subjektivity.¹⁰⁸ Stejně tak tato nová ruská právní úprava požadovala, aby již registrovaná náboženská společenství o registraci zažádala znovu, což musela provést i Moskevská pobočka Armády spásy (*The Moscow Branch of The Salvation Army*).¹⁰⁹

Ruské úřady registraci neumožnily, neboť dle nové právní úpravy toto náboženské společenství již nesplňovalo podstatné náležitosti pro provedení registrace.¹¹⁰ Dále ruské úřady označily předmětné náboženské společenství za pobočku cizí náboženské organizace s radikálními strukturami, nikoliv za legitimní ruské náboženské společenství.¹¹¹

Případ se po rozhodnutích ruských soudů v neprospěch náboženského společenství dostal k ESLP, a to pro údajné porušení práv zaručených čl. 9 Úmluvy a čl. 11 Úmluvy. ESLP při zkoumání, jestli zásah do práv zaručených výše zmíněnými články Úmluvy byl ospravedlnitelný a na základě zákona, došel k závěru, že nebyl ospravedlnitelný.¹¹²

ESLP uvedl, že požadavek na obnovenou registraci náboženského společenství nebyl ospravedlněný (nebylo ze strany státu dokázáno, že by se předmětné náboženské společenství jakkoliv snažilo o radikální způsoby šíření víry a jiná nepřípustná jednání, kvůli kterým lze zasáhnout do projednávaných práv a svobod) a že v jeho důsledku došlo k porušení práva náboženského společenství na právní subjektivitu (zásad do čl. 9 Úmluvy a čl. 11 Úmluvy).¹¹³

Obecně je třeba při výkladu tzv. práva na právní subjektivitu náboženského společenství zkoumat čl. 11 Úmluvy v souvislosti s čl. 9 Úmluvy. Doktrína potvrzuje, že v případě přijetí legislativy, která zbavuje náboženská společenství právní subjektivity, jde o porušení dvou uvedených článků. Státy by obecně neměly při přijímání takové legislativy klást náboženským

¹⁰⁸ Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku, rozsudek ve věci č. 72881/01 ze dne 5. 10. 2006, par. 12, 14.

¹⁰⁹ *Tamtéž*, par. 13.

¹¹⁰ *Tamtéž*.

¹¹¹ *Tamtéž*, par. 14, 16.

¹¹² *Tamtéž*, par. 98.

¹¹³ *Tamtéž*, par. 95.

společenstvím příliš tvrdé překážky.¹¹⁴ Je však na pováženou, nakolik jsou ony překážky tvrdé, neboť dlouhodobá doktrína ESLP nechává jednotlivým státům vysokou míru vlastního uvážení (*margin of appreciation*) co do výkladu čl. 9 Úmluvy, a to i v souvislosti s čl. 11 Úmluvy, neboť v jednotlivých smluvních stranách se zásadním způsobem liší kulturní a historické přístupy k této problematice.

Je na pováženou, nakolik byl požadavek Ruské federace na státní občanství nebo povolení k pobytu zakládajících členů náboženského společenství neoprávněný.¹¹⁵ Například jako podmínka pro registraci náboženského společenství v České republice je podání návrhu na registraci náboženského společenství u Ministerstva kultury České republiky tzv. přípravným výborem, tedy alespoň třemi zletilými fyzickými osobami s českým občanstvím nebo s trvalým pobytem na území České republiky.¹¹⁶ Dále tento přípravný výbor musí dodat listinu obsahující podpisy minimálně tří set zletilých občanů České republiky nebo osob s trvalým pobytem na území České republiky, kteří se skutečně hlásí k náboženství provozovanému vznikajícím náboženským společenstvím.¹¹⁷ Podmínky jsou tak přísnější, než byly v Ruské federaci v projednávaném případě.

Dalším obdobným případem je případ Magyar Keresztény Mennonita Egyház a další proti Maďarsku. V uvedeném případě šlo opět o novou konfesněprávní legislativu, která rovněž zavazovala náboženská společenství k opětovně registraci, ačkoliv již v minulosti působila na maďarském území jako registrovaná (v Maďarsku) náboženská společenství.¹¹⁸

Maďarský zákon tak počítal s tím, že v Maďarsku budou mít jednotlivci možnost založit si náboženské společenství ve dvou právních formách, a to tzv. etablované církve a tzv. organizace provozující náboženskou činnost. Právní forma etablované církve (*bevett egyház*) měla mít privilegované postavení oproti právní formě organizace provozující náboženskou činnost (*vallási tevékenységet végző szervezet*).¹¹⁹

¹¹⁴ KŘÍŽ Jakub, *Autonomie církví*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9, s. 148.

¹¹⁵ Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku, rozsudek ve věci č. 72881/01 ze dne 5. 10. 2006, par. 17.

¹¹⁶ § 10 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů.

¹¹⁷ § 10 odst. 2 písm. c), *tamtéž*.

¹¹⁸ Magyar Keresztény Mennonita Egyház a další proti Maďarsku, rozsudek ve věcech č. 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12 and 56581/12, 8. 4. 2014, par. 17. Jeden z rozdílů oproti ruské legislativě spočíval v tom, že přílohou maďarského zákona se stal seznam náboženských společenství, kterých se tato povinnost netýká, viz *tamtéž*.

¹¹⁹ *Tamtéž*, par. 23.

Privilegia etablovaných církví měla spočívat zejména v přístupu ke státním dotacím a subvencím a k dalším finančním zdrojům z veřejného sektoru.¹²⁰ Podmínky pro založení náboženského společenství v právní formě etablované církve byly velice striktní, spočívaly v prokázání existence náboženského společenství v organizovaných strukturách (avšak ne nutně v právní formě právnické osoby) po dobu sta let v zahraničí nebo dvaceti let v rámci Maďarska. Dále byl požadavek na alespoň 0,1 % maďarské populace hlásící se k danému náboženství. Existovala i povinnost zájemců o tuto privilegovanou právní formu prokázat, že jsou schopní a ochotní do budoucna spolupracovat se státem na výkonu činnosti ve veřejném zájmu.¹²¹ Oproti tomu podmínky pro založení méně privilegované právní formy byly velice benevolentní, stačilo prokázat, že náboženské společenství má deset členů, a registrovat ho u místně a věcně příslušného soudu.¹²²

Proti tomuto postupu se ohradilo celkem patnáct náboženských společenství, jejichž právní forma měla degradovat na organizaci provozující náboženskou činnost. ESLP jejich stížnosti sjednotil do jednoho řízení.¹²³

ESLP rozhodl, že u čtrnácti náboženských společenství došlo k zásahu do práv garantovaných v čl. 11 a čl. 9 Úmluvy.¹²⁴ Maďarsko argumentovalo pro zavedení dvojí možnosti registrace náboženských společenství mimo jiné i ustálenou doktrínou ESLP, kdy ESLP nechává státům širokou možnost uvážení v otázkách náboženských společenství.¹²⁵ Tuto argumentaci ESLP odmítl a stanovil, že se nelze na širokou míru uvážení odvolávat v případech, kdy je v řešení samotná právní subjektivita náboženského společenství, a že je třeba náboženským společenstvím v této věci zajistit alespoň základní garance možnosti organizovat se do právnických osob.¹²⁶

Na druhou stranu ESLP též uvedl, že Úmluva negarantuje náboženským společenstvím žádné právo na specifickou právní formu právnické osoby, do které se mohou náboženská společenství organizovat.¹²⁷

¹²⁰ *Tamtéž*, par. 22.

¹²¹ Existovaly i jiné požadavky, které nebyly tak přísné, avšak zde zmíněné ESLP zdůrazňoval. Mezi další například patřilo mít zakladatelskou listinu, obsazené administrativní a zastupující orgány a zákaz činnosti mající násilnou či ponižující povahu, viz *tamtéž*, par. 32.

¹²² *Tamtéž*, par. 24.

¹²³ *Tamtéž*, par. 43.

¹²⁴ *Tamtéž*, viz výrok.

¹²⁵ *Tamtéž*, par. 65.

¹²⁶ *Tamtéž*, par. 88-89.

¹²⁷ *Tamtéž*, par. 90.

ESLP uvedl, že stát může v určitých případech zvýhodnit některá náboženská společenství oproti jiným.¹²⁸ Stejně tak uvedl, že v zásadě nelze říct, že systém různých právních forem by nebyl přípustný.¹²⁹ V uvedeném případě ESLP kritizoval, že stát dostatečným způsobem rozdílnost v přístupech nezdůvodnil, stejně jako neposkytl dotčeným náboženským společenstvím přiměřenou soudní ochranu.¹³⁰

Dle mého názoru je přípustný záměr Maďarska zavést dvě různé právní formy pro náboženská společenství, a to i pro ta již existující. Ostatně v případě jiných právnických osob, než jsou ty určené pro výkon náboženských práv, existují různé formy, přičemž pro tyto různé formy mohou být v určitých případech volnější a v určitých případech přísnější požadavky, a to za cenu pozbytí nebo nabytí různých výhod.¹³¹

Vzhledem ke skutečnosti, že v Maďarsku bylo před přijetím nového zákona registrováno celkem 406 náboženských společenství, z nichž si po přijetí nového zákona mělo zachovat právní formu etablované církve 14, je otázkou, zda dotování 406 náboženských společenství není pro stát příliš náročné.¹³²

Argumentaci ESLP, že zavedení systému dvojí právní formy náboženských společenství znamená nepřiměřenou zátěž pro věřící malých náboženských společenství, nepovažuji za správnou.¹³³ Žádné právo na finanční podporu ze strany státu pro náboženská společenství neexistuje. Stejně tak různé zvláštní výhody, které smluvní strany Úmluv běžně náboženským společenstvím poskytují, nejsou garantovány čl. 9 Úmluvy. Tyto zvláštní výhody pramení z vlastní dobré vůle smluvních stran a v případě, že se smluvní strana rozhodne jejich poskytování ukončit, Úmluva ji v tom bránit nebude.¹³⁴

Dle znění čl. 9 odst. 1 Úmluvy mají jednotlivci právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání (*forum interum*) a projevovat uvedené i společně s jinými (ve světle čl.

¹²⁸ *Tamtéž*, par. 100.

¹²⁹ *Tamtéž*.

¹³⁰ *Tamtéž*, par. 111-112.

¹³¹ Například dle ustanovení § 95 odst. 1 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOK“) ručí za veřejnou obchodní společnost společníci společně a nerozdílně. Za dluhy akciové společnosti dle ZOK akcionáři neručí, avšak k jejímu založení je třeba základní kapitál ve výši 2000000 Kč nebo 80000 EUR (§ 246 odst. 2 ZOK). Akcionáři tak mají nespornou výhodu v neručení za dluhy akciové společnosti, avšak musí složit vysoký základní kapitál.

¹³² Magyar Keresztény Mennonita Egyház a další proti Maďarsku, rozsudek ve věcech č. 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12 a 56581/12 ze dne 8. 4. 2014, par. 62.

¹³³ *Tamtéž*, par. 112.

¹³⁴ PŘIBYL Stanislav, *Konfesionálněprávní studie*, 1. vydání, Brno: L. Marek, 2007, ISBN: 978-80-86263-95-3, s. 89.

11 Úmluvy vykládáno jako právo zakládat náboženská společenství) bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a obřadů (*forum externum*). Z uvedeného nevyplývá, že by měla náboženská společenství Úmluvou garantované právo na přístup k financím určených k zajištění uvedeného.

Je tak na jednotlivcích a náboženských společenstvích, aby si patřičné prostředky sami obstarali. Pakliže byl přístup Maďarska v uvedené věci diskriminační, měl ESLP stížnostem vyhovět na základě čl. 14 Úmluvy, jak navrhovala dotčená náboženská společenství. ESLP to však neučinil z důvodu, že již konstatoval jiné porušení Úmluvy a konstatování porušení čl. 14 Úmluvy se jevílo jako nadbytečné. Dle mého názoru měl ESLP všechny výše uvedené stížnosti zamítnout, neboť jsem přesvědčený, že do zásahu do žádných práv chráněných Úmluvou nedošlo.¹³⁵

Soudce Spano správně uvádí ve svém nesouhlasném stanovisku k uvedenému rozsudku ESLP, že právní úprava, kterou nový zákon nahradil, vznikla těsně po pádu komunistického režimu v Maďarsku. Tento režim svým nástupem náboženská společenství fakticky zlikvidoval a postkomunistická právní úprava dala těmto společenstvím možnost rychlé a flexibilní registrace, stejně tak jim poskytla možnosti štědrého financování.¹³⁶

ESLP opakovaně podložil svou argumentaci pro porušení čl. 9 Úmluvy v uvedeném případě rozhodnutím rozebraným výše (Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku).¹³⁷ Paralelu zde však najít nelze, neboť v uvedeném rozhodnutí mělo dojít k likvidaci náboženského společenství – stěžovatele, tedy k zásahu do čl. 9 Úmluvy vykládaným ve světle čl. 11 Úmluvy. V Maďarském případě však k žádné likvidaci dojít nemělo. Mělo dojít pouze ke změně právní formy na takovou, která by nijak nezakázala náboženským společenstvím vykonávat svou činnost ani se k náboženským aktivitám jakkoliv hlásit.

Je na místě podotknout, že existuje obecný lidskoprávní princip zákazu diskriminace, který je upraven nejen na úrovni Úmluvy (čl. 14), ale i na úrovni jiných lidskoprávních mezinárodních smluv, jako je například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 26). Argument zákazu diskriminace se v maďarském případě nabízí, neboť je zde rozdílný přístup k náboženským společenstvím z hlediska jejich historického vývoje a působení na maďarském

¹³⁵ Magyar Keresztény Mennonita Egyház a další proti Maďarsku, rozsudek ve věcech č. 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12 a 56581/12, ze dne 8. 4. 2014, par. 3, 121.

¹³⁶ *Tamtéž*, Dissenting opinion od judge Spano joined by Judge Raimondi, art. I.

¹³⁷ *Tamtéž*, např. par. 82, 53.

území. Nicméně například Výbor pro lidská práva v českém případě manželů Šimůnkových proti České republice (resp. České a Slovenské federativní republice) připouští, že každé rozdílné zacházení není diskriminační, pokud je ospravedlněno legitimními cíli.¹³⁸

Vzhledem k diskriminačnímu přesahu případu *Magyár Keresztény Mennonita Egyház* a další proti Maďarsku je na místě vyčlenit kategorii tzv. **antidiskriminačních** sporů, kdy na jedné straně stojí náboženské společenství, které se cítí být diskriminované, a na druhé straně stát.

Takový typ sporu se objevuje zejména ve státech, ve kterých působí státní církve nebo kde určitá církev sice nemá postavení státní církve, ale je nejvlivnější a kulturně dominující. Mezi smluvní strany Úmluvy se státní církví můžeme řadit například Řecko, Island nebo Arménii.¹³⁹

Naopak mezi státy, kde neexistuje státní náboženské společenství, ale některá značně dominují vlivem mocenským i kulturním můžeme dle mého názoru řadit Polsko či Maďarsko.¹⁴⁰

V případě těchto států se stát typicky dopouští činností, které jsou způsobilé diskriminovat menší náboženská společenství jejich nedostatečným začleněním do společenského života nebo přílišným protekcionistickým přístupem k dominantnímu náboženství, které může vyústit v diskriminaci jiných. Může nastat ale i situace opačná, kdy v určitém státě je dominující (ať už početně nebo kulturně a historicky) náboženské společenství v opozici vůči státu.

Například v některých případech směřujících proti Řecku ze strany Svědků Jehovových dochází k opakovanému porušení jednotlivých ustanovení Úmluvy.¹⁴¹ K porušením dochází v případech, kdy Řecko zaujímá protekcionistický přístup k majoritnímu státnímu náboženství tak, že Svědky Jehovovy nenechává otevřít vlastní svatyně nebo nerespektuje náboženské vyznání jehovistických rodin ve vztahu k církevním a státním svátkům.

¹³⁸ Human Rights Committee, CCPR/C/54/D/516/1992, 31 July 1995, communication no. 516/1992, par. 11.5.

¹³⁹ Internetové stránky Pew Research Center, Many Countries Favor Specific Religions, Officially or Unofficially, www.pewresearch.org (online), 3. 11. 2017, cit. dne 21. 5. 2023, dostupné z: <https://www.pewresearch.org/religion/2017/10/03/many-countries-favor-specific-religions-officially-or-unofficially/>.

¹⁴⁰ Maďarsko i Polsko se sice oficiálně neváží k žádnému náboženskému společenství, ale oba státy mají v preambulích svých ústav odkazy na křesťanskou kulturu, viz: Internetové stránky CONSTITUTE, Constitution of Hungary, www.constituteproject.org (online), cit. dne 21. 5. 2023, dostupné z: https://www.constituteproject.org/constitution/Hungary_2016?lang=en. Internetové stránky polského parlamentu (Sejm), www.sejm.gov.pl (online), cit. dne 21. 5. 2023, dostupné z: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>.

¹⁴¹ Manoussakis proti Řecku, rozsudek ve věci č. 18748/91 ze dne 26. 9. 1996, par. 53 *nebo také* Kokkinakis proti Řecku, rozsudek ve věci č. 14307/88 ze dne 25. 5. 1993, par. 53 *nebo také* Valsamis proti Řecku, rozsudek ve věci 21787/93 ze dne 18. 12. 1996, par. 49 *nebo také* Estratiou proti Řecku, rozsudek ve věci č. 24095/94 ze dne 18. 12. 1996, par. 50 *nebo také* Thlimennos proti Řecku, rozsudek ve věci 34369/97 ze dne 6. 4. 2000, par. 53.

Jde o opakovaná porušování práv a svobod vyznavačů jednoho konkrétního náboženského společenství, přičemž opatření, která stát přijal k omezení do práv a svobod těchto náboženství, nebyla slučitelná s Úmluvou. Sice nedošlo přímo v případech Svědků Jehovových ke konstatování porušení čl. 14 Úmluvy, ale bylo to z důvodu, že ESLP se buď pro nadbytečnost odmítl čl. 14 Úmluvy zabývat, nebo se jeho porušení stěžovatel nedomáhal.

Důležitý typ sporů, který zasahuje naopak především náboženská společenství jako taková, jsou spory **majetkové**. Takové spory nastávají například v případech, kdy stát chce vyvlastnit církevní majetek, přičemž za tímto účelem přijme účelovou legislativu.¹⁴²

V souvislosti s majetkovými spory mezi státy a náboženskými společenstvími je vhodné poukázat na zajímavý přístup českého Ústavního soudu, který dovedl porušení čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě tím, že Parlament dlouhodobě nepřijal legislativu směřující k majetkovému vyrovnání s náboženskými společenstvími (církevní restituce) po pádu komunistického režimu.¹⁴³

Jako další zde více nerozebrané typy sporů můžeme zkoumat spory týkající se výhrady svědomí, která svědčí výhradně jednotlivcům.¹⁴⁴ Dále jde o spory týkající se šíření náboženského vyznání a jeho vyučování (vyučování dle čl. 9 odst. 1 Úmluvy)¹⁴⁵ a spory vzniklé z nedostatečné ochrany náboženských společenství a vyznání před projevy nenávisi.¹⁴⁶

Dále existuje nejširší skupina sporů, kterou bych označil jako spory z projevů náboženského vyznání jednotlivců. Jde o typ sporů, který vznikne při výkonu *fora externa* jednotlivce, ať už nošením či vystavováním náboženských symbolů nebo modlitbami na veřejnosti.

Všechny výše zmíněné kategorie sporů jsou spory vznikající v rámci výkonu *fora externa*, protože jen *forum externum* je omezitelné ze strany státu a tím pádem v případě pokusu státu o jeho regulace dojde ke sporu. Nicméně ve výše uvedených jde vždy zároveň o přesah do konkrétní problematiky. Samozřejmě nelze vyloučit, že by se stát pokusil zasáhnout do *fora interna*, avšak takový zásah by nebyl prakticky proveditelný.

¹⁴² Svaté kláštery proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 13092/87 a 13984/88 ze dne 9. 12. 1994, par. 66.

¹⁴³ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 991.

¹⁴⁴ *Tamtéž*, s. 981.

¹⁴⁵ Internetové stránky ESLP, Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Freedom of thought, conscience and religion, www.echr.coe.int (online), 31. 8. 2022, dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_9_eng.pdf, s. 42, par. 120.

¹⁴⁶ *Tamtéž*, s. 87, par. 254.

1.8. Dílčí shrnutí

V první kapitole diplomové práce jsem shrnul základní strukturu čl. 9 Úmluvy. Vypořádal jsem se s myšlenkou, jestli náboženské společenství může být subjektem ochrany ve *foru internu* a *foru externu*.

Dále jsem rozebral se zaměřením na judikaturu ESLP typové rozlišení některých sporů, které vznikají mezi náboženskými společenstvími a státy. Toto typové rozlišení, vzhledem ke skutečnosti, že lidská práva se v čase neustále vyvíjí, není a ani nemůže být vyčerpávající. Má pouze poskytnout čtenáři představu o tom, že spory mezi náboženskými společenstvími a státy (smluvními stranami Úmluvy) se typizují a opakují.

Ostatně i odborná literatura spory typizuje pouze omezeně.¹⁴⁷ Jako určitou typizaci přímo na úrovni Rady Evropy můžeme vnímat dokument ESLP *Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Freedom of thought, conscience and religion* nebo Benátské komise *Compilation of the Venice Commission Opinions and Reports Concerning Freedom of Religion and Belief*, kdy tyto orgány Rady Evropy poskytují obecný výklad k problematice náboženské svobody a přidávají k němu příklady z kazuistiky. Zde se ale typizace dle obou orgánů různí.

Pro tuto práci budou klíčové vybrané spory zaměřené na právní subjektivitu náboženských společenství a spory týkající se *fora externa* jednotlivců, a to v Řecku a v Černé Hoře.

¹⁴⁷ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 964-965.

2. Případová studie – Řecko

Nadcházející část práce představuje první ze dvou aplikačních částí práce. V uvedené části zanalyzují judikaturu ESLP ve vztahu k jednomu ze dvou států, které chci zkoumat, a to k Řecku.

Řecko jsem si zvolil z několika důvodů. Jedním z těchto důvodů je specifické postavení Řecké pravoslavné církve, která na řeckém území působí jako státní církev, tzn. lze o Řecku hovořit jako o tzv. konfesním státu, tedy státu, který upřednostňuje v určitých směrech jedno náboženství před jinými.¹⁴⁸

Specifický řecký přístup vedl v minulosti ke sporům mezi státem a náboženskými společenstvími, ať už pravoslavného nebo jiného vyznání. V této části práce se zaměřím na problematiku církevní autonomie z hlediska majetkového a z hlediska práva náboženského společenství na právní subjektivitu. Kromě toho se dotknu problematiky proselytismu, neboť zde řecká judikatura sehrála zásadní úlohu ve formování některých přístupů ESLP k náboženským společenstvím.

Jsem přesvědčený, že ke zkoumání problematiky, která je předmětem této práce, je Řecko vhodným státem. Řecko je, co do judikatury ESLP zaměřené na náboženskou svobodu, unikátním státem, neboť jeho specifická konfesněprávní úprava zakotvená nezvykle na ústavněprávní úrovni od počátku historie moderního řeckého konstitucionalismu upravuje postavení Řecké pravoslavné církve, jakož i dalších pravoslavných náboženských entit, jakými jsou Svatá Hora nebo Konstantinopolský patriarchát (resp. Velká církev Kristova v Konstantinopoli).¹⁴⁹

Na ústavní úrovni je v Řecku reflektováno, že východní pravoslaví je řecké majoritní náboženství a že Řecká pravoslavná církev, tj. náboženské společenství, v němž se vyznavači řeckého majoritního náboženství sdružují, je nositelkou řecké kultury a zasadila se o zachování řecké národní identity po dobu osmanské okupace. Z toho Řecké pravoslavné církvi a dvěma

¹⁴⁸ TRETERA Jiří Rajmund, HORÁK Záboj, *Konfesní právo*, Praha: Leges, 2015, ISBN: 978-80-7502-118-2, s. 41. Tretera a Horák uvádí, že Řecko je státem v přechodu od konfesního pravoslavného státu k nekonfesnímu, nicméně Řecká pravoslavná církev má v Řecku status státní církve, zároveň v Řecku leží jedinečné pravoslavné autonomní území s vlastním ústavněprávním statutem. Lze tak v evropském kontextu bezpečně říct, že se jednoznačně jedná o konfesní stát. Tretera a Horák k problematice přistupují globálněji a srovnávají ji i se zeměmi v Africe a Asii, přičemž u některých z nich je úroveň spojení státu a náboženské společnosti nepochybně vyšší.

¹⁴⁹ Internetové stránky řeckého parlamentu, The Constitution of Greece, www.hellenicparliament.gr (online), znění ze dne 25. 11. 2019, cit. dne 18. 5. 2023, Art. 3, Art. 105 dostupné z: <https://www.hellenicparliament.gr/en/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>.

výše zmíněným náboženským entitám vyplývají oproti jiným náboženským společenstvím určitá ústavně zaručená privilegia, jako je monopol na překlad Bible nebo územní autonomie Svaté Hory na poloostrově Athos (tzv. *Agios Oros*).¹⁵⁰

Kromě výše uvedených privilegií je řecká ústava v evropském kontextu unikátní zakotvením zákazu proselytismu. Zákaz proselytismu má v Řecku ústavní tradici, neboť již od roku 1850 je nějakým způsobem ústavněprávně zakotven. Nejdříve šlo o ochranu výhradně Řecké pravoslavné církve, přičemž v dnešní řecké ústavě (tj. ústavě z roku 1975 ve znění novelizace z roku 2019) je zákaz proselytismu stanoven obecně.

Cílem této jednopřípadové studie tedy není zobecnit přístup ESLP k náboženským společenstvím, což ostatně ani nemůže být cílem jednopřípadové studie.¹⁵¹ Jejím cílem je zjistit, jakým způsobem formovalo specifické Řecko přístup ESLP k náboženským společenstvím, tedy jakým způsobem specifické situace plynoucí ze specifického řeckého přístupu k náboženským společenstvím napomohly k judikатурnímu formování závěrů ESLP na problematiku vyvstanuvší z dále uvedených případů.

Jako ohraničenou historickou epizodu, která bude objektem mé případové studie jsem si tedy zvolil několik vybraných sporů mezi Řeckem a osobami, které Řecko nějakým způsobem postihlo na jejich právech a svobodách garantovaných čl. 9 odst. 1 Úmluvy. Bližší specifikaci těchto sporů provedu níže. Tyto případy totiž tvoří ucelený systém s vlastní specifickou podstatou, který v této případové studii zanalyzuji.

2.1. Proselytismus

Jak jsem již vysvětlil výše, proselytismus je úsilí náboženských společenství rozšířit víru, kterou vyznávají, mezi další potenciální věřící.¹⁵² Jde o aktivitu, která se ne ve všech státech světa setkává s pochopením a přijetím. V některých zemích je proselytismus považován za

¹⁵⁰ *Tamtéž.*

¹⁵¹ DRULÁK Petr a kolektiv, *Jak zkoumat politiku, Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, Praha: Portál 2008, ISBN: 978-80-7367-385-7, s. 29.

¹⁵² TRETERA, Rajmund Jiří a Záboj HORÁK. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada, 2011. ISBN: 978-80-247-3614-3, s. 108.

protiprávní jednání, za které hrozí tresty.¹⁵³ Jednou z těchto zemí je i Řecko, které proselytismus zakazuje dokonce na ústavní úrovni.¹⁵⁴

Proselytismus je však prostředek, který náboženská společenství užívají tradičně, přičemž za proselytismus lze považovat velkou škálu různých způsobů šíření náboženského vyznání od misíí na jiných kontinentech po stánky se Strážní věží ve stanicích metra. Bezpochyby můžeme proselytismus označit za aktivitu, která může být v určitých situacích nežádoucí, ale také ho můžeme označit za aktivitu, která naplňuje znaky projevu náboženského vyznání a je tak chráněna čl. 9 odst. 1 Úmluvy (*forum externum*).

Vzhledem k tomu, že jde o *forum externum*, je možné proselytismus omezit. Takové omezení však naráží na mantinely stanovené zmíněným ustanovením Úmluvy, jakými jsou zákonná úroveň takového omezení, nezbytnost v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví a morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

ESLP v rámci své rozhodovací činnosti vydal dvě dle mého názoru klíčová rozhodnutí, kterými stanovil určité mantinely omezení proselytismu ze strany smluvní strany Úmluvy. Stejně tak ale stanovil mantinely proselytismu samotného. Zde rozeberu dvě rozhodnutí, která za těmito mantinely stojí, a to rozsudek ve věci Kokkinakis proti Řecku a Larissis proti Řecku.

Skutkově v případě Kokkinakis proti Řecku šlo o stížnost pana Minose Kokkinakise, člena náboženského společenství Svědků Jehovových, který byl potrestán za šíření svého náboženského vyznání formou podomního přesvědčování vyznavače jiné víry (pravoslaví).¹⁵⁵

Stěžovatel byl odsouzen za své jednání k trestu odnětí svobody, jemuž se mohl vyhnout zaplacením peněžité sankce. S tímto verdiktem stěžovatel nesouhlasil a považoval ho za rozporný s jeho právem na projevení náboženského vyznání (*forum externum*).¹⁵⁶

ESLP zkoumal řecký zákaz proselytismu (na ústavní i zákonné úrovni) podle hledisek čl. 9 odst. 2 Úmluvy, přičemž dospěl k závěru, že předmětné omezení tímto testem neprojde, neboť

¹⁵³ Internetové stránky U.S. Department of State, 2021 Report on International Religious Freedom: Iran, Executive Summary, www.state.gov (online), 2. 6. 2022, cit. dne 18. 5. 2023, dostupné z: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/iran/>.

¹⁵⁴ Internetové stránky řeckého parlamentu, The Constitution of Greece, www.hellenicparliament.gr (online), znění ze dne 25. 11. 2019, cit. dne 18. 5. 2023, dostupné z: <https://www.hellenicparliament.gr/en/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>.

¹⁵⁵ Kokkinakis proti Řecku, rozsudek ve věci č. 14307/88 ze dne 25. 5. 1993, par. 9.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, par. 11.

není nutné v demokratické společnosti, a proto ze strany Řecka došlo k porušení čl. 9 Úmluvy.¹⁵⁷

Soud sice připustil existenci zákazu proselytismu, stejně tak připustil existenci situací, kdy proselytismus může být protiprávní. Nicméně dle tvrzení ESLP v uvedeném případě řecké orgány vůbec nepřihlédly ke skutečnosti, že proselytismus může být (a v případě Svědků Jehovových je) samotným znakem daného náboženského vyznání a zároveň i jeho projevem dle čl. 9 odst. 1 Úmluvy.¹⁵⁸

Dle ESLP je tedy vždy třeba určit, jestli daný případ proselytismu je nebo není nepřipustný, např. je-li činěn nepřiměřeným nátlakem proti vůli osoby, která je jeho cílem. V uvedeném případě však osoba, která byla cílem proselytismu stěžovatele, se stěžovatelem dobrovolně diskutovala, vpustila ho do svého obydlí a nevykázala jej z něj.

Soudce Pettiti ve svém konkurujícím stanovisku tyto mantinely rozvádí až do té míry, že proselytismus může být zakázán pouze v případě, že proti jeho cílům jsou užívány manipulativní nebo donucovací techniky.¹⁵⁹

Případ Kokkinakis je zajímavý mimo jiné i tím, že Řecko je evropskou zemí se zákazem proselytismu na ústavní úrovni, přičemž řecké trestní předpisy tento zákaz dále rozvádí. ESLP tak *de facto* přispěl i k výkladu řeckých ústavněprávních předpisů. Je dobré podotknout, že v době, kdy byl Minos Kokkinakis odsouzen za protiprávní¹⁶⁰ proselytismus, byla řecká ústava z roku 1975 v jiném znění než dnes, avšak zákaz proselytismu ze nezměnil ani poslední změnou z roku 2019 i přes rozebraný rozsudek.

Problematický aspekt daného případu byla zejména čtvrtá část řeckého zákona č. 1363/1938¹⁶¹ účinného ještě v době, kdy se Minos Kokkinakis dopustil protiprávního proselytismu, který byl přijat během fungování autoritářské vlády Ioannise Metaxase. Metaxas se stavěl tvrdě proti

¹⁵⁷ *Tamtéž*, par. 50.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, par. 48.

¹⁵⁹ *Tamtéž*, partly concurring opinion of judge Pettiti.

¹⁶⁰ Ještě před odsouzením Minose Kokkinakise se v Řecku odehrály mnohé případy proselytismu, přičemž řecká judikatura musela tento pojem redukovat tak, aby každá diskuze mezi věřícími, při které dojde k výměně názorů mezi zastánci jednotlivých konfesí a poukazováním na chyby jiných konfesí, nebyla posouzena jako protiprávní proselytismus, viz např. rozsudek řecké Státní rady (Symvoulio tis Epikrateias) č. 2276/1953 ze dne 11. 12. 1953, par. 298-299.

¹⁶¹ Tento zákon obsahoval skutkovou podstatu trestného činu protiprávního proselytismu, kterého se Minos Kokkinakis dopustil.

jakékoliv formě proselytismu zaměřené řeckému pravoslaví, tj. proti majoritnímu náboženství v Řecku.¹⁶²

Obdobný řecký případ se před ESLP dostal o několik let později, šlo o případ Larissis a ostatní proti Řecku. V uvedeném případě se stěžovatelé, důstojníci řeckých vzdušných sil, měli dopustit jako členové Svatodušní církve (*Pentecostal Church*) proselytismu na podřízených příslušnících pravoslavného vyznání a dalších osobách mimo řecké ozbrojené síly (civilistech).¹⁶³

Za předmětné jednání byli stěžovatelé odsouzeni řeckými vojenskými soudy, přičemž s výroky nesouhlasili. Stěžovatelé namítali porušení několika článků Úmluvy včetně čl. 9, který mělo Řecko porušit tím, že neoprávněně omezilo jejich právo na svobodný projev náboženského vyznání formou proselytismu v souladu s čl. 9 odst. 1 Úmluvy.¹⁶⁴

ESLP, stejně jako v případě Kokkinais proti Řecku, zkoumal zákaz proselytismu u vedeném případě z hledisek dle čl. 9 odst. 1 Úmluvy, tedy jestli byl předepsaný formou zákona, jestli jde o legitimní omezení nezbytné v demokratické společnosti z hlediska veřejné bezpečnosti, ochrany práv a svobod druhých, veřejného pořádku a zdraví a morálky. Při tomto zkoumání dospěl ESLP k odlišným závěrům.

Co se týče proselytismu zaměřeného na civilisty, tak zde ESLP konstatoval ve prospěch stěžovatelů porušení čl. 9 Úmluvy. ESLP uvedl, že civilisté nebyli vůči stěžovatelům v postavení podřízenosti, přičemž stěžovatelé vůči civilistům proselytismus neuplatňovali žádnou nepřiměřeně vnucenou, násilnou nebo manipulativní formou.¹⁶⁵

Jiný přístup ESLP však zvolil v případě proselytismu vůči podřízeným vojákům stěžovatelů. ESLP uvedl, že zde skutečně důstojníci (stěžovatelé) na vojáky působili formou proselytismu nepřiměřeně, neboť vůči nim vystupovali v přísné armádní hierarchii z pozice nadřízených vůči podřízeným. ESLP připustil argumenty řeckých soudů, že vojáci ovlivňováni proselytismem stěžovatelů měli omezené možnosti, jak se proselytismu vyhnout, stejně tak mohli v případě aktivního odporu vůči němu předvídat újmu způsobenou ze strany stěžovatelů.¹⁶⁶

¹⁶² KYRIAZOPOULOS Kyriakos, *Proselytization in Greece: Criminal Offense vs. Religious Persuasion and Equality*, *Journal of Law and Religion*, Cambridge University Press, 2004 – 2005, Vol. 20, No. 1, s. 158.

¹⁶³ Larissis a ostatní proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 23372/94, 26377/94 a 26378/94 ze dne 24. 2. 1998, par. 8-12.

¹⁶⁴ *Tamtéž*, par. 36-37.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, par. 59.

¹⁶⁶ *Tamtéž*, par. 47-55.

ESLP v uvedeném případě jednak aplikoval principy stanovené případem Kokkinakis proti Řecku, kdy zasáhl proti nepřiměřenému omezování proselytismu jako formy projevení náboženského vyznání tak, že nepřipustil potrestání stěžovatelů za proselytismus vůči civilistům, avšak stanovil i hranice proselytismu v případě jeho prosazování vůči podřízeným.

Za zajímavé považuji oponentní stanoviska řeckého soudce ESLP Nicolase Valticos. Řecký soudce označil postupy řeckých orgánů v obou případech (Larissis i Kokkinakis) za správné a odmítl názor většiny, že proselytismus je přípustná forma projevu náboženského vyznání dle čl. 9 odst. 1 Úmluvy. Uvedl, že jakýkoliv pokus o změnu náboženství jiného přesahující hranice pouhé výměny názorů je nutné považovat v řeckém kontextu za protiprávní chování. Podle názoru řeckého soudce ESLP je proselytismus ze své podstaty v rozporu s čl. 9 Úmluvy. Proselytismus Nicolas Valticos považuje za akt narušující *forum internum* jednotlivce, které považuje za zájem vyšší než je svoboda projevu náboženství formou proselytismu.¹⁶⁷

Ve stanovisku v případě Kokkinakis proti Řecku soudce Valticos zaujal názory, že pojem „vyučování“, který výslovně uvádí čl. 9 odst. 1 Úmluvy, nechrání podomní agitování, ale učení organizovanou formou např. ve školách. Dále kritizoval přístup ESLP, že vůbec nezvážil ochranu vyznavačů náboženských vyznání, kteří jsou terčem proselytismu. V tomto kontextu uvedl, že Úmluva chrání *forum internum* těchto vyznavačů, přičemž ESLP tuto funkci Úmluvy absolutně ignoroval.¹⁶⁸

Dle mého názoru lze považovat stanoviska soudce Valticos za poněkud krajní, neboť absolutní zákaz jakékoliv formy proselytismu by znamenal zásadní zásah do práv a svobod tvořících *forum externum*.

Jsem přesvědčený, že dokud osoba, která je terčem proselytismu, může svobodně a bez nátlaku osoby vykonávající proselytismus od jakékoliv interakce s touto osobou bez dalšího upustit, nejde o nepřiměřený zásah do *fora interna*, jak uvádí soudce Valticos. V demokratické pluralitní společnosti je dle mého názoru vzájemný dialog věřících naopak žádoucí. Šíření určitých vír formou přesvědčování ostatních je součástí evropských náboženství odjakživa. Je však nutné dát soudci Valticosovi za pravdu, že náboženství jsou šířena i násilnou formou, což samozřejmě nelze považovat za přípustné.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, partly dissenting opinion of judge Valticos, joined by judge Morenilla a Kokkinakis proti Řecku, rozsudek ve věci č. 14307/88 ze dne 25. 5. 1993, dissenting opinion of judge Valticos.

¹⁶⁸ Kokkinakis proti Řecku, rozsudek ve věci č. 14307/88 ze dne 25. 5. 1993, dissenting opinion of judge Valticos.

Názor soudce Valticose nepřijala plně ani řecká právní doktrína. Uznávaný řecký odborník v oboru ochrany náboženských společenství Kyriakos Kyriazopoulos působící na Aristotelově univerzitě v Soluni tento názor neaproboval. V rámci své akademické činnosti uvedl, že pojem učení může bezpochyby zahrnovat i přesvědčování druhých k přijetí určitého náboženského vyznání.¹⁶⁹

Co se týče v úvodu této kapitoly zmiňovaného přínosu výše uvedených rozsudků ESLP, tak za přínos považuji stanovení mezi omezení proselytismu. Stejně tak za přínosné považuji, že ESLP uznal proselytismus jako jednu z forem projevů náboženského vyznání, tj. jako součást *fora externa*. Považuji rovněž za důležité, jakým způsobem se ESLP vypořádal s pojmem „vyučování“, který je uveden v čl. 9 odst. 1 Úmluvy. ESLP zaujal rozumný přístup, když proselytismus úplně nevyloučil, jak navrhoval soudce Valticos, ale stejně tak, když nedal proselytismu absolutní svobodu, když v případě Larissis a ostatní proti Řecku konstatoval neporušení Úmluvy v případě trestání za proselytismus vůči podřízeným vojákům.

V souvislosti s problematikou proselytismu v Řecku považuji za důležité se vyjádřit k rozsudku ve věci Manoussakis a další proti Řecku, a to zejména k důvodu, proč jsem se ho rozhodl do případové studie nezařadit.

V uvedeném případě šlo skutkově o jinou situaci, než v předchozích dvou případech. Stěžovatelé, kteří byli zároveň Svědkové Jehovovi, měli pronajatou nemovitost, ve které provozovali jehovistické náboženské obřady, přičemž k provozu modlitebny neměli náležitá povolení.¹⁷⁰

Tato povolení Svědkům Jehovovým nebyla často udělována z důvodu obav z protiprávního proselytismu, kterého se často dopouštěli. Proselytismus však nebyl meritem projednávaného případu, tím byl nepřiměřený zásah státu spočívající v neudělování povolení náboženskému společenství k provozování religionistických aktivit.¹⁷¹ Z tohoto důvodu jsem se rozhodl případ Manoussakis a další proti Řecku do části případové studie věnující se proselytismu nezařadit.

2.2. Majetek, právní subjektivita a náboženská svoboda

V této části případové studie se zaměřím na další dílčí problematiku, kterou je vlastnictví majetku náboženskými společenstvími v kontextu náboženské svobody. Zde je řecká judikatura

¹⁶⁹ KYRIAZOPOULOS Kyriakos, *Proselytization in Greece: Criminal Offense vs. Religious Persuasion and Equality*, *Journal of Law and Religion*, Cambridge University Press, 2004 – 2005, Vol. 20, No. 1, s. 175.

¹⁷⁰ Manoussakis a další proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 18748/91 ze dne 26. 9. 1996, par. 6-12.

¹⁷¹ *Tamtéž*, par. 42.

relevantní pro tuto práci z hlediska posouzení, jestli je zásah do majetkových práv náboženského společenství zásahem rovněž do jeho výkonu náboženské svobody.

Relevantní rozsudek v této věci je rozsudek Svaté kláštery proti Řecku. Předem uvádím, že tímto rozsudkem se budu podrobněji zabývat ve čtvrté kapitole této práce, avšak i pro tuto případovou studii je relevantní, ale z hlediska souvislosti čl. 9 Úmluvy, resp. práv a svobod v něm obsažených, a práva vlastnit majetek.

Skutkový stav případu je relevantnější pro druhou případovou studii, kde bude rozebrán blíže. Zde je však na místě ho alespoň stručně rozvést. Skutkově v případě šlo o přijetí nové řecké konfesněprávní legislativy, která *de facto* konfiskovala zemědělský majetek řeckých pravoslavných klášterů.¹⁷²

Proti tomuto postupu se dotčené kláštery bránily neúspěšně u řeckých soudů, přičemž podaly stížnost k ESLP. ESLP rozhodl, že Řecko některým klášterům svým postupem zasáhlo do práva vlastnit majetek, který garantuje čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě.¹⁷³ Dále však ESLP rozhodl, že nedošlo k zásahu do práv a svobod, která garantuje čl. 9 odst. 1 Úmluvy.¹⁷⁴

ESLP neporušení čl. 9 odst. 1 Úmluvy zdůvodnil tím, že zabráním majetku by nedošlo k narušení práv v uvedeném ustanovení obsažených, což založil na charakteru pozemků, které byly čistě zemědělské, ne však přímo nábožensky zaměřené (tj. nešlo o religionistické stavby nebo předměty).¹⁷⁵

Je na pováženou, nakolik je tento závěr ESLP správný. Uvedené pozemky zajišťovaly dotčeným klášterům příjmy, ze kterých financovaly svůj chod a které jim jinak (např. materiálně) zabezpečovaly fungování. Pakliže by o uvedené pozemky přišly, tak by taková ztráta byla způsobitelná materiálně ohrozit jejich fungování. To ostatně bylo i zdůvodnění ze strany stěžovatelů, proč kromě čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě došlo k porušení i čl. 9 odst. 1 Úmluvy.¹⁷⁶ ESLP se tak rozhodl poskytovat ochranu dle čl. 9 odst. 1 Úmluvy pouze takovým věcem, které jsou přímo svým charakterem věcmi religionistického charakteru.¹⁷⁷

¹⁷² Svaté kláštery proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 13092/87 a 13984/88 ze dne 9. 12. 1994, par. 6-9.

¹⁷³ *Tamtéž*, par. 75.

¹⁷⁴ *Tamtéž*, par. 88.

¹⁷⁵ *Tamtéž*, par. 86-87.

¹⁷⁶ *Tamtéž*, par. 86.

¹⁷⁷ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 991.

Dle mého názoru je možné považovat argumenty stěžovatelů ohledně čl. 9 odst. 1 Úmluvy za důvodné. Pakliže by skutečně konfiskované nemovitosti měly vůdčí úlohu ve výkonu práv a svobod dle čl. 9 odst. 1 Úmluvy, přičemž po jejich konfiskaci by nemohly ve výkonu těchto práv a svobod pokračovat, šlo by o nepřímý zásah do jejich náboženských práv a svobod.

V případě Katolický kostel v Canea proti Řecku došlo též k majetkovému sporu, nicméně ne mezi státem a náboženským společenstvím. V tomto případě šlo o majetkový spor mezi katolickou farností na Krétě a jejími sousedy, kteří na pozemcích této farnosti provedli stavební úpravy bez jejího svolení.¹⁷⁸ Farnost se u ESLP domáhala porušení čl. 9 Úmluvy, přičemž ESLP se jím bohužel nezabýval.¹⁷⁹

Vzhledem k tomu, že ESLP dlouhodobě bohužel upřednostňuje jiná ustanovení Úmluvy před čl. 9, nelze hovořit o nějakém zobecnění, že by zásah do majetkových práv náboženského společenství nebyl pouze porušením práv a svobod dle čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě, ale i čl. 9 odst. 1 Úmluvy. ESLP se k této problematice vyjádřil pouze v případě Svaté kláštery proti Řecku způsobem uvedeným výše.

Osobně tendence ESLP vyhýbat se výkladu čl. 9 Úmluvy v majetkové rovině považuji za nešťastné, neboť to ulehčuje tendence některých vlád k zásahům do náboženských práv určitých náboženských společenství a skupin nepřímými cestami. Názorným příkladem se budu zabývat blíže ve čtvrté kapitole této práce, kde rovněž rozeberu oba případy z jiné, více komparativní a aplikační perspektivy.

Za zajímavé považuji srovnání s přístupem českého Ústavního soudu, který v nálezu Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 konstatoval porušení čl. 16 odst. 1 a odst. 2 Listiny základních práv a svobod (*forum externum* a autonomie náboženských společenství), když se stát v důsledku své dlouhodobé nečinnosti nevyrovnal majetkově s náboženskými společenstvími v souvislosti s konfiskacemi majetku, kterých se na nich dopustil komunistický režim (ve veřejné diskuzi kauza známá jako církevní restituce).¹⁸⁰

Ústavní soud odmítl přijmout přístup ESLP v případě Svaté kláštery proti Řecku, že aby zásah do majetkových práv vyvolal porušení čl. 9 odst. 1 Úmluvy (resp. práv a svobod v něm obsažených) pouze v případě zásahu do práv k věcem náboženského charakteru. Svůj závěr

¹⁷⁸ Katolický kostel v Canea proti Řecku, rozsudek ve věci 25528/94 ze dne 16. 12. 1997, par. 7.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, par. 50.

¹⁸⁰ Nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010, par. 99.

Ústavní soud opřel o argument, že nevydání majetku může konstituovat zásah do materiálních záruk náboženské svobody.¹⁸¹

Svůj závěr Ústavní soud opřel dále o argumentaci jiných evropských ústavních soudů, které rovněž v souvislosti s obdobnými spory konstatovaly, že součástí *fora externa* křesťanství a jeho církví je mimo jiné i dobročinná aktivita, která se bez náležitého materiálního zabezpečení neobejde.¹⁸²

Je ale též na místě poznamenat, že rozsah práv a svobod, který náboženským společenstvím přiznává čl. 16 Listiny základních práv a svobod, je širší než rozsah, který jim přiznává čl. 9 odst. 1 Úmluvy.

Oba případy však mají větší přesah než jen majetkový, protože v obou případech se rovněž řešila pro tuto práci důležitá problematika právní subjektivity. V obou případech určitá partikulární církve (kláštery a farnost) vystoupily proti zásahům Řecka do jejich práv a svobod, přičemž v obou případech se snažilo Řecko popřít právní subjektivitu uvedených (případně její rozsah). V případě Katolický kostel v Canea proti Řecku se tak stalo už na úrovni řízení u vnitrostátních soudů.¹⁸³ V případě Svaté kláštery proti Řecku zase šlo o popření rozsahu subjektivity, který měl zapříčinit nedostatek aktivní legitimace podat stížnost k ESLP a založit tak překážku *ratione personae* v řízení před ESLP.¹⁸⁴

V obou případech ESLP tuto argumentaci Řecka odmítl. V případě katolické farnosti dokonce popření právní subjektivity zapříčinilo zásah do čl. 6 Úmluvy, neboť v důsledku popření právní subjektivity Katolické církve v Řecku se farnost nemohla soudně bránit zásahům cizích osob do jejich práv.¹⁸⁵

Hledisko subjektivity v případě katolické farnosti je výkladově zvláště důležité, neboť ESLP přijal možnost, že náboženské společenství získá právní subjektivitu *sui generis* na základě určitého historického vývoje, aniž by muselo dojít k jejímu formálnímu uznání ze strany státu nebo k formální registraci.¹⁸⁶

Řecko tak nesehrálo judikaturní roli jen ve výkladu proselytismu z hlediska náboženské svobody, ale i z hlediska majetkových vztahů náboženských společenství a z hlediska jejich

¹⁸¹ *Tamtéž*.

¹⁸² *Tamtéž*, par. 96.

¹⁸³ Katolický kostel v Canea proti Řecku, rozsudek ve věci 25528/94 ze dne 16. 12. 1997, par. 13.

¹⁸⁴ Svaté kláštery proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 13092/87 a 13984/88 ze dne 9. 12. 1994, par. 48-49.

¹⁸⁵ Katolický kostel v Canea proti Řecku, rozsudek ve věci 25528/94 ze dne 16. 12. 1997, par. 42.

¹⁸⁶ *Tamtéž*, par. 35, 39.

právní subjektivity. Z hlediska právní subjektivity lze za klíčový případ považovat případ Katolický kostel v Canea proti Řecku z důvodu závěrů o faktickém „vydržení“ právní subjektivity, což je relevantní zejména pro velmi stará náboženská společenství typicky existující na určitém území déle než zainteresovaný stát.

Specifikum případu Svaté kláštery proti Řecku zase spočívalo v tom, že není možné přijmout účelovou legislativu, která napadá jedno konkrétní náboženské společenství v majetkových vztazích.

Co se týče dopadů judikatury ESLP v této oblasti na řeckou legislativu, došlo v reakci na případ Katolický kostel v Canea proti Řecku k novelizaci řeckého zákona č. 4301/2014, kdy v jeho čl. 13 došlo k formálnímu uznání právní subjektivity vybraných náboženských společenství včetně Katolické církve.¹⁸⁷

2.3. Dílčí shrnutí

Činnost ESLP v kombinaci s velmi specifickou řeckou úpravou právního postavení náboženských společenství a specifickým řeckým přístupem k náboženským společenstvím a především pak k náboženským menšinám dokázala formovat důležitou judikaturu pro výklad právního postavení náboženských společenství.

Je pravda, že ne všechny případy, které jsem rozebral v této kapitole, nezahrnovaly přímo náboženské společenství, ale věřící jednotlivce. To však neznamená, že se náboženských společenství nedotýkají. Kupříkladu případ Kokkinakis proti Řecku byl případ jednotlivce proti státu, nikoliv náboženského společenství. Je však nutné si uvědomit, že Minos Kokkinakis není jediným členem Svědků Jehovových, který v důsledku svého náboženského vyznání byl neprávem poškozen na svých právech a svobodách. To dokazuje například zmíněný případ Manoussakis proti Řecku, kde došlo k porušení práv a svobod stěžovatele v důsledku jeho příslušnosti k Svědkům Jehovovým (viz předchozí kapitola).

Tyto případy tak sice měli kazuisticky relevanci především pro stěžovatele, nicméně v jejich důsledku se může zlepšit problematika situace celého náboženského společenství, případně i jiných náboženských společenství. To se ostatně i stalo v případě Katolický kostel v Canea

¹⁸⁷ Internetové stránky Ministerstva školství Řecka (Ipourýio Paidías), Law 4301/2014 “Organization of the Legal Form of Religious Communities and their organizations in Greece”, www.minedu.gov.gr (online), cit. dne 21. 5. 2023, dostupné z: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2014/publications/Law_4301_-_2014_Organization_of_the_legal_form_of_religious_communities_and_their_organizations_in_Greece.pdf.

proti Řecku, kdy ve výše zmíněném čl. 13 řeckého zákona č. 4301/2014 nedošlo k uznání jen Katolické církve v Řecku, ale i k uznání dalších náboženských společenství.

Stejně tak je třeba si uvědomit, že s právy a svobodami obsaženými v čl. 9 odst. 1 Úmluvy souvisí i jiná práva a svobody v Úmluvě obsažená. Pokud tedy případ, který je pro tuto práci relevantní, je posuzován z hlediska jiných ustanovení Úmluvy, nelze ho je z tohoto důvodu vyloučit.

3. Činnost Evropské komise pro demokracii prostřednictvím práva (Benátské komise)

V této části práce představím Evropskou komisi pro demokracii prostřednictvím práva (Benátskou komisi) v rámci Rady Evropy z obecného hlediska. Jednak představím její vlastní organizační strukturu, představím prameny práva, se kterými pracuje, a také to, jakým způsobem pracuje. Rovněž budu způsob její činnosti srovnávat se způsobem, jakým pracuje ESLP.

3.1. Benátská komise jako orgán Rady Evropy

Již v první kapitole této práce jsem Benátskou komisi definoval jako orgán Rady Evropy, který provádí *ex ante* posouzení návrhů zákonů jednotlivých smluvních států Úmluvy a jiných přidružených států z hlediska Úmluvy a jiných relevantních mezinárodněprávních lidskoprávních pramenů práva.¹⁸⁸ Dle Statutu Evropské komise pro demokracii prostřednictvím práva jde o nezávislý konzultativní orgán spolupracující s členskými státy Rady Evropy a zúčastněnými nečlenskými státy, jakož i mezinárodními organizacemi a orgány.¹⁸⁹

Co se týče přímého rozsahu působnosti činnosti Benátské komise, tak je podstatně širší než u ESLP. Členy Benátské komise jsou i nečlenské státy Rady Evropy, přičemž kromě jednotlivých členských států se na ni mohou obrátit i mezinárodní organizace nebo státy přidružené se zvláštním statutem.¹⁹⁰ Na rozdíl od ESLP však Benátská komise je poradním orgánem, přičemž její stanoviska nemají právně závazný charakter.¹⁹¹ Kromě stanovisek může Benátská komise také vytvářet studie a souborné dokumenty k určité lidskoprávní problematice v případech, kdy to považuje za užitečné.¹⁹²

Benátská komise vznikla na popud italského soudce ESLP a jednoho z vrchních představitelů italské právní vědy Antonia La Pergoly dne 10. 5. 1990 na 86. zasedání Výboru ministrů Rady Evropy přijetím rezoluce č. (90)6 o Dílčí dohodě, kterou se zakládá Evropská komise pro

¹⁸⁸ BÍLKOVÁ Veronika v: TYMOFEYEVA Alla (ed.), *European Court of Human Rights in Action*, Beroun: nakladatelství Eva Roztoková, 2021, ISBN: 978-80-7630-011-8, s. 134.

¹⁸⁹ European Commission for Democracy Through Law, Resolution Res (2002) 3 Adopting The Revised Statute of The European Commission for Democracy Through Law, CDL (2002) 27, 27. 2. 2002, art. 1 par. 1.

¹⁹⁰ Internetové stránky Benátské komise, Membership of the Commission, www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_member_states_map&lang=EN a European Commission for Democracy Through Law, Resolution Res (2002) 3 Adopting The Revised Statute of The European Commission for Democracy Through Law, CDL (2002) 27, 27. 2. 2002, art. 3 par. 2, par. 3.

¹⁹¹ BÍLKOVÁ Veronika v: TYMOFEYEVA Alla (ed.), *European Court of Human Rights in Action*, Beroun: nakladatelství Eva Roztoková, 2021, ISBN: 978-80-7630-011-8, s. 134.

¹⁹² European Commission for Democracy Through Law, Resolution Res (2002) 3 Adopting The Revised Statute of The European Commission for Democracy Through Law, CDL (2002) 27, 27. 2. 2002, art. 3 par. 1.

demokracii prostřednictvím práva.¹⁹³ Mělo jít o poradní orgán zaměřený na pomoc členským státům Rady Evropy, kde by bylo možné probírat ústavní tradice. Tato myšlenka byla poněkud kontroverzní, neboť ústavní právo je vždy citlivou oblastí každého státu a jakýkoliv zásah do něj ze strany cizího subjektu se ne vždy setkává s přijetím. Tento přístup změnil pád socialismu ve střední a východní Evropě, protože bylo jasné, že nově vznikající demokracie budou potřebovat pomoc s nastolením vlády práva a demokracie. Pád socialismu v Evropě tak byl impulzem, který převážil nad odporem k vytvoření Benátské komise.

Jedním z cílů Benátské komise se tak stala také pomoc zemím střední a východní Evropy po uvolnění komunistických totalit. Později (po přijetí Rozšířené dohody) také zaměřený na konzultační pomoc státům mimoevropským, které nesou evropské kulturní a demokratické dědictví.¹⁹⁴

Expanzivní tendence a potenciál Benátské komise byly definitivně potvrzeny na 784. zasedání Výborů ministrů Rady Evropy, kdy tento výbor přijal rezoluci, kterou odvolal původní rezoluci č. (90)6 a přijal nový statut Benátské komise, v jehož důsledku došlo ke změně Dílčí dohody na Rozšířenou dohodu. Nová rezoluce potvrdila univerzální působnost Benátské komise.¹⁹⁵

V Benátské komisi zasedají její členové, kterými jsou fyzické osoby jmenované do svých funkcí svými členskými státy, které však v Benátské komisi nezastupují ani nemají hájit jejich zájmy. Vystupují zde jako nezávislí experti z řad odborníků mezinárodního a ústavního práva, jakož i soudců, žalobců, ombudsmanů, zástupců moci zákonodárné i výkonné.¹⁹⁶

Členové Benátské komise si volí mezi sebou kancelář (*bureau*), které se skládá z osmi členů Benátské komise, a to prezidenta, tří viceprezidentů a čtyř členů předsednictva na dvouleté

¹⁹³ Internetové stránky Benátské komise, Resolution (90)6 On a Partial Agreement Establishing the European Commission for Democracy through Law (adopted by the Committee of Ministers on 10 May 1996 at its 86th Session), www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute_old. Původní statut v čl. 1 odst. 1 zmiňoval důraz na státy střední a východní Evropy, které nejsou členy Rady Evropy, nicméně sám o sobě nevyklučoval činnost Benátské komise i u neevropských států, naopak v čl. 3 odst. 4 připouštěl možnost zapojení jiných států.

¹⁹⁴ BUQUICCHIO Gianni, in: Liber Amicorum Antonio La Pergola, Vingt ans avec Antonio La Pergola pour le développement de la démocratie, Lund: Juristförlaget i Lund 2009, ISBN: 978-91-544-0110-9, s. 31-32.

¹⁹⁵ European Commission for Democracy Through Law, Resolution Res (2002) 3 Adopting The Revised Statute of The European Commission for Democracy Through Law, CDL (2002) 27, 27. 2. 2002, art. 1 par. 1.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, art. 2 *nebo také* BUQUICCHIO Gianni, GRANATA-MENGHINI Simona, The Venice Commission Twenty years on, Challenge Met but New Challenges Ahead, in: Liber Amicorum Pieter van Dijk, Cambridge: Intersentia Publishing Ltd., ISBN: 978-1-78068-108-5, s. 242-243.

funkční období s možností prodloužení. Prezident zastupuje Benátskou komisi navenek a dohlíží na její práci, viceprezidenti ho v případě potřeby mohou zastoupit.¹⁹⁷

Benátská komise dále zahrnuje tzv. subkomise. Subkomisí je celkem dvanáct, přičemž každá subkomise je založena s určitým specifickým zaměřením (např. subkomise pro justici, subkomise pro Latinskou Ameriku nebo subkomise pro mezinárodní právo).¹⁹⁸

Členové Benátské komise se schází pravidelně v plenárních zasedáních čtyřikrát ročně a subkomise se schází, když to uznají za vhodné.¹⁹⁹ V současné době se plenární zasedání koná v měsících březnu, červnu, říjnu a prosinci.²⁰⁰

3.2. Činnost Benátské komise

Výstupy Benátské komise se dají rozdělit na stanoviska a studie.²⁰¹ Kromě toho Benátská komise pořádá semináře a konference především pro soudce, zákonodárce a akademiky, na kterých sjednocuje právní výklad a aplikační praxi.²⁰² Při přípravě svých výstupů Benátská komise postupuje podle interního Jednacího řádu (*Rules of Procedure*) přijatého na základě čl. 4 odst. 4 revidovaného statutu Benátské komise.²⁰³

Účelem *stanoviska* Benátské komise je poskytnout státu právní radu k návrhu zákona nebo již účinnému zákonu, u něhož stát požádal Benátskou komisi o analýzu. Vydávání stanovisek je hlavní činností Benátské komise.

Žádat o stanovisko mohou státy a mezinárodní organizace. Co se týče Rady Evropy, dle čl. 3 odst. 2 revidovaného statutu Benátské komise smí žádat o stanovisko Výbor ministrů, Parlamentní shromáždění, Kongres místních a regionálních orgánů a generální tajemník. Dle čl. 3 odst. 2 revidovaného statutu stát nemusí žádat o stanovisko jen k vlastní legislativě, ale i k legislativě jiného státu, a to po schválení Výborem ministrů. V takovém případě, nejsou-li

¹⁹⁷ European Commission for Democracy Through Law, Resolution Res (2002) 3 Adopting The Revised Statute of The European Commission for Democracy Through Law, CDL (2002) 27, 27. 2. 2002, art. 4 par. 1, par. 2.

¹⁹⁸ Internetové stránky Benátské komise, Positions at the Venice Commission, www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Offices.

¹⁹⁹ European Commission for Democracy Through Law, Resolution Res (2002) 3 Adopting The Revised Statute of The European Commission for Democracy Through Law, CDL (2002) 27, 27. 2. 2002, art. 4 par. 3.

²⁰⁰ Internetové stránky Benátské komise, For Democracy through Law, www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation&lang=EN.

²⁰¹ BÍLKOVÁ Veronika, ŠIMÁČKOVÁ Kateřina, Česká zkušenost z Benátské komise, in: Bulletin Centra pro lidská práva a demokracii, 3. číslo, IV. ročník, 2012, Brno: Centrum pro lidská práva a demokracii, ISSN: 1804-2392, s. 4.

²⁰² Internetové stránky Benátské komise, The Commission's activities, www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_activities&lang=EN.

²⁰³ European Commission for Democracy Through Law, Rules of Procedure, 22. 10. 2018, CDL-AD(2018)018.

zúčastněné státy dohodnuté jinak, Benátská komise stát, jehož legislativa bude posuzována, informuje.

Amicus curiae je specifickou podkategorií stanovisek vyžádaných ESLP nebo národním ústavním soudem. V tomto druhu stanoviska Benátská komise poskytuje uvedeným soudním orgánům stanovisko, ve kterém předmětný problém hodnotí z hlediska mezinárodněprávního a hodnotí jeho soulad s ústavními pořádky různých států. Kromě *amicus curiae* může Benátská komise připravit tzv. *amicus ombud*, což je obdoba *amicus curiae* určená pro veřejné ochránce práv (*ombudsperson*) v jednotlivých státech. Při přípravě *amicus ombud* se Benátská komise vyjadřuje výhradně k legislativě spadající pod činnost ochránce práv.²⁰⁴

Studie je výstupem Benátské komise, který na rozdíl od výše uvedených nemusí být iniciována státem či mezinárodní organizací, ale Benátská komise jej může vydat z iniciativy vlastní (resp. jejích členů). Typické pro studie je, že jsou na rozdíl od stanovisek tematicky orientované na určitou problematiku (např. náboženská svoboda), přičemž se výstup (směrnice, kompilát nebo zpráva) může v čase aktualizovat v závislosti na vývoji dané problematiky.²⁰⁵

3.3. Benátská komise a náboženská společenství

V Benátské komisi neexistuje subkomise, která by se zabývala výlučně náboženskou svobodou. To však neznamená, že Benátská komise opakovaně svými výstupy v této oblasti není aktivní. V oblasti náboženské svobody Benátská komise vydala množství stanovisek, přičemž kromě stanovisek vydala i tři studie.²⁰⁶ V těchto výstupech Benátská komise identifikuje určité principy vztahující se na náboženská společenství, přičemž tyto zanalyzuji v této podkapitole.

V rámci posuzování konfesněprávní legislativy (a další legislativy s ní související, např. ústavněprávní nebo trestněprávní) opakovaně řešila problematiku právního postavení

²⁰⁴ Internetové stránky Benátské komise, The Commission's activities, www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_activities&lang=EN.

²⁰⁵ BÍLKOVÁ Veronika, ŠIMÁČKOVÁ Kateřina, Česká zkušenost z Benátské komise, in: Bulletin Centra pro lidská práva a demokracii, 3. číslo, IV. ročník, 2012, Brno: Centrum pro lidská práva a demokracii, ISSN: 1804-2392, s. 4-5. European Commission For Democracy Through Law, compilation of the Venice Commission Opinions and Reports concerning freedom of religion and belief, ve znění ze dne 8. 1. 2021, CDL-PI(2021)001, s. 3.

²⁰⁶ Jde o následující výstupy ze studií Benátské komise: Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion or belief, 19. 7. 2004, CDL-AD(2004)028. Report on the relationship between freedom of expression and freedom of religion: the issue of regulation and prosecution of blasphemy, religious insult and incitement to religious hatred, 23. 10. 200, CDL-AD(2008)026. Draft guidelines on freedom of peaceful assembly (2ND EDITION), 28. 5. 2010, CDL(2010)046. Vše dostupné zde: https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/by_opinion.aspx?v=studies&lang=EN.

náboženských společenství. Stejně jako ESLP se musela Benátská komise vypořádat s problematikou právní subjektivity náboženských společenství.

Při posuzování návrhu novely arménské konfesněprávní legislativy Benátská komise převzala názor ESLP, že čl. 9 odst. 1 Úmluvy je nutné vykládat ve světle čl. 11 Úmluvy tak, že je nutné náboženským společenstvím přiznat **právní subjektivitu**. Zajímavé je, že Benátská komise přiznala toto právo i takovým náboženským společenstvím, která nesplňují minimální počet osob požadovaných zákonem, byť formou jiných právnických osob (např. spolků), což arménským zákonodárcům Benátská komise doporučila do návrhu zákona přidat.²⁰⁷

Zároveň Benátská komise v rámci své činnosti uvedla, že legislativa má náboženským společenstvím umožnit získat právní subjektivitu tím nejjednodušším možným způsobem, jaký vnitrostátní právo zná. V souvislosti s tím Benátská komise s odkazem na judikaturu ESLP uvedla, že by v případě neuznání právní subjektivity náboženského společenství došlo k porušení práv dle čl. 9 odst. 1 Úmluvy.²⁰⁸

Právo náboženského společenství na právní subjektivitu však není absolutní, což Benátská komise potvrdila a poskytla výklad podmínek pro její omezení.²⁰⁹ Obecně tyto podmínky stanovuje čl. 9 odst. 2 Úmluvy, tedy omezení musí být stanoveno zákonem a musí být nezbytné v demokratické společnosti pro ochranu veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti, zdraví, morálky nebo základních práv a svobod druhých. Kromě toho však omezení nesmí být diskriminační a musí šetřit podstatu náboženské svobody.²¹⁰

Tyto principy Benátská komise ve své praxi opakovaně potvrdila.²¹¹ Současně však může docházet k situacím, kdy náboženská společenství z různých důvodů nebudou chtít provádět

²⁰⁷ Joint Opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the Draft Law amending the Law on Freedom of Conscience and on Religious Organizations, 20. 3. 2018, CDL-AD(2018)002, (Armenia) par. 34.

²⁰⁸ Joint Guidelines (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the legal personality of religious or belief communities, 16. 6. 2014, CDL-AD(2014)023, par. 17-18.

²⁰⁹ *Tamtéž*, par. 21.

²¹⁰ *Tamtéž*, par. 5-6.

²¹¹ Opinion on the legal status of Religious Communities in Turkey and the right of Orthodox Patriarchate of Istanbul to use the adjective “Ecumenical“, 5. 3. 2010, CDL-AD(2010)005, par. 66 *nebo také* Opinion on the draft law on amendments and supplementation of law no. 02/L-31 on freedom of religion of Kosovo, 25. 3. 2014, CDL-AD(2014)012, par. 46, par. 48 *nebo také* Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia, 17. 10. 2011, CDL-AD(2011)028, par. 64.

registraci při státních orgánech. Pro takové případy Benátská komise stanovila, že náboženská společenství nemají být k registraci nucena.²¹²

Na druhou stranu stát smí s registrací spojit určité benefity spočívající v daňových exempcích a finančních podporách.²¹³ Dle mého názoru měla Benátská komise kromě výhod finančního charakteru přiznat výhradně náboženským společenstvím s právní subjektivitou i tzv. zvláštní práva (např. uznávání sňatků nebo garance zpovědního tajemství). Tato zvláštní práva jsou totiž v gesci států a Úmluva je nechrání. V České republice jsou přiznána pouze registrovaným náboženským společenstvím.²¹⁴ Ani to však není správný přístup, neboť náboženské společenství může nabýt právní subjektivitu i bez formální registrace (např. případ Katolický kostel v Canea proti Řecku, viz předchozí kapitola). Nicméně v České republice žádné takové náboženské společenství není, tudíž jde o problém čistě formální.

V souvislosti se získáváním právní subjektivity je náboženské společenství oprávněno v případě zamítnutí registrace obrátit se na soud nebo jiný příslušný orgán s návrhem na přezkum rozhodnutí o zamítnutí. Takový přezkum a přístup k němu jsou podrobeny požadavkům náležitého spravedlivého procesu dle čl. 6 Úmluvy.

Benátská komise se rovněž vyjadřuje k počtu osob nutných pro založení náboženského společenství. Přístup Benátské komise je takový, že podporuje legislativu požadující spíše menší množství osob a za přístup nesouladný s mezinárodními lidskoprávními standardy považuje excesivní požadavek na množství osob pro založení náboženského společenství.²¹⁵ Požadavek na množství osob se různí podle států, kdy v některých státech stačí počet osob v řádu jednotek a v jiných v řádu stovek. To je projevem míry uvážení jednotlivých států.

Dále se Benátská komise potýkala s problematikou *vnitřní autonomie náboženských společenství*. Například není souladné s čl. 9 Úmluvy požadovat po náboženských společenstvích, aby měla pevně stanovenou organizační strukturu. Je tak pro náboženská společenství přijatelné, aby existovala bez takové struktury.²¹⁶

²¹² Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia, 17. 10. 2011, CDL-AD(2011)028, par. 69.

²¹³ Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft Law “On freedom of conscience and religious organisations“ (Uzbekistan), 12. 10. 2020, CDL-AD(2020)002, par.

²¹⁴ Ustanovení § 7 zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁵ Joint Guidelines (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the legal personality of religious or belief communities, 16. 6. 2014, CDL-AD(2014)023, par. 27.

²¹⁶ Opinion on the draft law on amendments and supplementation of law no. 02/L-31 on freedom of religion of Kosovo, 25. 3. 2014, CDL-AD(2014)012, par. 69.

Při posuzování konfesněprávní legislativy v Ázerbájdžánu Benátská komise nepřipustila možnost státu zasáhnout do teologických učeních náboženských společenství. Dále nepřipustila zásahy státu do kanonického práva.²¹⁷

Stejně jako ESLP i Benátská komise v souvislosti s právní subjektivitou a vnitřní autonomií nepřipouští zásahy ze strany státu založené na vnitřních rozporech mezi náboženskými společenstvími navzájem nebo uvnitř jednoho.²¹⁸

Vnější projev vnitřního učení náboženských společenství však v ojedinělých případech může představovat kolizi s jinými společenskými zájmy. V takových případech je samozřejmě na místě zakročit, nicméně stát tak musí učinit v souladu s principem proporcionality s co největším cítem pro vnitřní autonomii náboženského společenství.²¹⁹

Zvlášť přínosné jsou výstupy Benátské komise oproti ESLP ve věcech tzv. *privilegií a benefitů* (*privileges and benefits of religious or belief organisations*) náboženských společenství, protože ESLP se, na rozdíl od Benátské komise, při své rozhodovací činnosti zabývá pouze Úmluvou, která tyto přímo neupravuje.

Privilegia a benefity dle mého názoru nelze zaměňovat za tzv. zvláštní práva dle ustanovení § 7 zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. V tomto případě jde o taxativně vyjmenovaná práva, která může Česká republika přiznat náboženskému společenství registrovanému v České republice a na která (s výjimkou vyučování) nevzniká právní nárok na základě čl. 9 odst. 1 Úmluvy. V kontextu činnosti Benátské komise je však nutné pojem zvláštní práva dle českého zákona o církvích a náboženských společnostech chápat jen jako jednu součást tzv. privilegií a benefitů.

Benátská komise sama tento pojem nedefinuje. Dle mého názoru ho lze definovat jako **konkrétní uspořádání vztahů náboženského společenství a státu poskytující náboženskému společenství práva a svobody zvýhodňující ho ve sjednaných oblastech oproti jiným náboženským společenstvím, přičemž na takové uspořádání Úmluva negarantuje právní nárok.** Jde tedy o uspořádání vztahů, které jde nad obecný rámec Úmluvy.

²¹⁷ Joint Opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the law of freedom of religious belief of the Republic of Azerbaijan, 28. 9. 2012, CDL(2012)066, par. 72.

²¹⁸ Opinion on the legal status of Religious Communities in Turkey and the right of Orthodox Patriarchate of Istanbul to use the adjective "Ecumenical", 5. 3. 2010, CDL-AD(2010)005, par. 87.

²¹⁹ Joint Guidelines (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the legal personality of religious or belief communities, 16. 6. 2014, CDL-AD(2014)023, par. 10.

Takové uspořádání lze najít téměř ve všech státech. Ve většině států se projevuje uzavřením smlouvy mezi státem a náboženským společenstvím, Česká republika a její § 7 zákona o církvích a náboženských společnostech je v tomto výjimkou.²²⁰

Praxe Benátské komise dle mého názoru dokazuje, že mezi privilegia a benefity lze řadit i status státní církve. Z výkladu výše vyplývá, že v Řecku má Řecká pravoslavná církev garanci monopolu překladu Bible. Dále řecká ústava zná zvláštní pravoslavný samosprávný subjekt – Svatou Horu (*Agios Oros*). Jde nepochybně o práva, která Úmluva nezná a negarantuje. Zároveň jde o práva, která nepochybně pravoslaví zvýhodňují oproti jiným náboženským vyznáním.

Obdobný případ posuzovala Benátská komise v Arménii, která má obdobně jako Řecko státní církve. Arménie přiznala Arménské apoštolské církvi dominantní úlohu ve vzdělávání ve státních a veřejných institucích, zároveň této církvi zákonem založila automatické uznávání všech sňatků nebo ji poskytovala financování některých církevních staveb ze státních zdrojů. Zvláštní přístup Arménie zvolila, neboť se tato církev zasloužila o zachování arménské kultury a historie.²²¹

V případě posuzování legislativního návrhu Arménie Benátská komise obecně připustila nerovný přístup mezi náboženskými společenstvími co do privilegií a benefitů (nikoliv však do základního rámce čl. 9 odst. 1 Úmluvy). Ze stanoviska Benátské komise však vyplývá třístupňový test, kterým lze nerovnost v privilegiích a benefitech ospravedlnit. Pro ospravedlnění je nutné kumulativně naplnit následující podmínky:

- Stát privilegia a benefity poskytuje při současném zachování principů neutrality.
- Musí být objektivní a rozumné zdůvodnění rozdílného přístupu.
- Stát musí poskytnout spravedlivou možnost ostatním náboženským společenstvím požádat o privilegovaný status, pakliže o něj budou mít zájem.²²²

Při posuzování výše uvedených podmínek se vychází zejména z historického vývoje daného státu a náboženského společenství, ze kterého vychází specifický přístup.²²³

²²⁰ PŘIBYL Stanislav, *Konfesněprávní studie*, 1. vydání, Brno: L. Marek, 2007, ISBN: 978-80-86263-95-3, s. 98.

²²¹ Joint Opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the Draft Law amending the Law on Freedom of Conscience and on Religious Organizations, 20. 3. 2018, CDL-AD(2018)002, (Armenia), poznámka pod čarou č. 25.

²²² *Tamtéž*, par. 27.

²²³ *Tamtéž*.

Tento přístup Benátská komise převzala v rámci jedné ze svých studií do obecných směrnic pro posuzování právní subjektivity náboženského společenství. Benátská komise kromě toho potvrdila i přijatelnost statusu státního náboženství. Z výstupu Benátské komise rovněž vyplývají další kritéria, v nichž by nerovný přístup znamenal porušení čl. 14 Úmluvy. Konkrétně jde o způsobilost k podílení se na výkonu věcí veřejných (např. podmiňovat příslušnost k určitému náboženskému společenství), přiznávat finanční výhody vyznavačům privilegovaného náboženství a potírání náboženství směřující proti privilegovanému. Současně je stát povinen všem stejnou měrou zachovávat ochranu.²²⁴

V rámci zmíněné studie představila Benátská komise krátce i koncept *politických aktivit náboženských společenství*. Zde státům nechala velmi široký prostor vlastního uvážení od úplného zákazu politické účasti náboženských společenství po omezování výhod náboženským společenstvím angažovaným v politice. Jedinými limity je neomezovat legitimní činnost náboženských společenství a nezneužívat obvinění z politické účasti jako záminku pro omezování náboženského společenství.²²⁵

Problematika *financování a hospodářské fungování náboženských společenství* se též dostala do hledáčku Benátské komise. Benátská komise opět neprovedla s odkazem na nedostatek mezinárodněprávní úpravy v předmětné problematice příliš konkrétní návrhy. Obecně se při posuzování právní úpravy financování náboženských společenství bude vycházet především z principu zákazu diskriminace.²²⁶

Jako problematické Benátská komise hodnotila v případě Arménie a Ázerbájdžánu plošný zákaz financování náboženských společenství ze zahraničí. Zároveň však dospěla k tomu, že je přípustné financování náboženských společenství ze zahraničí podrobit přísnějším omezením.²²⁷

Z uvedeného vyplývá, že je souladné s mezinárodním právem omezit financování náboženských společenství ze strany zahraničních subjektů. Je však třeba, aby toto omezení

²²⁴ Joint Guidelines (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the legal personality of religious or belief communities, 16. 6. 2014, CDL-AD(2014)023, par. 39-41.

²²⁵ Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion or belief, 11. 6. 2004, CDL-AD(2004)028, par. 17.

²²⁶ *Tamtéž*, par. 13.

²²⁷ Joint Opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the Draft Law amending the Law on Freedom of Conscience and on Religious Organizations, 20. 3. 2018, CDL-AD(2018)002, (Armenia), par. 75. Joint Opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the law of freedom of religious belief of the Republic of Azerbaijan, 15. 10. 2012, CDL-AD(2012)022, par. 89.

bylo v souladu s principy stanovenými v čl. 9 odst. 2 Úmluvy. Jako nepřipustný Benátská komise označila absolutní zákaz veškerého zahraničního financování.²²⁸

Zde by dle mého názoru nebyla přípustná ani taková zákonná formulace, která by státu umožnila výhradně financování z vnitrostátních zdrojů. Sice by výslovně nedošlo k zákazu zahraničních zdrojů, ale fakticky by jejich užití nebylo možné.

Problematiku *odpovědnosti a možnosti likvidace náboženských společenství* Benátská komise rovněž opakovaně řešila. Tato problematika velmi úzce souvisí s problematikou právní subjektivity, neboť likvidace náboženského společenství znamená zánik právní subjektivity náboženského společenství. Zánik subjektivity náboženského společenství znamená rovněž zánik kolektivního výkonu náboženského vyznání, které garantuje čl. 9 odst. 1 Úmluvy, a proto je třeba zde postupovat proporcionálně.

Benátská komise tak nad rámec jiných právnických osob při likvidaci a odpovědnosti náboženských společenství vyzdvihuje právě kolektivní rozměr náboženské svobody, který je třeba vzít v potaz například při trestání náboženského společenství.²²⁹

Součástí některých náboženských učení je i odmítání určitých zdravotnických zákroků.²³⁰ Benátská komise zde zavedla zvýšený standard ochrany dětí, kdy uvedla, že stát nesmí dopustit, aby náboženská společenství ohrozila životy nezletilých tím, že budou je a jejich rodiče přesvědčovat, aby děti nepodstupovaly určité zdravotnické zákroky.²³¹

Jako poslední problematiku analyzovanou v této podkapitole představím *majetková práva náboženských společenství*. Souvislost s právní subjektivitou potvrdila Benátská komise při posuzování turecké legislativy. V Turecku po dlouhou dobu neměla náboženská společenství

²²⁸ Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia, 17. 10. 2011, CDL-AD(2011)028, par. 76.

²²⁹ Joint Guidelines (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the legal personality of religious or belief communities, 16. 6. 2014, CDL-AD(2014)023, par. 34. Joint Opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the law of freedom of religious belief of the Republic of Azerbaijan, 15. 10. 2012, CDL-AD(2012)022, par. 92.

²³⁰ Např.: Internetové stránky Svědků Jehovových, Proč Svědkové Jehovovi nepřijímají transfuze?, [www.jw.org](https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/svedkove-jehovovi-proc-neprijimaji-transfuzi/) (online) cit. dne 28. 5. 2023, dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/svedkove-jehovovi-proc-neprijimaji-transfuzi/>.

²³¹ Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia, 17. 10. 2011, CDL-AD(2011)028, par. 97.

právní subjektivitu, v důsledku čehož se majetkových práv musela domáhat prostřednictvím jiných subjektů (právnických a fyzických osob).²³²

Členové náboženských společenství však mohli zakládat nadace (*foundations*). Problém byl, že tyto nadace nesměly být užívány k jinému než charitativnímu účelu, přičemž výkon bohoslužeb nebo správa majetku se do něj sám o sobě neřadil. V důsledku toho došlo ve třicátých letech minulého století k jejich přechodu na stát (případně jiný subjekt), neboť mnohé nemuslimské nadace musely zaniknout bez právního nástupce.²³³

Benátská komise na základě tureckého přístupu dovodila, že v případě, že za náboženské společenství nabytí majetková práva jiný subjekt než samotné společenství, je třeba náboženskému společenství přiznat majetkové právo (v tureckém případě vlastnická práva k nemovitostem). Opačný postup by znamenal konfiskaci majetku.²³⁴

Benátská komise tak vymezila pojem konfiskace velmi široce. Nejde tedy jen o přímé zabránění majetku, který je ve vlastnictví náboženského společenství, případně jemu přidružených subjektů, ale i o nastavení legislativy takovým způsobem, že fakticky stát náboženským společenstvím zabránění majetek vlastnit, a majetek tak přejde na jiný subjekt, typicky stát.

V obecné rovině Benátská komise dělí majetkové spory na dvě kategorie. Jednak na kategorii, kdy existuje majetkový spor na základě historického jednání státu, kdy stát převedl majetek náboženského společenství na jiný subjekt (typické pro postkomunistické země včetně České republiky). Druhou kategorií sporů je spor více náboženských společenství, která si osobují majetkové právo k určité věci. Toto je zase typické pro náboženská společenství, která se nacházejí v schizmatických sporech.²³⁵

Dle mého názoru je třeba k tomuto dělení připojit ještě jednu kategorii. Jde o spory, kdy stát zasahuje do majetkových práv náboženského společenství přes popírání právní subjektivity a přijímání účelové legislativy směřující k omezení jejich majetkových práv. Ačkoliv tento typ v rámci studie, kterou Benátská komise přijala ve formě směrnice, v níž vydělila výše uvedené typy sporů, nefiguruje, již se v minulosti opakovaně stal. Šlo například o výše uvedený případ

²³² Opinion on the legal status of Religious Communities in Turkey and the right of Orthodox Patriarchate of Istanbul to use the adjective “Ecumenical“, 5. 3. 2010, CDL-AD(2010)005, par. 69.

²³³ KURBAN Dilek, HATEMI Kezban, The Story of an Alien(ation), Real Estate Ownership Problems of Non-Muslim Foundations and Communities in Turkey, Istanbul: Tesev publications, 2009, ISBN: 978-605-5832-07-0, s. 14-15.

²³⁴ Opinion on the legal status of Religious Communities in Turkey and the right of Orthodox Patriarchate of Istanbul to use the adjective “Ecumenical“, 5. 3. 2010, CDL-AD(2010)005, par. 69.

²³⁵ Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion or belief, 11. 6. 2004, CDL-AD(2004)028, s. 18.

Katolický kostel v Canea proti Řecku nebo Svaté kláštery proti Řecku. Obdobný případ řešila Benátská komise při posuzování legislativy Černé Hory, který bude předmětem další kapitoly.

3.4. Dílčí shrnutí

V této kapitole jsem důkladněji představil Benátskou komisi jako orgány Rady Evropy. Ve stručnosti jsem shrnul její vznik, její fungování a principy její činnosti jakožto konzultativního orgánu *ex ante* kontroly ochrany lidských práv.

Je patrné, že Benátská komise bohatě přispěla k výkladu práva v oblasti náboženských společenství nejen ve světle čl. 9 Úmluvy. Benátská komise rovněž přispěla k některým dělením typů sporů a problematik, která na náboženská společenství dopadají.

Oproti judikatuře ESLP výstupy Benátské komise leckdy více obohacují právní praxi z hlediska výkladu. To je dáno dle mého názoru především dvěma faktory, a to širším spektrem států, s jejichž legislativou přijde Benátská komise do kontaktu v důsledku Rozšířené dohody, a širším spektrem mezinárodněprávních pramenů, které má Benátská komise na rozdíl od ESLP k dispozici.

V praxi se často odkazuje na judikaturu ESLP a efekt její širší normativní závaznosti nad rámec projednávaného případu, kdy judikatura ESLP působí na vnitrostátní právo určitou právní silou a přesvědčivostí jakožto autoritativního orgánu Rady Evropy.²³⁶

Je však nutné při práci s jakoukoliv judikaturou v kontinentálním právním systému ji považovat především za individuální řešení konkrétního problému. Judikatura sice má určitý výkladově sjednocující charakter, ale svým charakterem není obecná.

Oproti tomu činnost Benátské komise nespočívá jen v posuzování konkrétních návrhů zákonů, ale i v tvorbě studií obecného rázu. Benátská komise tak vytváří lidskoprávní aplikační postupy s obecným charakterem, sama typizuje okruhy problémů, které je nutné v praxi řešit, a řešení i sama navrhuje. Dle mého názoru se tak může stát, že stanovisko nebo výstup ze studie Benátské komise bude v určitém konkrétním případě lépe aplikovatelný na konkrétní problém, než by byl výklad prostřednictvím judikatury ESLP.

²³⁶ BOBEK Michal, KÜHN Zdeněk, a kol., *Judikatura a právní argumentace*, 2. vydání, Praha: Auditorium, 2013, ISBN: 978-80-87284-35-3, s. 317.

4. Případová studie – Lidskoprávní dopady černohorské konfesněprávní úpravy

V této případové studii se budu zabývat aktuálními lidskoprávními dopady kontroverzního černohorského Zákona o svobodě vyznání víry a právním postavení náboženských společenství, respektive jeho dopadem na postavení náboženských společenství s důrazem na Srbskou pravoslavnou církev, protože dle mého názoru tímto zákonem bude postížena nejvíce. Rozhodl jsem se toto téma zpracovat, protože jde o aktuální záležitost, která na mezinárodním poli nebyla ještě příliš diskutována. Dle mého názoru jde o zajímavý zvrát v Černé Hoře, který bude mít nemalé následky na celý balkánský region a možná i vliv na vstup Černé Hory do EU.

Případ je přínosný pro tuto práci, neboť v klíčových aspektech (právní subjektivita a s tím související majetkový spor) je podobný probíraným řeckým případům. Vzhledem k užití metody komparace považuji černohorský případ za přínosný, neboť na něm lze dobře demonstrovat kazuistickou podobnost mezi řeckými případy a to, jakým způsobem řecké případy ovlivnily obsah práv, která náleží náboženským společenstvím.

V první části se budu zabývat rozbořem daného zákona. Budu pracovat se samotným zákonem a porovnáím ho s lidskoprávními dokumenty na mezinárodní úrovni, zejména Úmluvou. Nebudu ale pracovat jen s tímto zákonem, ale i s jinými, historickými právními předpisy Černé Hory, s jejichž pomocí hodlám objasnit historický kontext současného problému. Budu se věnovat i právní subjektivitě Srbské pravoslavné církve v Černé Hoře.

Následně se v práci zaměřím na jednotlivé lidskoprávní ochranné mechanismy, které by mohly být použity na ochranu náboženských společenství v Černé Hoře. V rámci těchto ochranných mechanismů budu pracovat s ochranou *ex ante*, kde se ve druhé části zaměřím na činnost Benátské komise. U Benátské komise se zaměřím na její již proběhlou činnost v souvislosti s tímto zákonem, rozeberu její stanovisko ke zmíněnému zákonu a budu pracovat s jejími doporučeními, zejména s tím, jak tato doporučení byla v závěrečném a nyní účinném znění zákona implementována.

Budu pokračovat s ochranou *ex post*, kde se ve třetí části zaměřím na možnou činnost ESLP a budu pracovat s dosavadní judikaturou týkající se dané problematiky. Zjistím, jestli již ESLP podobné případy řešil a aplikují je na situaci v Černé Hoře v roce 2020.

Od přijetí sporné černohorské konfesněprávní úpravy došlo v situaci k posunu, který je dán především novým obsazením černohorské Skupštiny (černohorský parlament), neboť prosrbská DF (*Demokratski Front*) je politicky silným subjektem s dostatečnou silou ke změně zákona.

Vláda bývalého předsedy vlády Zdravka Krivokapiće navrhla Skupštině novelu sporného zákona, přičemž novela byla schválena a došlo ke zrušení čl. 61 – čl. 64. Právní úprava je platná a účinná v tomto pozměněném znění dosud.

Srbská pravoslavná církev však svou situaci aktivně řešila a podařilo se jí vyjednat s Černou Horou bilaterální smlouvu, kterou vzájemná práva a povinnosti, včetně majetkových sporů a právního postavení Srbské pravoslavné církve jednou pro vždy vyřešila ve prospěch Srbské pravoslavné církve.²³⁷ Ve výsledku tak nebylo nutné řešit spor soudní cestou.

Otázka sporu mezi Srbskou pravoslavnou církví a Černou Horou je však nadále otevřená. Podpis smlouvy znamenal vyslovení nedůvěry vládě premiéra Dritana Abazoviće. Negativní vnímání celé situace okolo Srbské pravoslavné církve si vyžádalo další rozsáhlé protesty zejména po jmenování nového metropolity v Cetinjském monastýru. Celou situaci ohledně tohoto sporu nadále monitoruje EU v rámci procesu vstupu Černé Hory do EU.²³⁸

Situace v Černé Hoře se nezměnila takovým způsobem, aby to způsobilo neaktuálnost této případové studie. Zároveň je případová studie relevantní v aplikačním smyslu, kdy část klíčové judikatury z první případové studie této práce je aplikována v této případové studii. Případové studie tak tvoří vzájemně se doplňující celek.

4.1. Identifikace sporu a analýza zákona

Problematický černohorský zákon č. 074/19 ze dne 31. 12. 2019 o svobodě vyznání víry a právním postavením náboženských společenství byl kritizován černohorskou veřejností, zejména srbskou národnostní menšinou a nejsilnější církví v zemi – Srbskou pravoslavnou církví, zejména jejím hlavním představitelem v zemi – Arcibiskupem cetinjským a Metropolitou černohorsko-přímořským, Amfilohijem Radovićem.²³⁹ Zákon byl kritizován

²³⁷ Internetové stránky vlády Černé Hory, Potpisan Temeljni ugovor – Abazović: Šaljemo poruku mira, tolerancije i okrećemo novi list, www.gov.me (online), 3. 8. 2022, cit. dne 28. 5. 2023, dostupné z: <https://www.gov.me/clanak/potpisan-temeljni-ugovor-abazovic-saljemo-poruku-mira-tolerancije-i-okrecemo-novi-list>.

²³⁸ European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 12. 10. 2022, SWD(2022) 335 final, s. 36.

²³⁹ Amfilohije Radović zemřel dne 30. 10. 2020 v důsledku onemocnění covidem-19, v současné době je Metropolitou černohorsko-přímořským Joanikije Mićović. Viz: Internetové stránky Metropolie Černohorsko-přímořské, www.mitropolija.com (online), Životopis Njegovog visokopreosveštenstva Mitropolita crnogorsko-

z důvodu podezření z porušování lidských práv, zejména práva vlastnit majetek, a to kvůli spornému čl. 62, který říkal, že církev musí dokázat nějakým právním titulem vlastnictví svého nemovitého majetku, který je zároveň považován za kulturní dědictví Černé Hory a byl na území Černé Hory vybudován společným úsilím obyvatel před 1. prosincem 1918. Pokud tak církev neučiní, tak se daná nemovitost bude považovat za majetek státu, a to i přes skutečnost, že ho náboženské společenství užívá po staletí.

4.1.1. Historický úvod

Daný spor je založen na řadě historických událostí, kterými se formovala Srbská pravoslavná církev a nezávislá Černá Hora. První přítomnost Srbské pravoslavné církve na dnešním černoorském území se datuje do počátku 13. století, kdy byla založena Zetská eparchie,²⁴⁰ jakožto první partikulární církev Srbské pravoslavné církve vůbec, ještě před existencí černoorského státu. Historický vývoj pokračuje srbskou a poté tureckou nadvládou a následným osamostatňováním balkánských států během 19. století, kdy je Černá Hora uznána jako nezávislý stát na Berlínském kongresu roku 1878.²⁴¹ Jeden z klíčových zvrátů nastává roku 1918, kdy je Černá Hora anektována Srbskem a vzniká nový stát – Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Po anexi dochází k vydání dekretu, kterým se podřizují veškeré pravoslavné instituce v zemi srbskému patriarchátu.²⁴² Tento stav pokračoval až do roku 1993, kdy Černoorská pravoslavná církev vyhlásila nezávislost na Srbské pravoslavné církvi, ta ale dosud nezískala autokefalitu,²⁴³ tudíž nemůže být pravoslavnou církví *sui iuris*, tato církev dokonce není ani autonomní a žádná z autokefálních pravoslavných církví ji neuznává, existuje pouze v Černé Hoře jako církev registrovaná orgánem veřejné moci.

Černá Hora tvrdí, že daný nemovitý majetek nikdy ve vlastnictví žádné církve nebyl, dokládá to svým starým právním předpisem z roku 1888 (Opšti imovinski zakonik), kde je v čl. 719 řečeno, že žádné náboženské objekty se nesmí prodávat ani jinak zcizovat bez povolení státu.²⁴⁴

primorskog g. Joanikija, cit. dne 28. 5. 2023, dostupné z: <https://mitropolija.com/mitropolit-crnogorsko-primorski-joanikije/>.

²⁴⁰ Eparchie – partikulární církev svěřená biskupovi, termín užívaný pravoslavnými církvemi a katolickými církvemi východního obřadu. Viz Tretera, J. R., Horák Z.: Církevní právo. Praha: Leges, 2016, ISBN: 978-80-7502-192-2, s. 138.

²⁴¹ John V. A. Fine: The Medieval Late Balkans, A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest, The University of Michigan Press, 1994, ISBN: 0-472-08260-4, s. 108.

²⁴² Opinion on the draft law on Freedom and Religion or Beliefs and legal status of religious communities (Montenegro) No. 953/2019, 24. 6. 2019, CDL-AD(2019)010, par. 14.

²⁴³ Autokefalita – nejvyšší možný stupeň nezávislosti v pravoslaví. Viz Tretera, J. R., Horák Z.: Církevní právo. Praha: Leges, 2016, ISBN: 978-80-7502-192-2, s. 393.

²⁴⁴ Internetové stránky sdružení Harmonius, Opšti imovinski zakonik 1888, www.harmonius.org (online), cit dne 18. 4. 2020, čl. 719, dostupné z: https://www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/jugoistocna-evropa/privatno-pravo/crna-gora/Opsti_imovinski_zakonik_CG.pdf.

Na základě tohoto ustanovení je černohorská vláda přesvědčená, že šlo o státní vlastnictví i v minulosti. Zároveň argumentuje, že Srbská pravoslavná církev neměla právní subjektivitu a na černohorském území tím pádem neexistovala.²⁴⁵

Náboženským objektům se věnuje celá Část 8 historického kodexu, přičemž zároveň přiznává náboženským společenstvím svrchovanost nad těmito objekty a přiznává na jejich území platnost církevních právních předpisů. Dle mého názoru je vládní argument, že regulace zcizování objektů je důkazem státního vlastnictví, nesprávný, neboť ve stejné části starého právního předpisu je sice v určitých ohledech nad náboženskými objekty omezena církevní pravomoc, ale zároveň v jiných záležitostech je církevní pravomoc naopak rozšířena nad rámec světské jurisdikce. V novém zákoně je v čl. 12 řečeno prakticky totéž, co bylo řečeno v čl. 719 starého zákoníku, přičemž je toto ustanovení ještě rozšířeno o podmínku církevního vlastnictví majetku. Současná černohorská právní úprava tedy připouští možnost státního zásahu do prodeje církevních nemovitostí, a to i v případě církevního vlastnictví takové nemovitosti.²⁴⁶

Pro vysvětlení je důležité objasnit status pravoslavné církve v Černé Hoře v období mezi lety 1878 a 1918. Stát argumentuje, že v tomto období byly sporné církevní nemovitosti ve vlastnictví státu, nicméně již nezmiňuje, že pravoslavná církev byla součástí státní moci, arcibiskup byl jmenován panovníkem a byl virilním poslancem.²⁴⁷ Podle čl. 40 tehdejší Ústavy Černohorského knížectví z roku 1905 bylo státním náboženstvím východní pravoslavná a státní církví byla Černohorská pravoslavná církev.²⁴⁸ Zde vyvstává další problém týkající se dnešního statusu autokefality černohorské církve. Stát v té době černohorské církvi přiznával autokefalitu, a to s garancí na ústavní úrovni, nicméně z kanonickoprávního hlediska stát nemá pravomoc něco takového udělat. Proces přiznávání autokefality je závislý na ostatních pravoslavných církvích, nikoliv na světské moci.²⁴⁹ Z kanonickoprávního hlediska tedy veškeré pravoslavné instituce byly podřízeny srbskému patriarchátu, z hlediska veřejnoprávního byly

²⁴⁵ Služba za odnose s javnošću Vlade Crne Gore, 5 mitova o predlogu zakona o slobodi vjeroispovijesti, www.gov.me (online), 22. 12. 2019, cit. (12. 4. 2020), dostupné z: <http://www.gov.me/vijesti/219109/5-MITOVA-O-PREDLOGU-ZAKONA-O-SLOBODI-VJEROISPOVIJESTI.html>.

²⁴⁶ Internetové stránky sdružení Harmonius, Opšti imovinski zakonik 1888, www.harmonius.org (online), cit dne 18. 4. 2020), čl. 719, dostupné z: https://www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/jugoistocna-evropa/privatno-pravo/crna-gora/Opsti_imovinski_zakonik_CG.pdf.

²⁴⁷ ŠÍSTEK, F., Dějiny Černé Hory, Praha: NLN, s.r.o., 2017, ISBN: 978-80-7422-498-0, s. 239-240.

²⁴⁸ Internetové stránky projektu Montenegrina, Ustav za Knjaževinu Crnu Goru 1905, www.montenegrina.net (online), cit. dne 18. 4. 2020, dostupné z: <https://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/dokumenti/Ustav%20Crne%20Gore%20iz%201905.pdf>, čl. 40.

²⁴⁹ JACOŠ, J. Církevní právo, Prešov: Prešovská univerzita v Prešově – Pravoslavná bohoslovecká fakulta, 2006, ISBN: 80-8068-499-5, s. 94-96.

podřízeny přímo státu jakožto orgány veřejné moci a stát jejich podřízenost srbskému patriarchátu neuznával.

4.1.2. Srbská pravoslavná církev v Černé Hoře

Dalším problémem v souvislosti s tímto zákonem je problematika právní subjektivity Srbské pravoslavné církve v Černé Hoře. Srbská pravoslavná církev není registrovanou církví podle nového zákona ani evidovanou církví podle starého zákona z roku 1977, tudíž podle černoohorského práva nemá status právnické osoby.

Srbská pravoslavná církev argumentuje tím, že na území Černé Hory existovala již před její existencí, a nemá tudíž povinnost vůči Černé Hoře se registrovat u jejích světských orgánů. Tato církev též zastává právní výklad, že se registrovat nemusí, protože již subjektivitu získala v minulosti, jednak před existencí Černé Hory a také na základě toho, že Černá Hora s ní v minulosti několikrát diskutovala určité záležitosti, čímž jí *de facto* uznala jako subjekt práv a povinností. Církev také napadá retroaktivní účinky nové konfesněprávní úpravy a považuje požadavek registrace za nepřijatelný a zbytečný.²⁵⁰

Podle čl. 18 získává náboženské společenství status právnické osoby zápisem do příslušného registru, přičemž ale čl. 19 říká, že náboženské společenství, respektive jeho část (partikulární církve), jehož sídlo se nachází v zahraničí, se registrovat nemusí. Srbský patriarchát sídlí prozatímně v Bělehradě, tudíž tuto podmínku splňuje.

Problematickým by mohl být čl. 24, který dle mého názoru nepřímou může diskriminovat Srbskou pravoslavnou církev. Tento článek říká, že jako dosud existující náboženská společenství, která se podle nového zákona tedy nemusí registrovat, jsou uznávána ta, která jsou evidována podle starého zákona z roku 1977. Srbská pravoslavná církev není ani v této evidenci s tím, že na tomto území existovala již dříve. Na základě tohoto ustanovení by mohla být zpochybnována právní subjektivita Srbské pravoslavné církve.

Podle čl. 28 odst. 2 nemají neregistrovaná a neevidovaná náboženská společenství statut registrovaných náboženských společenství a nemohou využívat některé výhody takovým společenstvím garantované a není jim přiznán status právnické osoby. Tento zákon tedy dělí náboženská společenství do jakýchsi dvou skupin, přičemž jedné skupině (registrovaným a

²⁵⁰ Zpravodajský web Slobodna Evropa, Bez registracije, SPC u Crnoj Gori pravno ne postoji?, www.slobodnaevropa.org, (online), 23. 1. 2020, cit. (18. 4. 2020), dostupné z: <https://www.slobodnaevropa.org/a/registracija-spc-crna-gora-pravni-status/30392895.html> nebo také: Zpravodajský web RTCG, SPC ne može da pregovara, nema pravni subjektivitet, www.rtcg.me, (online), 15. 2. 2020, cit. (18. 4. 2020), dostupné z: <http://www.rtcg.me/vijesti/politika/269146/spc-ne-moze-da-pregovara-nema-pravni-subjektivitet.html>.

evidovaným) přiznává určité výhody, které druhé skupině nepřiznává. Toto se podle mě může jevit jako diskriminující, tedy v rozporu s čl. 14 Úmluvy, protože by tak mohlo u některých náboženských společenství dojít ke zhoršení již dosaženého lidskoprávního standardu.

V závislosti na výše zmíněném není jasné, jaké vlastně Srbská pravoslavná církev má v Černé Hoře právní postavení. Výjimka v čl. 19 se na Srbskou pravoslavnou církev vztahuje, ale ze zákona nevyplývá, jestli bude ve zvýhodněné nebo znevýhodněné skupině náboženských společenství. Osobně si myslím, že takové dělení na dvě skupiny je poměrně nešťastné a náboženská společenství, která na daném území nepochybně existují po staletí (např.: Srbská pravoslavná církev, místní islámská sdružení, Katolická církev), by neměla mít povinnost registrace.

Podle vyvinuté mezinárodní praxe není přípustné jakékoliv náboženské společenství nutit, ať už přímo nebo nepřímo, k registraci. Jednak samotná otázka registrace a nucení k registraci či evidenci může být v rozporu s čl. 9 Úmluvy, neboť se může leckdy jednat o historickou a teologickou problematiku, která by mohla jít proti vyznání a dogmatům daného náboženského společenství.²⁵¹ Zároveň je ale nutné zajistit, aby všechna náboženská společenství měla možnost vykonávat určitá právní jednání, která jí jsou zaručena dosavadní mezinárodněprávní praxí.²⁵²

4.1.3. Vlastní analýza zákona

Zákon je rozdělen na šest částí, přičemž první se věnuje obecným ustanovením, druhá registracím a evidencím náboženských společenství, třetí právům a povinnostem náboženských společenství a jejich věřících, čtvrtá školství, pátá část jsou sankce za porušení zákona a šestá část obsahuje přechodná a závěrečná ustanovení.

Jedním z problémů je určitý zásah do dělby moci. V již zmíněném čl. 21 je řečeno, že o určitém druhu sporů mezi náboženskými společenstvími bude rozhodovat příslušné ministerstvo podle procesního předpisu, jde tedy o vyjmutí určitého druhu sporů z jurisdikce soudů, jakožto orgánů moci soudní, a přesunutí do jurisdikce ministerstva jakožto orgánu moci výkonné.

²⁵¹ Joint Opinion on Freedom of Conscience and Religious Organizations in the Republic of Kyrgyzstan by the Venice Commission and OSCE/ODIHR Advisory Council on Freedom of Religion or Belief, CDL-AD(2008)032, para. 26.

²⁵² Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia, 17. 10. 2011, CDL-AD(2011)028, par. 69.

Dalším problematickým bodem v tomto zákoně je čl. 54, který zakazuje církvím vytvářet a provozovat základní školy, tento zákaz se jeví jako zbytečné omezování svobody církevního vzdělávání. Tento zákaz se poprvé objevil v zákoně z roku 1977, který nový zákon rekonstruuje.

Klíčovým problémem v celém sporu jsou ovšem čl. 62 a 63, které náboženským společenstvím udávají povinnost zpětně prokazovat právní tituly k vlastnictví majetku. Čl. 62 přímo říká, že náboženské společenství užívající náboženský objekt (tj. klášter, kostel, atd...), který je kulturním dědictvím Černé Hory a byl vybudován společným úsilím obyvatel, musí dokázat existující právní titul vlastnictví k takovému objektu, který potvrzuje, že ho dané náboženské společenství vlastnilo ještě před 1. prosincem 1918. Důkazní standard dokazování takového právního titulu k nemovitosti je uznáván podle správního procesního předpisu (Zakon o upravnom postupku) a subsidiárně podle civilního procesního předpisu (Zakon o parničnom postupku). Stát argumentuje skutečností, že některá náboženská společenství mají sporné nemovitosti pouze ve vadné držbě, ale nikoliv v řádném vlastnictví, zdůvodňuje to skutečností, že některé nemovitosti byly převáděny v době občanské války, a to na různé subjekty, většinou na jednotlivé partikulární církve nebo jednotlivé kněze.²⁵³

Typ procesů podle sporného zákona byl vyňat z jurisdikce soukromoprávního soudnictví a byl podřazen do jurisdikce správních orgánů a správních senátů. Celý proces bude tedy probíhat tak, že stát si podá podle čl. 63 návrh na zápis vlastnictví do katastru nemovitostí, přičemž katastr vyrozumí náboženské společenství, že se tak stalo. Následně bude probíhat správní řízení, kterým bude státu zapsáno vlastnictví, pokud náboženské společenství neprokáže podle výše uvedených standardů své vlastnické právo nad spornou nemovitostí. Tento zápis bude mít účinky vzniku presumpce vlastnictví státu nad spornou nemovitostí, přičemž náboženské společenství bude mít možnost správní rozhodnutí napadnout a rozporovat ho před soudním orgánem správní soudní soustavy, přičemž opět náboženské společenství ponese důkazní břemeno. Stát argumentuje, že vyjmutí tohoto procesu ze soustavy občanskoprávních senátů a obrácení důkazního břemena je nutné, neboť pokud by musel stát dokazovat své vlastnictví, žalovat jednotlivé zapsané vlastníky a vést velké množství procesů, znamenalo by to pro něj neúměrné náklady a velké časové průtahy, které by mohly ohrozit deklarovaný cíl zákona – ochranu kulturního dědictví Černé Hory. Dochází zde tedy ke konfliktu různých práv, práva náboženských společenství vlastnit majetek, které garantuje čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, omezení tohoto práva by mohlo vyústit i v omezení práva podle čl. 9 Úmluvy, neboť v mnohým

²⁵³ Opinion on the draft law on Freedom and Religion or Beliefs and legal status of religious communities (Montenegro) No. 953/2019, 24. 6. 2019, CDL-AD(2019)010, par. 60.

těchto náboženských objektech se nachází posvátné relikvie nebo jde o posvátná poutní místa, a povinností státu chránit své kulturní dědictví.²⁵⁴

Dle mého názoru ustanovení o vlastnictví (čl. 62 a čl. 63) nepřímo diskriminují Srbskou pravoslavnou církev, mohl by tedy být porušen čl. 14 Úmluvy. Problematičnost z hlediska čl. 14 Úmluvy spočívá v tom, že zákon nastavuje takové podmínky, které postihnou z velké většiny (ne-li pouze) partikulární církve Srbské pravoslavné církve. Ostatní náboženská společenství, která v době před rokem 1918 existovala na území Černé Hory, vlastní nemovitosti, které spadají do definice v čl. 62, nicméně tehdy tyto nemovitosti neležely na území Černé Hory, černohorská monarchie měla jinou rozlohu než dnešní stát a některá území, která jí dnes patří, jí tehdy nepatřila (např.: Kotorský záliv, do roku 1913 i Sandžak).²⁵⁵

Nemalé kontroverze budí i proces přijímání tohoto zákona, který podle odpůrců nového zákona neproběhl v souladu s černohorskou ústavou, protože opoziční poslanci byli násilně vyvedeni z prostor Skupštiny (parlamentu Černé Hory) a následně drženi ve vazbě.²⁵⁶ Vláda tvrdí, že opoziční poslanci napadli předsedu Skupštiny (parlament Černé Hory) a pokusili se násilně přerušit hlasování, přičemž opozice tvrdí, že násilí vyprovokovala vládní koalice za účelem zbavení se opozice při procesu přijímání tohoto zákona. Po tomto činu začaly po celé zemi poměrně násilné protesty, které stále probíhají. Mimo jiné navíc prezident Černé Hory volá po obnově Černohorské pravoslavné církve a její nezávislosti na srbské církvi.²⁵⁷ Mezi srbskou veřejností tedy existuje podezření, že tato snaha černohorského státu je snahou o omezení srbského vlivu v zemi a zabavení významného náboženského majetku Srbské pravoslavné církve a jeho převedení na Černohorskou pravoslavnou církev. Jakékoliv převádění majetku černohorská vláda odmítá a hájí se, že pouze chce chránit národní dědictví a urovnat majetkové spory, na druhou stranu Černohorská pravoslavná církev nový zákon vítá a její vrchní představitel arcibiskup Mihailo několikrát deklaroval, že majetek Srbské pravoslavné církve v Černé Hoře má přejít na její černohorský protějšek, neboť Černá Hora nemůže existovat bez vlastní církve a církev nemůže existovat bez majetku. Otázka je, jestli kontroverzním zákonodárstvím dojde ke spravedlivému a legitimnímu urovnání majetkových poměrů mezi

²⁵⁴ *Tamtéž*, par. 66.

²⁵⁵ ŠÍSTEK, F., *Dějiny Černé Hory*, Praha: NLN, s.r.o., 2017, ISBN: 978-80-7422-498-0, s. 278.

²⁵⁶ Zpravodajský web Slobodna Evropa, *Zakon o crkvama u Crnoj Gori usvojen, poslanici DF privedeni*, www.slobodnaevropa.org, (online), 26. 12. 2019, cit. (19. 4. 2020), dostupné z: <https://www.slobodnaevropa.org/a/30345319.html>.

²⁵⁷ Zpravodajský web Al Jazeera, *Djukanović: Crna Gora treba imati svoju pravoslavnu*, www.balkans.aljazeera.net, (online), 14. 2. 2020 (cit. 19. 4. 2020), dostupné z: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dukanovic-crna-gora-treba-imati-svoju-pravoslavnu-crkvu>.

jednotlivými náboženskými společenstvími a státem. Dle mého názoru by takovéto urovnání mělo jít spíše cestou nezávislé občanskoprávní soudní soustavy než přijímání kontroverzních a účelových zákonů s možnými lidskoprávními omezeními na úrovni Úmluvy.²⁵⁸

4.2. Ex ante kontrola zákona

V této podkapitole se budu věnovat *ex ante* kontrole zkoumané právní úpravy před Benátskou komisí. Benátská komise v této věci vydala stanovisko č. 953/2019, CDL-AD(2019)010 (dále „Stanovisko“).²⁵⁹ Cílem Benátské komise v této věci bylo posoudit, jestli jí předložený návrh zákona je nějakým způsobem problematický z lidskoprávního hlediska. Pro posouzení tohoto konkrétního problému Benátská komise pracovala s vlastní směrnicí (*guidelines*) pro přezkum konfesněprávní úpravy. Je nutné zdůraznit, že není cílem ani úkolem Benátské komise poskytnout odpověď na otázku, kdo má na sporné nemovitosti vlastně právo, cílem Benátské komise je pouze posoudit, jestli je návrh zákona v rozporu s Úmluvou, jejími protokoly a šířeji i mezinárodními standardy.²⁶⁰

4.2.1. Stanovisko Benátské komise

Benátské komisi byl v květnu roku 2019 předán návrh nové černohorské konfesněprávní úpravy a v červnu téhož roku k němu bylo vydáno doporučující Stanovisko. Stanovisko nejprve popsalo právní základ, na kterém stojí zákon i jeho posuzování, mimo právní předpisy bylo poukázáno i na skutečnosti týkající se věřící populace Černé Hory a na dosavadní praxi Černé Hory v komunikaci s náboženskými společenstvími. Stanovisko obsahuje i historický podklad, který je důležitý v posuzování tohoto zákona, nicméně tento podklad byl vypracován pouze na základě zdrojů a informací, které poskytla Černá Hora, přičemž je zde uvedeno, že s touto verzí Srbská pravoslavná církev nesouhlasí. Je zde také zdůrazněno, že Srbská pravoslavná církev, jakožto církev existující ještě před přijetím staré právní úpravy z roku 1977, neměla povinnost provést evidenci podle tohoto zákona. Bylo také deklarováno, že standardem pro posuzování

²⁵⁸ Zpravodajský web DW, Montenegro: 18 opposition lawmakers held after violent protests against religious law, [www.dw.com](https://www.dw.com/en/montenegro-18-opposition-lawmakers-held-after-violent-protests-against-religious-law/a-51809393), (online), 27. 12. 2019, cit. (12. 4. 2020), dostupné z: <https://www.dw.com/en/montenegro-18-opposition-lawmakers-held-after-violent-protests-against-religious-law/a-51809393> nebo také: Zpravodajský web Danas.rs, Zakon o slobodi veroispovesti: Kome odgovara nestabilna Crna Gora, www.danas.rs, (online), 13. 1. 2020, cit. (12. 4. 2020), dostupné z: <https://www.danas.rs/bbc-news-serbian/zakon-o-slobodi-veroispovesti-kome-odgovara-nestabilna-crna-gora/>.

²⁵⁹ Tymofeyeva, A., Šturma, P., Bílková, V., Jančárková, T.: Protection of Human Rights in the Post-Communist Countries in the Context of the Case-law of the European Court of Human Rights, Prague: nakladatelství Eva Roztoková, 2014, s. 131-132, ISBN: 978-80-87975-20-6

²⁶⁰ Venice Commission Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion and belief, 11. 4. 2004, CDL(2004)061, s. 14, s. 20.

lidskoprávních dopadů bude hlavně Úmluva a její výklad ESLP. Dále následuje analýza s průběžným poukazováním na jednotlivé problémy.²⁶¹

Stanovisko poukázalo na proces přípravy návrhu zákona, kde doporučilo, aby byl návrh zákona pečlivěji konzultován se zástupci náboženských společenství a s úřadem Ochrance lidských práv a svobod (dále „Ombudsman“). Kritika zazněla poukázáním na skutečnost, že úřad Ombudsmana neměl dostatek času na to, aby pro Benátskou komisi vypracoval vlastní stanovisko, protože mu byl návrh zákona doručen pozdě. Dále Benátská komise poukazuje na nedostatečný dialog mezi náboženskými společenstvími a státem. V závěru vydává doporučení, aby bylo dáno více prostoru dialogu a Ombudsmanovi. Co se dialogu týče, problematický je přístup jednotlivých náboženských společenství, která mezi sebou nemají dobré vztahy a odmítají vést společný dialog, jde zejména o Černohorskou pravoslavnou církev a Srbskou pravoslavnou církev. Nicméně Benátská komise odmítla dělat jakékoli závěry a setrvala na doporučení aktivnějšího dialogu.²⁶²

Stanovisko dále rozebírá rozsah svobody vyznání v návrhu zákona, kde je doporučeno upravit některá ustanovení tak, aby byla ve větším souladu s Úmluvou. Na základě těchto doporučení byla změněna znění příslušných článků, která omezovala výkon práv zaručených čl. 9 Úmluvy, konkrétně odpadla přísnější regulace výkonu práva na svobodu vyznání.²⁶³

Další část Stanoviska se zabývá registrací náboženské společnosti podle tohoto zákona. Benátská komise zmiňuje, že existují dvě možnosti registrace, a to je registrace podle nového zákona a podle zákona z roku 1977. V souvislosti s registrací náboženského společenství byla důkladně rozebrána problematika povinnosti náboženského společenství se registrovat. Benátská komise kritizovala nejasnost a kontradiktornost některých ustanovení návrhu zákona. Upozornila, že čl. 25 odst. 3 říká, že podmínkou pro získání statusu právnické osoby části zahraničního náboženského společenství je registrace nebo evidence, přičemž ale čl. 19 říká, že takováto část náboženského společenství se zapisovat do evidence nemusí. Benátská komise toto vidí jako dvě ustanovení, která si navzájem protirečí. Na jednáních o návrhu zákona s Benátskou komisí Černá Hora tento závěr odmítla s tím, že jde jen o jakýsi benefit, který může náboženské společenství požadovat. Znění těchto článků, ačkoliv je Benátská komise doporučovala změnit, zůstalo zachováno. Dále zákon nadále i přes doporučení Benátské komise

²⁶¹ Opinion on the draft law on Freedom and Religion or Beliefs and legal status of religious communities (Montenegro), 24. 6. 2019, CDL-AD(2019)010, par. 6-22

²⁶² *Tamtéž*, par. 23-24

²⁶³ *Tamtéž*, par. 25-29

přímo nespécifikuje výčet práv, která jsou vyhrazena pouze pro registrovaná či evidovaná náboženská společenství.²⁶⁴

Dále byly řešeny podmínky k založení náboženského společenství. Benátská komise vyzdvihla skutečnost, že podle návrhu zákona stačily pouze tři osoby k založení náboženského společenství. V návrhu zákona byla podmínka, aby tyto tři osoby měly státní občanství Černé Hory nebo povolení k trvalému pobytu na jejím území a byly občany jiného státu. Benátská komise vydala doporučení, aby byla tato možnost rozšířena i na osoby bez státního občanství, přičemž dnešní znění zákona tuto možnost lidem bez občanství garantuje.²⁶⁵

V čl. 30, který taxativně vyjmenovává případy, kdy může být zakázána činnost náboženského společenství, byl zaznamenán nedostatek. Benátská komise zde kritizovala skutečnost, že toto ustanovení pracuje automaticky se zákazem činnosti takového náboženského společenství a doporučuje, aby zde bylo výslovně řečeno, že zákaz činnosti by přišel v úvahu, až kdyby nebylo žádné proporcionálnější řešení případného problému. Toto doporučení do dnešního znění čl. 30 zákona zapracováno nebylo.²⁶⁶

Další část Stanoviska se zabývala odpovědností náboženských společenství a jejich věřících, přičemž byla opět vydána nějaká doporučení, kterým tentokrát bylo vyhověno. Na tuto část navazovala část týkající se náboženského školství, která byla Benátskou komisí přijata pozitivně, nicméně bylo doporučeno, aby bylo dovoleno náboženským společenstvím zakládat a provozovat též základní školy, což vyslyšeno nebylo a zákaz platí dále.²⁶⁷

Nejobsáhlejší část, co se doporučení týče, byla část zabývající se majetkem náboženských společenství. Benátská komise pracovala s argumenty obou stran, přičemž stát argumentoval skutečností, že náboženská společenství mají podle jeho názoru nad některými nemovitostmi vadnou držbu. Ta je údajně dána tím, že nemovitosti, o které se vede spor, jsou zapsány jako vlastnictví jednotlivých partikulárních církví nebo kněží, protože se tak dělo narychlo v 90. letech v průběhu válečného zmatku. Náboženská společenství tuto skutečnost nepopírají, ale vadnou držbu odmítají.²⁶⁸

Poté se Benátská komise zabývala skutečností, že podle návrhu zákona byl tento druh majetkových sporů vyňat ze soudní struktury občanskoprávní a byl zařazen jako zvláštní

²⁶⁴ *Tamtéž*, par. 33-36

²⁶⁵ *Tamtéž*, par. 37.

²⁶⁶ *Tamtéž*, par. 41.

²⁶⁷ *Tamtéž*, par. 49-53, par. 78.

²⁶⁸ *Tamtéž*, par. 58.

správní proces, který začne u černoorského katastru nemovitostí a v případě potřeby bude pokračovat cestou správního soudnictví, případně soudnictví ústavního. Stát argumentoval, že takováto změna je nutná, aby se předešlo zatížení soudů, průtahům v řízeních a výdajům státu na velké množství jednotlivých procesů, protože v současné době v katastru u jednotlivých náboženských objektů, kterých se tato nová úprava může potencionálně týkat, jsou zapsány jako vlastníci různé osoby (jednotlivé partikulární církve, církevní právnické osoby nebo kněží). Tato úprava sice státu ulehčuje jeho situaci v případném vymáhání svých práv, nicméně naopak ztěžuje situaci jednotlivým náboženským společenstvím. Podle černoorského práva zakládá zápis do katastru presumpci vlastnictví, která by v tomto případě připadla státu a důkazní břemeno by nesla jednotlivá náboženská společenství. V souvislosti s věcnou příslušností byla řešena i problematika důkazního standardu. V předloženém návrhu zákona nebyl žádný standard určen, načež bylo Benátské komisi vysvětleno, že důkazní standard bude použit podle příslušných ustanovení správního a civilního procesního předpisu. Benátská komise doporučila odkázání na konkrétní ustanovení těchto zákonů, ale toto doporučení nebylo do současného znění zapracováno.

Benátská komise se zabývala i možností, že by jednotlivá náboženská společenství mohla sporné nemovitosti vydržet. Podle černoorské právní úpravy je možné nemovitosti vydržet, nicméně stát v tomto případě argumentoval jednak vadnou držbou, za kterou považuje církevní držbu některých objektů, a jednak také skutečností, že podle dosavadní černoorské judikatury není možné vydržet nemovitosti patřící státu.

Byla řešena i účelovost návrhu zákona, přičemž bylo Benátskou komisí zhodnoceno, že zákon jako takový má legitimní cíle: ochranu kulturního dědictví Černé Hory, rekodifikaci zastaralé konfesněprávní úpravy, ochranu náboženských menšin a ochranu výkonu práva vyznání víry. Podle Benátské komise jsou sporné články (byť s doporučením nemalých úprav) v souladu s Úmluvou a jejími protokoly. Daný návrh zákona obsahuje garanci, že samotné nabytí právní moci rozhodnutí o zápisu státního vlastnictví nad nemovitostí nebude znamenat automatické vyhoštění náboženských společenství z těchto objektů, tato garance je též výsledkem doporučení Benátské komise.

Benátská komise zjišťovala, jestli bude náboženským společenstvím, které přijdou o držbu nad nemovitostmi podle nového zákona, nějak kompenzována finanční ztráta zdrojů uložených do těchto nemovitostí. Zástupci státu Benátské komisi na jednáních s ní garantovali, že tomu tak bude, nicméně do návrhu zákona toto zapsáno nebylo. V platném a účinném znění taková garance také není, přestože to Benátská komise důrazně doporučila.

4.2.2. Zhodnocení

Benátská komise provedla komplexní rozbor návrhu zákona včetně důkladné historické analýzy. Je nutné podotknout, že historická analýza mohla být do velké míry ovlivněna tím, že Benátská komise použila pouze takové podklady, které jí dodala Černá Hora a se kterými místní partikulární církev Srbské pravoslavné církve nesouhlasí, nicméně takovou skutečnost ve svém Stanovisku Benátská komise připouští.²⁶⁹

Byly zjištěny některé nedostatky, nicméně návrh zákona jako takový na Benátskou komisi nepůsobil tak, že by nějak vážně porušoval ustanovení Úmluvy a jejích protokolů a jiné standardy mezinárodněprávní ochrany lidských práv. Benátská komise vydala mnohá doporučení, z nichž většina byla vzata v potaz a zapracována do konečného znění zákona, nicméně některá důležitá doporučení, jako například možnost náboženských společenství zakládat základní školy, zapracována nebyla, což může mít potenciál k porušení čl. 2 Protokolu č. 1 k Úmluvě. Dále nebylo zapracováno doporučení odkázat na příslušná ustanovení procesních předpisů upravujících důkazní standard v dokazování vlastnictví náboženskými společenstvími. Stejně tak nebyla do zákona zapracována garance odškodnění náboženských společenství za náklady spojené s údržbou nemovitostí, které stát považuje za vlastní a za ztrátu držby nad nimi. Benátská komise uvítala, že zápis vlastnictví státu nad náboženskými objekty automaticky neznamená konec užívání ze strany náboženského společenství, nicméně podle čl. 64 sporného zákona má stát kdykoliv právo náboženskému společenství nařídít přerušování užívání, přičemž zákon neupravuje žádné důvody, které by takový příkaz mohly způsobit, stejně tak neupravuje žádné možnosti přezkumu a ochrany náboženských společenství, pokud se toto stane. Osobně toto ustanovení považuji za nedostatečné.

Výše zmíněné problémy dle mého názoru mají potenciál neproporcionálního zásahu do některého z práv zaručených Úmluvou a jejími protokoly. Stejně tak vlastnický spor bude pravděpodobně muset řešit černohorská justice, a to i se zapojením Ústavního soudu a pravděpodobně i Evropského soudu pro lidská práva, o jehož případné zapojení pojednám v následující podkapitole.

²⁶⁹ *Tamtéž*, par. 12.

4.3. Kontrola ex post

V této podkapitole se budu zabývat možností ochrany náboženských společenství před Evropským soudem pro lidská práva. Rozeberu možnosti ochrany dotčených náboženských společenství před tímto soudním orgánem z hlediska jeho dosavadní judikatury, která by mohla být na tento případ aplikovatelná.

4.3.1. Slučitelnost stížnosti s Úmluvou

Spor před ESLP by byl v tomto případě založen pravděpodobně na základě individuální stížnosti podané náboženským společenstvím, případně jeho partikulární církví, ale také jednotlivými kněžími, protože v některých případech jsou oni v současné době zapsáni jako vlastníci sporných nemovitostí. Takováto individuální stížnost se podává podle čl. 34 Úmluvy. Aby byla stížnost přijatelná, musí splňovat určité náležitosti podle čl. 35 Úmluvy. Stížnost není slučitelná s čl. 35 Úmluvy, pokud se vyskytne nějaký druh neslučitelnosti.²⁷⁰

Neslučitelnost *ratione materiae* je situace, kdy se stěžovatel dovolává něčeho, co není Úmluvou nebo jejími protokoly chráněno, v tomto případě by se stěžovatel pravděpodobně dovolával práv v čl. 6, čl. 9 a čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.²⁷¹

Dalším druhem neslučitelnosti je neslučitelnost *ratione personae*, kdy je problém v subjektu. V tomto případě by problém nastat neměl, neboť ESLP již judikoval, že v případě, kdy stát rozporuje právní subjektivitu náboženských společenství na základě neregistrování se, ačkoliv existovali již před konfesněprávní úpravou, (*Moscow branch of the Salvation Army v. Russia*, 5. 10. 2006; *Canea Catholic Church v. Greece*, 16. 12. 1997), tak má náboženské společenství aktivní žalobní (resp. stížnostní) legitimaci bez ohledu na právní subjektivitu podle vnitrostátního práva.²⁷²

Neslučitelnost *ratione temporis* (stížnost na skutečnost, která se stala před ratifikací Úmluvy) nenastane, neboť Černá Hora ratifikovala Úmluvu v roce 2003 s účinností od roku 2006. Protokol č. 1 ratifikovala společně s Úmluvou.²⁷³

²⁷⁰ Tymofeyeva, A., Šturma, P, Bílková, V., Jančárková, T.: Protection of Human Rights in the Post-Communist Countries in the Context of the Case-law of the European Court of Human Rights, Prague: nakladatelství Eva Roztoková, 2014, ISBN: 978-80-87975-20-6, s. 35-36.

²⁷¹ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 187.

²⁷² *Tamtéž.*

²⁷³ Stránky Rady Evropy, Chart of signatures and ratifications of Treaty 005, www.coe.int, (online), 22. 4. 2020, cit. 22. 4. 2020, dostupné z: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/signatures?p_auth=GSp453yV. KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 187.

Dalším druhem neslučitelnosti je neslučitelnost *ratione loci* (problém by nastal mimo území Vysoké smluvní strany, na kterou si stěžovatel stěžuje), nicméně ta je v tomto případě vyloučena, protože celý problém je na založen na tom, že se stal na černohorském území.²⁷⁴

Čl. 35 Úmluvy definuje další spíše formální náležitosti stížnosti, jde o vyčerpání všech domácích opravných prostředků, stížnost také nesmí být anonymní, musí být podána do čtyř měsíců od posledního domácího rozhodnutí. Není přijatelná, pokud byla podána již jinému rozhodčímu nebo soudnímu orgánu, pokud neobsahuje nové důležité skutečnosti.

4.3.2. Problematika právní subjektivity Srbské pravoslavné církve

ESLP již v minulosti řešil problematiku právní subjektivity církve v souvislosti s možným porušením práva chráněného čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě. Stalo se tak v případě Katolický kostel v Canea proti Řecku, kdy byla zpochybněna subjektivita Katolické církve v Řecku. V případě šlo o majetkový spor mezi zmíněným kostelem a dvěma fyzickými osobami, co neoprávněně užívaly církevní pozemek. Stěžovatel žaloval neoprávněné uživatele, nicméně jeho žaloba byla zamítnuta soudem druhého stupně z toho důvodu, že prý Katolická církev v Řecku nemá právní subjektivitu, protože se neregistrovala podle státní konfesněprávní úpravy, vnitrostátní soudy argumentovaly domácími předpisy a mezinárodní smlouvou (Sèvreská smlouva).²⁷⁵

Církev v tomto sporu argumentovala skutečností, že neměla povinnost se registrovat po přijetí domácí konfesněprávní úpravy, neboť existovala již dávno před vznikem Řecka jako samostatného státu, tedy právní subjektivitu již nabyla a nebylo třeba ji nabývat znovu. Jako podporu tohoto argumentu ještě církev uvedla, že podle ustálené judikatury a soukromoprávních smluv, které její partikulární církve uzavíraly, je nutné tuto církev považovat za subjekt práv a povinností.²⁷⁶

ESLP církvi v její stížnosti vyhověl a stát byl nucen platit náhradu škody. Soud uznal církvi její argumenty týkající se právní subjektivity, přičemž stanovil, že všechna náboženská společenství, která existovala v Řecku ještě před přijetím příslušné konfesněprávní úpravy, mají právní subjektivitu *sui generis*.²⁷⁷

Dle mého názoru by tento případ byl aplikovatelný na situaci Srbské pravoslavné církve v Černé Hoře, jde o podobné problémy. Srbská pravoslavná církev existuje na území dnešní

²⁷⁴ *Tamtéž*.

²⁷⁵ Katolický kostel v Canea proti Řecku, rozsudek ve věci 25528/94 ze dne 16. 12. 1997, par. 12-13.

²⁷⁶ *Tamtéž*, par. 21.

²⁷⁷ *Tamtéž*, par. 35.

Černé Hory déle než černohorský stát, přičemž od svého vzniku ve 13. století vlastní majetek, vstupuje do právních vztahů a vykonává činnosti typické pro subjekt práva.

4.3.3. Ochrana vlastnictví náboženských společenství

Majetkovému sporu popisovanému v této práci je asi nejpodobnější případ Svaté kláštery proti Řecku. V tomto případě stát vydal v roce 1987 novou konfesněprávní úpravu, jíž se prohlásil vlastníkem zemědělské půdy, která byla v držbě Řecké pravoslavné církve. Stát uložil církvi povinnost ke každému pozemku doložit právní titul vlastnictví, aby státní vlastnictví vyvrátila, přičemž byl zaveden velice přísný důkazní standard a jakákoliv možnost vydržení a dobré víry nepřicházela v úvahu, protože stát považoval církevní držbu za vadnou.²⁷⁸

Církev argumentovala tím, že není možné doložit právní tituly podle požadovaného důkazního standardu k pozemkům, které vlastní již z dob Byzantské říše, protože v té době nebyla na řeckém území prováděna tak důkladná evidence nemovitého majetku jako v době sporu, navíc dané právní tituly jsou dávno zničené zejména vlivem osmanské nadvlády a jiných historických událostí.

ESLP rozhodl, že takováto *de facto* konfiskace klášterních pozemků je porušením čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě. Bylo mimo jiné kritizováno, že daný zákon, stejně jako v případě nové černohorské konfesněprávní úpravy, negarantoval církvi žádné právo kompenzace za ztrátu držby.²⁷⁹

Tento případ je současné černohorské situaci hodně podobný. Stát vydal novou konfesněprávní úpravu, v níž napadá církevní vlastnictví za účelem nějakého legitimního cíle (v případě Řecka ekonomicky efektivní využití zemědělské půdy a pozemková reforma, v případě Černé Hory ochrana kulturního dědictví),²⁸⁰ přičemž to provádí tím způsobem, že sebe nechává zapsat jako vlastníka pozemku a po církvi vyžaduje, aby prokázala opak, přičemž zavádí přísný důkazní standard a obrací důkazní břemeno. Církev oproti tomu argumentuje skutečností, že na daném území funguje několik stovek let a stejně dlouhou dobu užívá sporný pozemek. Pro obě situace je těžké vzhledem k historickým okolnostem dodržet daný důkazní standard. Obě konfesněprávní úpravy negarantují kompenzaci za ztrátu nemovitostí. Je nutné zmínit, že v černohorském případě je alespoň garantován soudní přezkum, ačkoliv je otázka, jak to bude

²⁷⁸ Svaté kláštery proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 13092/87 a 13984/88 ze dne 9. 12. 1994, par. 24-25 nebo také: KMEC, Jirí, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 963.

²⁷⁹ Svaté kláštery proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 13092/87 a 13984/88 ze dne 9. 12. 1994, par. 85.

²⁸⁰ *Tamtéž*, par. 24.

fungovat v případě Srbské pravoslavné církve vzhledem k její problematické právní subjektivitě.

V souvislosti s ochranou majetku vyvstává i otázka ochrany práva zaručeného v čl. 9 Úmluvy, tedy práva na vyznání víry. V případě černohorských sporných nemovitostí by mohl tento spor vyvrcholit i v porušení čl. 9 společně s porušením čl. 1 Protokolu č. 1, protože napadané objekty jsou objekty náboženského charakteru, které jsou nutné v provozování náboženských obřadů a jiných důležitých aktivit, stejně tak jde o významná pravoslavná poutní místa, nejedná se o zemědělské pozemky jako v případě výše. Srbská pravoslavná církev kritizuje skutečnost, že daný zákon cílí přímo na ní a je možné, že se bude dovolávat i čl. 14 Úmluvy.

4.5. Shrnutí případové studie

V případové studii jsem se zaměřil nedávný a aktuální problém s mezinárodněprávním přesahem, tedy na novou černohorskou konfesněprávní úpravu. V první části jsem shrnul některé historické události, které s daným problémem souvisí, přičemž jsem se zaměřil na vzájemné postavení církve a státu před první světovou válkou, které v současné době hraje roli jednoho z předmětů sporu mezi těmito subjekty. Dále jsem rozebral novou konfesněprávní úpravu a zaměřil jsem se na její ustanovení, která dle mého názoru jsou v rozporu s Úmluvou. S tím související problém je i právní subjektivita Srbské pravoslavné církve v Černé Hoře, již jsem také shrnul.

Historicky začal vývoj Srbské pravoslavné církve na území dnešní Černé Hory již ve 13. století, zatímco moderní Černá Hora vznikla o staletí později. Tato skutečnost tak může budít pochybnosti o legitimitě požadavku registraci Srbské pravoslavné církve v Černé Hoře, neboť Srbská pravoslavná církev na daném území existuje a jako subjekt práv a povinností působí výrazně déle než jakákoliv černohorská státnost.

V druhé části jsem rozebral stanovisko Benátské komise, které předcházelo přijetí sporného zákona a zaměřil jsem se na některá doporučení a na to, jestli byla státem aplikována či nikoliv. Zde jsem dospěl k závěru, že leckterá doporučení aplikována byla, ale ta nejdůležitější, která měla působit jako pojistka toho, že stát nebude moct porušit právo v čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, aplikována nebyla. Ve třetí části jsem se blíže zaměřil na dva rozsudky ESLP, které řešily v minulosti dva velice podobné problémy současným problémům Srbské pravoslavné církve v Černé Hoře. První z judikátů mohl v případě sporu před ESLP pomoci Srbské pravoslavné církvi v případě zpochybnění její subjektivity státem a druhý z nich v případě zpochybnění jejich majetkových práv.

To však v současné době bylo vyřešeno mimo orgány Rady Evropy, a to podpisem zmíněné základní smlouvy (*Temeljni ugovor*), která upravila vztahy a narovнала spory mezi Černou Horou a Srbskou pravoslavnou církvi. Nyní tak lze o černohorské konfesněprávní úpravě hovořit jako o kvalitním kusu legislativy, který zakládá poměrně širokou možnost výkonu práv dle čl. 9 Úmluvy.

Osobně jsem však toho názoru, že podpisem smlouvy došlo pouze k dočasnému řešení situace. V Černé Hoře se dále střetávají prosrbské a protisrbské tendence, které mohou vyústit v další zákroky proti Srbské pravoslavné církvi.

Co se týče postoje tehdejší černohorské vlády, tak dle mého názoru nešlo ani tak o ochranu kulturního dědictví Černé Hory, jako o projev snahy Černé Hory o emancipaci od Srbska, kde se Srbská pravoslavná církev stále těší velkému vlivu, přičemž mezi lidmi se mu těší i v Černé Hoře. Není tajemstvím, že Srbská pravoslavná církev není ani příliš nakloněna černohorské státnosti, o čemž vypovídá i situace ohledně její právní subjektivity. Se vším souvisí i popření dobrovolnosti spojení se Srbskem v roce 1918, čímž došlo i k popření církevního vlastnictví některých nemovitostí.²⁸¹

²⁸¹ Rezolucija Skupštine Crne Gore Povodom 100-godišnjice „Podgoričke Skupštine“, br. 00-71/18-7/12, 2018.

5. Přístupy Benátské komise a ESLP

Na rozdíl od předchozích kapitol, které byly zaměřené na jednotlivé případy, podle nichž jsem se snažil do určité míry zobecnit, ve kterých situacích vyvstává problém při řešení otázek náboženských společenství, jsem se v této kapitole rozhodl zaměřit spíše na obecné a teoretické zobecnění přístupů vybraných orgánů Rady Evropy. Jsem přesvědčený, že přístupy, které tyto dva orgány Rady Evropy volí, jsou zobecnitelné do té míry, že z nich vyplývá určitý výkladový princip, který je třeba užívat při otázkách náboženských společenství. V první podkapitole srovnám přístup Benátské komise s přístupem ESLP v problematice proselytismu. Ve druhé podkapitole provedu zobecnění principů, které vyplývají z případových studií.

Rozebrat proselytismus z pohledu Benátské komise považuji za vhodné, neboť jsem se mu dosud věnoval pouze v případech, které rozhodoval ESLP, avšak Benátská komise přišla do styku se zákazem proselytismu při posuzování legislativy víckrát než ESLP ve své rozhodovací činnosti, přičemž závěry ESLP zobecnila a v určitých ohledech rozšířila. Co se týče srovnání obou případových studií, považuji ho za vhodné, neboť na judikatuře ESLP v řeckých případech stojí valná část černohorské případové studie. Vztah obou případových studií je totiž takový, že se vzájemně doplňují, neboť jde o ukázkový případ toho, jak Benátská komise uplatnila v praxi principy stanovené ESLP, byť ne v takové míře, jak bych si představoval.

5.1. Proselytismus v očích Benátské komise

ESLP stanovil, že činnost spočívající v proselytismu sama o sobě nemůže být zakázána. Zakázat lze proselytismus v případě, že je činěn formou nátlaku, za současného zneužití situace osoby, proti níž proselytismus směřuje, nebo v rámci vztahů nadřízenosti a podřízenosti (viz podkapitola 2.1.).

Benátská komise se ale též musela s proselytismem nejednou vypořádat. Ve zmíněném stanovisku zabývajícím se černohorskou konfesněprávní úpravou se též okrajově řešila problematika proselytismu, byť to nebyl klíčový problém. V navrhované legislativě bylo ustanovení, které zakazovalo akce náboženského společenství, jež by směřovaly proti ostatním náboženským společenstvím nebo vyznáním, dále zakazovalo poškození dalších práv a svobod druhých. Se zákazem akcí směřujících proti jiným náboženským společenstvím a vyznáním

vyjádřila Benátská komise obavu, že by mohl směřovat proti právu na projevování svého náboženského vyznání.²⁸²

Benátská komise tak převzala závěry ESLP z rozsudku Kokkinakis proti Řecku, že výkon proselytismu je jednou z forem učení, které je vyjádřeno v čl. 9 odst. 1 Úmluvy. Zároveň však Benátská komise poukázala i na rozsudek Larissis a další proti Řecku, kde ESLP stanovil hranice proselytismu.²⁸³ Tímto přístupem Benátská komise převzala přístup ESLP stanovený jeho klíčovou judikaturou pro problematiku proselytismu.

V případě posuzování arménské legislativy došlo též k řešení proselytismu. V Arménii se vyvinul přístup podobný tomu řeckému, tedy že legislativa omezující proselytismus byla zaměřená primárně na ochranu dominantního náboženství. Zajímavé je, že stejně jako v případě Řeka byla dominantní křesťanská církev v Arménii nositelkou arménské kultury v období osmanské nadvlády.

Arménská legislativa se však v Benátské komisi nesešla se souhlasem. Benátská komise zopakovala závěry ESLP, že zakázat lze pouze nepřiměřený proselytismus. Dále však Benátská komise nad rámec judikatury ESLP výslovně uvedla, že podomní obchůzky a přesvědčování, jaké je typické například pro Svědky Jehovovi, je chráněno čl. 9 odst. 1 Úmluvy, a nelze ho tak zakázat.²⁸⁴ Tento postup považuji za zajímavý, neboť společensky se zrovna toto chování často neseťká s pochopením. Naopak dle mého názoru bývá považováno spíše za nežádoucí.

Benátská komise svůj přístup potvrdila ve stanovisku zabývajícím se návrhem legislativy Uzbekistánu, který obsahoval zákaz proselytismu, jenž by narušoval mezikonfesní soužití a náboženskou toleranci.²⁸⁵ V tomto stanovisku na rozdíl od dvou předchozích poskytla přesnou definici nepřiměřeného proselytismu. Nepřiměřený proselytismus definovala jako „*proselytismus činěný formou donucení, přičemž donucení může být činěno ve formě násilí, zastrasování, výhrůžek nebo jiných protiprávních forem nátlaku*“.²⁸⁶

²⁸² Opinion on the draft law on Freedom and Religion or Beliefs and legal status of religious communities (Montenegro), 24. 6. 2019, CDL-AD(2019)010, par. 28.

²⁸³ *Tamtéž*.

²⁸⁴ Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia, 17. 10. 2011, CDL-AD(2011)028, par. 46.

²⁸⁵ Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft Law “On freedom of conscience and religious organisations“ (Uzbekistan), 12. 10. 2020, CDL-AD(2020)002, par. 49.

²⁸⁶ *Tamtéž*, par. 51.

Přístup Benátské komise se mírně liší od přístupu ESLP. ESLP v rozebírané řecké judikatuře určil, že proselytismus je obecně nepřípustný ve chvíli, kdy osoba, vůči níž směřuje, není v postavení, kdy by mohla bez předvídatelné újmy odmítnout se nechat přesvědčovat o výhodách jiného náboženského vyznání. Je tomu tak ve vztazích nadřízenosti a podřízenosti nebo v případech, kdy dojde ke zneužití tíživé sociální situace osoby, vůči níž proselytismus směřuje (např. slíbením materiálních výhod za ochotu nechat se přesvědčovat o výhodách určitého náboženského vyznání).²⁸⁷ Benátská komise tedy sice vycházela z obecných principů regulace proselytismu, které stanovil ESLP, avšak šla nad jejich rámec, kdy poskytla demonstrativní výčet forem donucení. Dle mého názoru měla Benátská komise zahrnout do výčtu i ty formy proselytismu, které za protiprávní výslovně označil ESLP.

5.2. Principy dovozené z případových studiích

V této podkapitole budu srovnávat přístupy, které zvolil ESLP v případech Katolický kostel v Canea proti Řecku a Svaté kláštery proti Řecku, s přístupy, které razila Benátská komise ve stanovisku, jehož obsah je předmětem druhé (černoohorské) případové studie. Předem je třeba uvést, že srovnání je do určité míry limitováno úlohami obou orgánů Rady Evropy, protože úlohou Benátské komise není rozhodovat spor mezi státem a konkrétním subjektem, ale pouze posoudit souladnost legislativy s mezinárodněprávními standardy. Základním hlediskem pro srovnání je skutečnost, že novodobá legislativa se dostává do rozporu s etablovanými náboženskými společenstvími, která mají tradici starou v řádech několika stovek let, mají velké množství věřících a jsou kulturně a historicky spjaté s daným územím.

Z rozsudků ESLP Svaté kláštery proti Řecku a Katolický kostel v Canea proti Řecku lze dle mého názoru vyvodit určité principy, které je třeba v takových situacích brát v potaz. Jednak princip, že takováto **etablovaná náboženská společenství mají právní subjektivitu bez ohledu na registraci u příslušného státu, a to získanou historickým vývojem**. Je sice pravdou, že Katolická církev se v případě Katolický kostel v Canea proti Řecku odvolávala na Londýnský protokol ze dne 3. 2. 1830²⁸⁸ co do záruk její právní subjektivity, avšak jen z něj nelze právní subjektivitu Katolické církve v Řecku dovodit,²⁸⁹ což potvrdil i řecký nejvyšší

²⁸⁷ Larissis a ostatní proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 23372/94, 26377/94 a 26378/94 ze dne 24. 2. 1998, par. 45.

²⁸⁸ Jde o mezinárodní smlouvu, kterou došlo k uznání Řecka jakožto suverénního státu. V jeho čl. 7 sice hovoří o určitých majetkových zárukách křesťanů, avšak nikde výslovně nepřiznává Katolické církvi právní subjektivitu. Viz: Internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí Řecka, Major International Treaties Concerning Greece, www.mfa.gr (online), cit. dne 1. 6. 2023, dostupné z: <https://www.mfa.gr/en/the-ministry/international-conventions/major-international-treaties-concerning-greece.html>.

²⁸⁹ BERGER Vincent, *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*, 1. české vydání, Praha: IFEC s.r.o., 2003, ISBN: 80-86412-23-7, s. 166-167.

správní soud (*Symvoulío tis Epikrateias*).²⁹⁰ Jak jsem však uvedl výše, lze dovodit právní subjektivitu historicky získanou, a to tak že Katolická církev v Řecku jako subjekt práv a povinností fungovala, vstupovala do právních vztahů a judikatura řeckých soudů až do případu katolického kostela v Canea nikdy její právní subjektivitu nezpochybnila.²⁹¹

Benátská komise ve stanovisku zaměřeném na černohorskou legislativu sama nerozhodla ani nemohla rozhodnout o skutečnosti, jestli má Srbská pravoslavná církev v Černé Hoře právní subjektivitu. Nicméně sama se vždy za několik století své existence jako subjekt práv a povinností chovala a nikdo její právní subjektivitu nezpochybňoval až do vzniku majetkového sporu se státem. Nakonec stát uznal, že Srbská pravoslavná církev je právním subjektem podpisem smlouvy mezi státem a touto církví. Ostatně těžko je možné uzavřít smlouvu s nějakou entitou, která nemá právní subjektivitu a tím pádem ani kontraktační způsobilost.

Řecko obdobným způsobem uznalo po případě Katolický kostel v Canea proti Řecku právní subjektivitu vybraných náboženských společenství včetně Katolické církve *ex lege*. Kromě toho Černá Hora v minulosti uzavřela smlouvy s náboženskými společenstvími, která jsou historicky a kulturně podobně významná na území Černé Hory jako Srbská pravoslavná církev (např. Islámské společenství).²⁹²

Lze tak hovořit o právní subjektivitě s nadsázkou řečeno „historicky vydržené“. Jde totiž o případy, kdy náboženské společenství v dané zemi existuje po několik stovek let a po tuto dobu se právní subjektivitě těší, byť bez formálního uznání ze strany státu, avšak též bez jejího popření.²⁹³ Jako podporu takového argumentu lze uvést i skutečnost, že stát formálně neuzná právní subjektivitu takového náboženského společenství, avšak toto náboženské společenství vstupuje do právních vztahů, a to i se státem. Zde pak vyvstává otázka, jestli je možné, aby stát uznal právní subjektivitu náboženského společenství určitým způsobem *de facto* konkludentně.

Doktrína takový způsob nabytí právní subjektivity nezná. Například Norman Doe ve své analýze vnitrostátního konfesního práva evropských států uvádí, že existuje pět principů, které se uplatní při nabytí právní subjektivity náboženského společenství, tedy a) stát uzná určité množství náboženských společenství ve společnosti, b) stát umožní náboženskému společenství

²⁹⁰ Katolický kostel v Canea proti Řecku, rozsudek ve věci 25528/94 ze dne 16. 12. 1997, par. 21.

²⁹¹ *Tamtéž*.

²⁹² Internetové stránky Vlády Černé Hory, Ugovor o uređenju odnosa od zajedničkog interesa između Vlade Crne Gore i Islamske zajednice u Crnoj Gori, www.gov.me (online) 31. 1. 2012, cit. dne 1. 6. 2023, dostupné z: <https://www.gov.me/dokumenta/5698d831-55b0-4710-9029-b0f09426cabe> nebo také Opinion on the draft law on Freedom and Religion or Beliefs and legal status of religious communities (Montenegro), 24. 6. 2019, CDL-AD(2019)010, par. 11.

²⁹³ Katolický kostel v Canea proti Řecku, rozsudek ve věci 25528/94 ze dne 16. 12. 1997, par. 21.

získat právní subjektivitu registrací podle stanoveného procesního postupu, c) stát rozhodne o přiznání právní subjektivity po prověření náboženského společenství, d) vnitrostátní právo zná různé druhy právnických osob určených k provozování náboženských aktivit, přičemž úroveň náboženských práv a svobod není rovná, avšak jsou různé úrovně náročnosti pro založení konkrétního typu právní osoby, e) v rámci přiznání subjektivity stát s náboženskými společenstvími aktivně spolupracuje bez ohledu na model vztahů mezi státem a náboženským společenství (tj. bez ohledu na to, jestli jde o kooperační model, model přísné rozluky nebo konfesní stát). Dále uvádí, že konfesněprávní legislativa evropských států zná tři základní způsoby, kterými stát může přiznat náboženské společenství právní subjektivitu. Těmi jsou na základě zákona, na základě smlouvy, nebo smíšeným způsobem.²⁹⁴

Doe tak sice přímo neuznává možnost získání právní subjektivity historickým vývojem, avšak ho ani přímo nevylučuje. Naopak sám uvádí, že lze právní subjektivitu získat smluvně nebo *ex lege*. Na případu Řecka, kdy tento stát *ex lege* přiznal právní subjektivitu vybraným náboženským společenstvím po rozsudku Katolický kostel v Canea proti Řecku, je vidno, že *ex lege* přiznání právní subjektivity není vždy konstitutivní povahy a může znamenat pouze potvrzení dosavadního stavu, tedy i právní subjektivitu získanou historickým vývojem.

V řeckém případě totiž stát přiznáním *ex lege* právní subjektivity novelizací konfesněprávní úpravy *de facto* přiznal, že Katolická církev v Řecku byla a je právním subjektem, a to nikoliv konstitutivně, ale deklaratorně.

Stejný princip platí i v případě podpisu základní smlouvy (*Temeljni ugovor*) mezi Černou Horou a Srbskou pravoslavnou církví. Církev se neregistrovala podle zákona v příslušném registru, ačkoliv jí to zákon umožňoval. Stejně tak církev neměla přiznanou právní subjektivitu jinak, ale sama vstupovala do právních vztahů jako subjekt práv a povinností. Nakonec došlo k podpisu smlouvy, která právní subjektivitu formálně potvrdila, avšak deklaratorní formou.

Doe tak dle mého názoru k dané problematice přistupuje příliš formalisticky a nevyčleňuje skutečné získání právní subjektivity, ale pouze její formální potvrzení ze strany státu, které klidně může být pouze deklaratorní povahy, tzn. pouze formálně potvrzuje již dávno existující stav.

Doeovo rozdělení na tři způsoby nabytí právní subjektivity je sice správné, avšak dle mého názoru nejde o dělení způsobů nabytí právní subjektivity, ale o dělení způsobů formálního

²⁹⁴ DOE Norman, Law and Religion in Europe, A comparative Introduction, Oxford University Press 2011, 1. vydání, ISBN: 978-0-19-960401-2, s. 112-113.

potvrzení právní subjektivity ze strany státu. Mám za to, že způsoby nabytí právní subjektivity náboženského společenství jsou tak dva, a to získání právní subjektivity historickým vývojem nebo formalizovaným procesním postupem (registrací *de lege lata*).

V případě Svaté kláštery proti Řecku zase ESLP stanovil určitý princip prokazování vlastnického práva, který Benátská komise promítla ve svém stanovisku na černohorskou konfesněprávní úpravu. Tento princip spočívá v tom, že **nelze požadovat prokázání vlastnického práva právními tituly dle standardů moderní doby, pakliže jde o vlastnické právo nabyté ve vzdálené minulosti** (např. období Byzantské nebo Osmanské říše). Taková podmínka je totiž nesplnitelná vzhledem ke skutečnosti, že na právní jednání (písemná či ústní) prokazující právní tituly k určitému právu v minulosti nebyly kladeny stejné požadavky jako dnes (byly např. ústně uděleny panovníkem), případně jsou ztracené nebo zničeny.

V černohorském případě Benátská komise aplikovala názor ESLP, že dlouhodobé užívání nemovitého majetku v dobré víře je způsobilé založit vlastnické právo, respektive že ho nelze vyloučit jen z důvodu, že dokument prokazující právní titul k dané nemovitosti nelze snadno dohledat nebo svou kvalitou nedosahuje dnešnímu právnímu standardu.²⁹⁵

Co se týče hlediska vzdálené minulosti, je třeba tento pojem vykládat vždy individuálně pro každý případ. V různých zemích docházelo k vývoji různým způsobem a v minulosti často docházelo jinak k zavedení a vývoji např. evidence nemovitých věcí nebo nějakých pozemkových knih. Je tak reálné, že v případě státu s kontinuálním vyspělým vývojem evidence vlastnictví nemovitých věcí bude snazší prokazovat vlastnické právo nabyté ve vzdálené minulosti, než u státu, který zavedl katastr nemovitostí až ve 20. století.

5.3. Dílčí shrnutí

Uvedené tak dokazuje, že v daných případech došlo k vývoji nových principů, které je třeba uplatnit při činnosti orgánů Rady Evropy týkající se náboženských společenství. Rovněž je možné konstatovat, že Benátská komise účinně aplikuje principy, které ESLP stanovil, a svou činností je s ním konzistentní. V otázce náboženských společenství tak činností dvou předmětných orgánů Rady Evropy došlo k zobecnění principu, že historicky etablované náboženské společenství má právní subjektivitu získanou historickým vývojem. Nelze tak

²⁹⁵ Opinion on the draft law on Freedom and Religion or Beliefs and legal status of religious communities (Montenegro), 24. 6. 2019, CDL-AD(2019)010, par. 68.

dlouhodobě působícím náboženským společenstvím upřít status subjektu práv a povinností jen proto, že neprošlo formální registrací několik stovek let po svém vzniku.

Dále došlo ke stanovení benevolence při prokazování vlastnického práva k věcem, které náboženská společenství drží po velmi dlouhou dobu, u nichž nelze vlastnické právo prokázat na základě standardu typického pro moderní dobu.

V otázce proselytismu je přístup Benátské komise a ESLP mírně odlišný. Zatímco ESLP stanovil, že proselytismus je nepřijatelný pouze v situacích, kdy ovlivňovaná osoba není schopna bez potíží proselytismus vůči ní činěný ukončit, Benátská komise šla dále a regulaci proselytismu zobecnila důkladněji. Benátská komise tedy na rozdíl od ESLP poskytla demonstrativní výčet nepřijatelných forem proselytismu a naopak u některých jeho forem stanovila, že nepřijatelné nejsou.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, jestli z výstupů činností ESLP a Benátské komise lze vypracovat typizaci sporů, která mají náboženská společenství a státy, v nichž tato náboženská společenství působí.

Z činnosti ESLP a Benátské komise lze provést typizaci sporů. Spory před ESLP lze rozdělit na pracovněprávní, spory týkající se právní subjektivity náboženských společenství, antidiskriminační spory a spory majetkové. Z výstupů Benátské komise lze typizovat nad rámec těch z judikatury ESLP i spory o privilegia a benefity nad rámec Úmluvy, spory ohledně politických aktivit náboženských společenství, spory týkající se financování a hospodářských aktivit a problematiku odpovědnosti náboženských společenství.

Výstupy těchto orgánů Rady Evropy potvrzují, že spory mezi státy a náboženskými společenstvími se typově opakují, a to i přes ustálenou a rozsáhlou judikaturu ESLP k náboženské svobodě a přes ustálenou praxi Benátské komise. Zde je třeba poukázat na limit výzkumu, čímž je neustálý vývoj oblasti lidských práv. Lidská práva se postupem času stále vyvíjí, což s sebou může přinášet nové okruhy problémy, kterým náboženská společenství a státy budou muset čelit. Není tak možné typizaci považovat za dogma. Typologie jako taková pouze potvrzuje, že vzájemné problémy náboženských společenství a států se opakují i přes ustálenou praxi ESLP a Benátské komise.

To lze považovat za nežádoucí jev, neboť to může značit vědomé porušování Úmluvy ze strany členských států Rady Evropy, resp. obecných lidskoprávních principů a jiných pramenů práva ze strany nečlenských států Rady Evropy, které Úmluvou sice vázané nejsou, nicméně využívají služeb Benátské komise.

Dále bylo cílem práce zjistit, jestli z případových studií, které jsem v rámci práce vypracoval, vyplývají principy uplatnitelné na problematiku právní subjektivity náboženských společenství.

Případové studie potvrdily, že lze ve vztahu k náboženským společenstvím, zejména těm historicky etablovaným, uplatnit princip historicky získané právní subjektivity, který jsem blíže rozebral v předchozí kapitole. Stejně tak lze ve vztahu k náboženským společenstvím uplatnit druhý v předchozí kapitole rozebraný princip týkající se důkazního standardu při prokazování vlastnického práva k majetkům nabytým historicky.

U těchto principů je třeba vzít v potaz, že se uplatní především na tradiční a velká náboženská společenství, jakými je například Katolická církev, jednotlivé národní pravoslavné církve nebo

jiná náboženská společenství s velkým množstvím věřících po celém Světě. Na moderní náboženská společenství se tento princip neuplatní, neboť neprošla historickým vývojem jako ta výše zmíněná.

I přes limitaci pouze na některá náboženská společenství je tento závěr přínosný. Tato práce dokládá, že spory o právní subjektivitu i u subjektů, u nichž by běžného člověka v životě nenapadlo, že dojde k popření jeho subjektivity (např. u Katolické církve), vznikají. Skutečnost, že náboženská společenství mohou mít takto získanou subjektivitu, je pak v takovém případě velmi přínosná, zvláště pak když stát začíná napadat existenci právní subjektivity starobylého náboženského společenství s historií delší než daného státu.

V poslední řadě jsem si jako cíl stanovil zjistit, jestli z případových studií plyne rozdílný přístup ESLP a Benátské komise v probíraných problematikách.

Rozdílný přístup jsem zaznamenal pouze v případě probíraného proselytismu. V čem rozdílný přístup spočívá, jsem uvedl v předchozí kapitole. Zde je rovněž třeba uvést limit komparace, kterým je rozdílnost činnosti ESLP a Benátské komise. ESLP vždy rozhoduje daný případ individuálně se zaměřením na konkrétní kauzu (jako každý soudní orgán), zatímco úlohou Benátské komise je poskytovat právní poradenství v obecné rovině ve vztahu k danému legislativnímu návrhu.

Aby bylo možné splnit cíle práce, bylo rovněž nutné rozebrat problematiku náboženské svobody z obecného hlediska v první kapitole. Bylo třeba zodpovědět na otázku, jaká práva mají jednotlivci a jaká náboženská společenství. Za tímto účelem však bylo třeba vymezit, jaká vlastně konkrétní práva a jaké svobody obsahuje čl. 9 Úmluvy. Stejně tak bylo třeba určit, která další ustanovení Úmluvy jsou pro náboženskou svobodu relevantní. V tomto směru naráží tato práce na svůj asi největší limit, který je společný pro všechny práce zaměřené na čl. 9 Úmluvy, čímž dle mého názoru je nešťastná tendence ESLP se čl. 9 Úmluvy nezabývat, pakliže se stačí v jeho rozhodovací činnosti zabývat jiným ustanovením.

I přes všechny limity výzkumu je dle mého názoru práce přínosem pro českou právní vědu. Dosud nebyl na doktrinální úrovni formulován názor, že by náboženská společenství mohla získat právní subjektivitu historickým vývojem. Stejně tak nebyl formulován důkazní standard pro dokládání právních titulů k majetkovým právům. Kromě toho práce umožňuje čtenáři nahlédnout do obecné problematiky náboženské svobody jakož i do fungování ESLP a Benátské komise.

Práce se dotkla rovněž problematiky legislativních dopadů judikatury ESLP a výstupů Benátské komise. Jak jsem zmínil výše, v Řecku došlo k *ex lege* přiznání právní subjektivity vybraným náboženským společenstvím. V otázce proselytismu však nedošlo ke změně řecké ústavy, která dále proselytismus výslovně zakazuje. V Černé Hoře sice došlo k legislativním změnám, které napravily dle mého názoru protiprávní stav spočívající ve faktické možnosti státu zbavovat náboženská společenství majetků, avšak k nápravě nedošlo v důsledku činnosti orgánů Rady Evropy. Nápravu sjednala sama Černá Hora novelizacemi a uzavřeními smluv s náboženskými společenstvími.

Seznam zdrojů

Knižní zdroje

ALEXY Robert, Pojem a platnost' práva. Bratislava: Kalligram, 2009, ISBN: 978-80-8101-062-0.

BERGER Vincent, Judikatura Evropského soudu pro lidská práva, 1. české vydání, Praha: IFEC s.r.o., 2003, ISBN: 80-86412-23-7

BOBEK Michal, KÜHN Zdeněk, a kol., Judikatura a právní argumentace, 2. vydání, Praha: Auditorium, 2013, ISBN: 978-80-87284-35-3.

BUQUICCHIO Gianni, GRANATA-MENGHINI Simona, The Venice Commission Twenty years on, Challenge Met but New Challenges Ahead, in: Liber Amicorum Pieter van Dijk, Cambridge: Intersentia Publishing Ltd., ISBN: 978-1-78068-108-5.

BUQUICCHIO Gianni, in: Liber Amicorum Antonio La Pergola, Vingt ans avec Antonio La Pergola pour le développement de la démocratie, Lund: Juristförlaget i Lund 2009, ISBN: 978-91-544-0110-9.

ČEPELKA Čestmír a ŠTURMA Pavel. Mezinárodní právo veřejné. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-721-1.

DAVID Vladislav, SLADKÝ Pavel, Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou, 3. vydání, Praha: Leges 2022, ISBN 978-80-7502-497-8.

DOE Norman, Law and Religion in Europe, A comparative Introduction, Oxford University Press 2011, 1. vydání, ISBN: 978-0-19-960401-2.

DRULÁK Petr a kolektiv, Jak zkoumat politiku, Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích, Praha: Portál 2008, ISBN: 978-80-7367-385-7.

JACOŠ, J. Církevní právo, Prešov: Prešovská univerzita v Prešově – Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2006, ISBN: 80-8068-499-5.

John V. A. Fine: The Medieval Late Balkans, A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest, The University of Michigan Press, 1994, ISBN: 0-472-08260-4.

KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3.

- KNAPP Viktor, *Teorie Práva*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1.
- KŘÍŽ Jakub, *Autonomie církví*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-660-9.
- KURBAN Dilek, HATEMI Kezban, *The Story of an Alien(ation), Real Estate Ownership Problems of Non-Muslim Foundations and Communities in Turkey*, Istanbul: Tesev publications, 2009, ISBN: 978-605-5832-07-0.
- PŘIBYL Stanislav, *Konfesněprávní studie*, 1. vydání, Brno: L. Marek, 2007, ISBN: 978-80-86263-95-3.
- SCHEU Harald Christian, *Autonomie církve v pracovněprávních záležitostech jako součást ochrany náboženských menšin*. In: Scheu, H., Ch., Kříž J., Děkanovská, K. (eds.), *Právní postavení náboženských menšin*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, ISBN: 978-80-87146-82-8.
- ŠÍSTEK, F., *Dějiny Černé Hory*, Praha: NLN, s.r.o., 2017, ISBN: 978-80-7422-498-0.
- TRETERA Jiří Rajmund, HORÁK Záboj, *Církevní právo*, Praha: Leges, 2016, ISBN: 978-80-7502-192-2.
- TRETERA Jiří Rajmund, HORÁK Záboj, *Konfesní právo*, Praha: Leges, 2015, ISBN: 978-80-7502-118-2.
- TRETERA, Rajmund Jiří a Záboj HORÁK. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada, 2011. ISBN: 978-80-247-3614-3.
- TYMOFEYEVA Alla (ed.), *European Court of Human Rights in Action*, Beroun: nakladatelství Eva Roztoková, 2021, ISBN: 978-80-7630-011-8.
- TYMOFEYEVA Alla, BÍLKOVÁ Veronika, JANČÁRKOVÁ Tatiana, ŠTURMA Pavel, *Protection of Human Rights in the Post-Communist Countries in the Context of the Case-Law of the European Court of Human Rights*, Beroun: nakladatelství Eva Roztoková, 2014, ISBN: 978-80-87975-20-6.

Příspěvky v časopisech

BÍLKOVÁ Veronika, ŠIMÁČKOVÁ Kateřina, Česká zkušenost z Benátské komise, in: Bulletin Centra pro lidská práva a demokracii, 3. číslo, IV. ročník, 2012, Brno: Centrum pro lidská práva a demokracii, ISSN: 1804-2392.

CRNČEVIĆ Filip, Lidskoprávní dopady nové černohorské konfesněprávní úpravy, in: Theologická revue. Praha: Husitská teologická fakulty Univerzity Karlovy, 2020, 91(4/2020), ISSN 1211-7617.

KYRIAZOPOULOS Kyriakos, Proselytization in Greece: Criminal Offense vs. Religious Persuasion and Equality, Journal of Law and Religion, Cambridge University Press, 2004 – 2005, Vol. 20, No. 1.

Mezinárodní smlouvy a deklaráce

Londýnská smlouva ze dne 5. 5. 1949

Londýnský protokol ze dne 3. 2. 1830

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. 12. 1966

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950

Všeobecná deklaráce lidských práv ze dne 10. 12. 1948

Vnitrostátní právní předpisy

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů – Česká republika.

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů – Česká republika.

Opšti imovinski zakonik 1888 (Majetkový zákoník 1888) – Černá Hora.

Rezolucija Skupštine Crne Gore Povodom 100-godišnjice „Podgoričke Skupštine“, br. 00-71/18-7/12, 2018 (Rezoluce černohorské Skupštiny k 100. výročí „Podgorické Skupštiny“ č. 00-71/18-7/12, 2018) – Černá Hora.

Ustav Crne Gore 1905 (Ústava Černé Hory 1905) – Černá Hora.

Zakon br. 074/19 od 30. 12. 2019 Službenog lista Crne Gore, o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica (Zákon o svobodě vyznání víry a přesvědčení a právním postavení náboženských společenství) – Černá Hora.

The Constitution of Hungary 2011 (Ústava Maďarska 2011) – Maďarsko.

The Constitution of Poland 1997 (Ústava Polska 1997) – Polsko.

The Constitution of Greece 1975 (Ústava Řecka 1975) – Řecko.

Law no. 4301/2014 on Organization of the Legal Form of Religious Communities and their organizations in Greece (Zákon č. 4301/2014 o organizaci právních forem náboženských společenství a jejich organizací v Řecku) – Řecko.

Judikatura ESLP

Buscarini a další proti San Marinu, rozsudek ve věci č. 24654/94 ze dne 18. 2. 1999.

Estratiou proti Řecku, rozsudek ve věci č. 24095/94 ze dne 18. 12. 1996.

Fernández Martínez proti Španělsku, rozsudek ve věci č. 56030/07 ze dne 12. 6. 2014.

Hasan a Chaush proti Bulharsku, rozsudek ve věci č. 30985/96 ze dne 26. 10. 2000.

Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii, rozsudek ve věci č. 27417/95 ze dne 27. 6. 2000.

Katolický kostel v Canea proti Řecku, rozsudek ve věci 25528/94 ze dne 16. 12. 1997.

Kokkinakis proti Řecku, rozsudek ve věci č. 14307/88 ze dne 25. 5. 1993.

Larissis a ostatní proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 23372/94, 26377/94 a 26378/94 ze dne 24. 2. 1998.

Lombardi Vallauri proti Itálii, rozsudek ve věci č. 39128/05 ze dne 20. 10. 2009.

Magyar Keresztény Mennonita Egyház a další proti Maďarsku, rozsudek ve věcech č. 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12 a 56581/12, ze dne 8. 4. 2014.

Manoussakis a další proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 18748/91 ze dne 26. 9. 1996.

Metropolitní církev Besarábie proti Moldavsku, rozsudek ve věci č. 45701/99 ze dne 13. 12. 2001.

Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku, rozsudek ve věci č. 72881/01 ze dne 5. 10. 2006.

Obst proti Německu, rozsudek ve věci č. 425/03 ze dne 23. 9. 2010,

Schüth proti Německu, rozsudek ve věci č. 1620/03 ze dne 23. 9. 2010.

Siebenhaar proti Německu, rozsudek ve věci č. 18136/02 ze dne 3. 2. 2011.

Svaté kláštery proti Řecku, rozsudek ve věcech č. 13092/87 a 13984/88 ze dne 9. 12. 1994.

Thlimennos proti Řecku, rozsudek ve věci 34369/97 ze dne 6. 4. 2000.

Valsamis proti Řecku, rozsudek ve věci 21787/93 ze dne 18. 12. 1996.

Ostatní judikatura

Verein-Konrakt-Information-Therapie a Sigfried Hagen proti Rakousku, rozhodnutí EKLP č. 11921/82 ze dne 12. 10. 1988 – EKLP.

Nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 – Ústavní soud České republiky.

Rozhodnutí Symvoulío tis Epikrateias č. 2276/1953 ze dne 11. 12. 1953 – řecký nejvyšší správní soud (Státní rada).

Dokumenty Benátské komise

Draft guidelines on freedom of peaceful assembly (2ND EDITION), 28. 5. 2010, CDL(2010)046.

European Commission For Democracy Through Law, compilation of the Venice Commission Opinions and Reports concerning freedom of religion and belief, CDL-PI(2021)001.

European Commission for Democracy Through Law, Resolution Res (2002) 3 Adopting The Revised Statute of The European Commission for Democracy Through Law, CDL (2002) 27, 27. 2. 2002.

European Commission for Democracy Through Law, Rules of Procedure, 22. 10. 2018, CDL-AD(2018)018.

Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion or belief, 19. 7. 2004, CDL-AD(2004)028.

Joint Guidelines (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the legal personality of religious or belief communities, 16. 6. 2014, CDL-AD(2014)023.

Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft Law “On freedom of conscience and religious organisations“ (Uzbekistan), 12. 10. 2020, CDL-AD(2020)002.

Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia, 17. 10. 2011, CDL-AD(2011)028.

Joint Opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the Draft Law amending the Law on Freedom of Conscience and on Religious Organizations, 20. 3. 2018, CDL-AD(2018)002, (Armenia).

Joint opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the draft Law “On freedom of conscience and religious organisations“ (Uzbekistan), 12. 10. 2020, CDL-AD(2020)002.

Joint Opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the law of freedom of religious belief of the Republic of Azerbaijan, 15. 10. 2012, CDL-AD(2012)022.

Joint Opinion (Venice Commission and OSCE/ODIHR) on the law of freedom of religious belief of the Republic of Azerbaijan, 28. 9. 2012, CDL(2012)066.

Joint Opinion on Freedom of Conscience and Religious Organizations in the Republic of Kyrgyzstan by the Venice Commission and OSCE/ODIHR Advisory Council on Freedom of Religion or Belief, CDL-AD(2008)032.

Opinion n the draft law on amendments and supplementation of law no. 02/L-31 on freedom of religion of Kosovo, 25. 3. 2014, CDL-AD(2014)012.

Opinion on the draft law on Freedom and Religion or Beliefs and legal status of religious communities (Montenegro), 24. 6. 2019, CDL-AD(2019)010.

Opinion on the legal status of Religious Communities in Turkey and the right of Orthodox Patriarchate of Istanbul to use the adjective “Ecumenical“, 5. 3. 2010, CDL-AD(2010)005.

Report on the relationship between freedom of expression and freedom of religion: the issue of regulation and prosecution of blasphemy, religious insult and incitement to religious hatred, 23. 10. 200, CDL-AD(2008)026.

Resolution (90)6 On a Partial Agreement Establishing the European Commission for Democracy through Law (adopted by the Committee of Ministers on 10 May 1996 at its 86th Session.

Venice Commission Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion and belief, 11. 4. 2004, CDL(2004)061.

Venice Commission Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion or belief, 11. 6. 2004, CDL-AD(2004)028.

Internetové zdroje

Internetové stránky Benátské komise, For Democracy through Law, www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation&lang=EN.

Internetové stránky Benátské komise, Membership of the Commission, www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_member_states_map&lang=EN.

Internetové stránky Benátské komise, Positions at the Venice Commission, www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Offices.

Internetové stránky Benátské komise, Resolution (90)6 On a Partial Agreement Establishing the European Commission for Democracy through Law (adopted by the Committee of Ministers on 10 May 1996 at its 86th Session), www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute_old.

Internetové stránky Benátské komise, The Commission's activities, www.venice.coe.int (online), cit. dne 22. 5. 2023, dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_activities&lang=EN.

Internetové stránky CONSTITUTE, Constitution of Hungary, www.constituteproject.org (online), cit. dne 21. 5. 2023, dostupné z: https://www.constituteproject.org/constitution/Hungary_2016?lang=en.

Internetové stránky ESLP, Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, Freedom of thought, conscience and religion, www.echr.coe.int (online), 31. 8. 2022, dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_9_eng.pdf.

Internetové stránky ESLP, Preparatory Work on Article 9 of the European Convention on Human Rights, www.echr.coe.int (online), 16. 8. 1956, cit. dne 12. 1. 2023, dostupné z: [https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHRTravaux-ART9-DH\(56\)14-EN1338892.pdf](https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHRTravaux-ART9-DH(56)14-EN1338892.pdf).

Internetové stránky Metropole Černohorsko-přímořské, www.mitropolija.com (online), Životopis Njegovog visokopreosveštenstva Mitropolita crnogorsko-primorskog g. Joanikija, cit. dne 28. 5. 2023, dostupné z: <https://mitropolija.com/mitropolit-crnogorsko-primorski-joanikije/>.

Internetové stránky Ministerstva školství Řecka (Ipouryio Paidías), Law 4301/2014 “Organization of the Legal Form of Religious Communities and their organizations in Greece”, www.minedu.gov.gr (online), cit. dne 21. 5. 2023, dostupné z: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2014/publications/Law_4301_-_2014_Organization_of_the_legal_form_of_religious_communities_and_their_organizations_in_Greece.pdf.

Internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí Řecka, Major International Treaties Concerning Greece, www.mfa.gr (online), cit. dne 1. 6. 2023, dostupné z: <https://www.mfa.gr/en/the-ministry/international-conventions/major-international-treaties-concerning-greece.html>.

Internetové stránky Pew Research Center, Many Countries Favor Specific Religions, Officially or Unofficially, www.pewresearch.org (online), 3. 11. 2017, cit. dne 21. 5. 2023, dostupné z: <https://www.pewresearch.org/religion/2017/10/03/many-countries-favor-specific-religions-officially-or-unofficially/>.

Internetové stránky polského parlamentu (Sejm), www.sejm.gov.pl (online), cit. dne 21. 5. 2023, dostupné z: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>.

Internetové stránky Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku, Autokefální pravoslavné církve, www.pp-eparchie.cz (online), cit. dne 12. 3. 2023, dostupné z: <https://www.pp-eparchie.cz/autokefalni-pravoslavne-cirkve/>.

Internetové stránky projektu Montenegrina, Ustav za Knjaževinu Crnu Goru 1905, www.montenegrina.net (online), cit. dne 18. 4. 2020, dostupné z: <https://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/dokumenti/Ustav%20Crne%20Gore%20iz%201905.pdf>.

Internetové stránky Rady Evropy, 46 Member States, www.coe.int (online), cit. dne 12. 1. 2023, dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/portal/46-members-states>.

Internetové stránky řeckého parlamentu, The Constitution of Greece, www.hellenicparliament.gr (online), znění ze dne 25. 11. 2019, cit. dne 18. 5. 2023, dostupné z: <https://www.hellenicparliament.gr/en/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>.

Internetové stránky sdružení Harmonius, Opšti imovinski zakonik 1888, www.harmonius.org (online), cit. dne 18. 4. 2020), čl. 719, dostupné z: https://www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/jugoistocna-evropa/privatno-pravo/crna-gora/Opsti_imovinski_zakonik_CG.pdf.

Internetové stránky Svědků Jehovových, Proč Svědkové Jehovovi nepřijímají transfuze?, www.jw.org (online) cit. dne 28. 5. 2023, dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/svedkove-jehovovi-proc-neprijimaji-transfuze/>.

Internetové stránky U.S. Department of State, 2021 Report on International Religious Freedom: Iran, Executive Summary, www.state.gov (online), 2. 6. 2022, cit. dne 18. 5. 2023, dostupné z: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/iran/>.

Internetové stránky U.S. Department of State, 2021 Report on International Religious Freedom: Montenegro, Executive Summary, www.state.gov (online), 2. 6. 2022, cit. dne 11. 1. 2023, dostupné z: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/montenegro/>.

Internetové stránky U.S. Department of State, 2021 Report on International Religious Freedom: Greece, Executive Summary, www.state.gov (online), 2. 6. 2022, cit. dne 11. 1. 2023, dostupné z: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/greece/>.

Internetové stránky vlády Černé Hory, Potpisan Temeljni ugovor – Abazović: Šaljemo poruku mira, tolerancije i okrećemo novi list, www.gov.me (online), 3. 8. 2022, cit. dne 28. 5. 2023, dostupné z: <https://www.gov.me/clanak/potpisan-temeljni-ugovor-abazovic-saljemo-poruku-mira-tolerancije-i-okrecemo-novi-list>.

Internetové stránky Vlády Černé Hory, Ugovor o uređenju odnosa od zajedničkog interesa između Vlade Crne Gore i Islamske zajednice u Crnoj Gori, www.gov.me (online) 31. 1. 2012, cit. dne 1. 6. 2023, dostupné z: <https://www.gov.me/dokumenta/5698d831-55b0-4710-9029-b0f09426eabe>

Služba za odnose s javnošću Vlade Crne Gore, 5 mitova o predlogu zakona o slobodi vjeroispovijesti, www.gov.me (online), 22. 12. 2019, cit. (12. 4. 2020), dostupné z: <http://www.gov.me/vijesti/219109/5-MITOVA-O-PREDLOGU-ZAKONA-O-SLOBODI-VJEROISPOVIJESTI.html>.

Stránky Rady Evropy, Chart of signatures and ratifications of Treaty 005, www.coe.int, (online), 22. 4. 2020, cit. 22. 4. 2020, dostupné z: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/signatures?p_auth=GSp453yV.

Zpravodajský web Al Jazeera, Djukanović: Crna Gora treba imati svoju pravoslavnu, www.balkans.aljazeera.net, (online), 14. 2. 2020 (cit. 19. 4. 2020), dostupné z: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dukanovic-crna-gora-treba-imati-svoju-pravoslavnu-crkvu>.

Zpravodajský web Danas.rs, Zakon o slobodi veroispovesti: Kome odgovara nestabilna Crna Gora, www.danas.rs, (online), 13. 1. 2020. cit. (12. 4. 2020), dostupné z: <https://www.danas.rs/bbc-news-serbian/zakon-o-slobodi-veroispovesti-kome-odgovara-nestabilna-crna-gora/>.

Zpravodajský web Danas.rs, Zakon o slobodi veroispovesti: Kome odgovara nestabilna Crna Gora, www.danas.rs, (online), 13. 1. 2020, cit. dne 11. 1. 2023 dostupné z: <https://www.danas.rs/bbc-news-serbian/zakon-o-slobodi-veroispovesti-kome-odgovara-nestabilna-crna-gora/>.

Zpravodajský web DW, Montenegro: 18 opposition lawmakers held after violent protests against religious law, www.dw.com, (online), 27. 12. 2019, cit. (12. 4. 2020), dostupné z: <https://www.dw.com/en/montenegro-18-opposition-lawmakers-held-after-violent-protests-against-religious-law/a-51809393>.

Zpravodajský web RTCG, SPC ne može da pregovara, nema pravni subjektivitet, www.rtcg.me, (online), 15. 2. 2020, cit. (18. 4. 2020), dostupné z: <http://www.rtcg.me/vijesti/politika/269146/spc-ne-moze-da-pregovara-nema-pravni-subjektivitet.html>.

Zpravodajský web Slobodna Evropa, Bez registracije, SPC u Crnoj Gori pravno ne postoji?, www.slobodnaevropa.org, (online), 23. 1. 2020, cit. (18. 4. 2020), dostupné z: <https://www.slobodnaevropa.org/a/registracija-spc-crna-gora-pravni-status/30392895.html>.

Zpravodajský web Slobodna Evropa, Zakon o crkvama u Crnoj Gori usvojen, poslanici DF privedeni, www.slobodnaevropa.org, (online), 26. 12. 2019, cit. (19. 4. 2020), dostupné z: <https://www.slobodnaevropa.org/a/30345319.html>.

Ostatní zdroje

Council of Europe, Positive obligations under the European Convention on Human Rights, A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights, Jean-Francois Akandji-Kombe, Human Rights handbooks No. 7, January 2007, dostupné z: <https://rm.coe.int/168007ff4d> – Rada Evropy.

UN Human Rights Committee, CCPR/C/54/D/516/1992, 31 July 1995, communication no. 516/1992, par. 11.5 – Výbor pro lidská práva.

Směrnice Rady č. 2000/78/ES ze dne 27. 11. 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání – EU.

Název práce

Náboženská společenství a čl. 9 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v kontextu činnosti některých orgánů Rady Evropy

Klíčová slova

Autonomie náboženských společenství, právní subjektivita náboženských společenství, ochrana náboženské svobody

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá dopady činností Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) a Evropské komise pro demokracii prostřednictvím práva (dále jen „Benátské komise“) na vybrané aspekty problematiky náboženské svobody.

Cílem této práce je zkoumat, jak činnost ESLP a Benátské komise formulovala právní výklad problematiky právní subjektivity náboženských společenství, provést typizaci sporů mezi státem a náboženským společenstvím a komparaci přístupů k vybraným problematikám mezi Benátskou komisí a ESLP.

Kromě úvodu a závěru je diplomová práce členěná do pěti kapitol, které se dále člení na dílčí podkapitoly, případně i jejich části.

V první kapitole pojednávám obecně o problematice náboženské svobody a autonomii náboženských společenství. Zde rovněž představím ESLP a Benátskou komisi jako pro práci předmětné orgány Rady Evropy.

Druhá kapitola je věnována případové studii zaměřené na judikaturu ESLP v řeckých případech, kde rozeberu rozsudky ESLP, jež jsou dle mého názoru klíčové pro předmět zkoumání této diplomové práce.

Předmětem třetí kapitoly je Benátská komise. V této kapitole představím, jakým způsobem Benátská komise pracuje a jaký je charakter jejích výstupů. Rovněž zde rozeberu, jakým způsobem Benátská komise přistupuje k vybraným aspektům náboženské svobody.

Ve čtvrté kapitole provedu druhou případovou studii věnovanou tentokrát Černé Hoře. Zde představím spor mezi Srbskou pravoslavnou církví a Černou Horou, který vyvrcholil přijetím

nové konfesněprávní legislativy ze dne 31. 12. 2019. Na tento spor aplikuji závěry vyvozené z první případové studie.

Poslední kapitolu jsem zaměřil na výkladové výstupy celé práce. Zde rozvedu, jaké principy a závěry ve vztahu k probíraným aspektům náboženské svobody vyplývají z činnosti ESLP a Benátské komise.

Title of Thesis

Religious Communities and Art. 9 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms in the context of the work of chosen Council of Europe bodies

Keywords

Autonomy of religious communities, legal personality of religious communities, protection of religious freedom

Abstract

The diploma thesis focuses on how the European Court of Human Rights (hereinafter as "ECtHR") and the European Commission for Democracy through Law (hereinafter as "Venice Commission") influence chosen aspects of the religious freedom.

The objectives of this thesis are to examine how the work of ECtHR and Venice Commission has formulated legal interpretation of the issue of the legal personality of religious communities, to typify disputes between states and religious communities and to compare the approaches of the Venice Commission and ECtHR to selected aspects.

Besides the Introduction and Conclusion parts the diploma thesis is divided into five chapters, which are further divided into subchapters or parts thereof.

In the first chapter, I discuss generally the issue of religious freedom and the autonomy of religious communities. I also introduce the ECtHR and the Venice Commission as for this thesis relevant Council of Europe bodies.

The second chapter is devoted to the case study which is focused on the case law of the ECtHR in Greek cases where I discuss the judgments of the ECtHR which in, my opinion, are key cases for the thesis's subject.

Subject of the third chapter is the Venice Commission. In this chapter, I will introduce how the Venice Commission works and what is its outputs' nature. I will also discuss here how the Venice Commission approaches selected issues of religious freedom.

In the fourth chapter, I will conduct a second case study this time focusing on Montenegro. Here I will present the dispute between the Serbian Orthodox Church and Montenegro which escalated in the adoption of new confessional legislation on 31 December 2019. I will the conclusions drawn from the first case study to this dispute.

I have focused the last chapter on the interpretative outcomes of the whole thesis. Here I will elaborate on the principles and conclusions that emerge from the ECtHR and Venice Commission in relation to the aspects of religious freedom discussed.